

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK DİLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DİVANÜ LUGAT-İT TÜRK'TEKİ TÜRK
ATASÖZLERİ VE ARAPÇA KARŞILIKLARI
ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME**

**AHMED MAHMOUD METWALLY
13718009**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. A. MELEK ÖZYETGİN**

**İSTANBUL
2015**

T.C.
YILDEZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK DİLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİVANÜ LUGAT-İ TÜRKT'EKİ TÜRK
ATASÖZLERİ VE ARAPÇA KARŞILIKLARI
ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

AHMED MAHMOUD METWALLY

1571800

Tesis Erteliliğe Verildiği Tarih:

Tezle Servisliğine Tarih: 08.10.2015

Tez Öy İrdiği / Öy Çıkılışı ile İlgili İhtisatı İhtisatıdır.

Tez Danışmanı: PROF. DR. A. MELİK ÖZVETGİN

İhtisatı Çıkarıcı: Prof. Dr. Zekai Öztürk

Yrd. Doç. Dr. Ali İğn

İSTANBUL
EYLÜL 2015

ÖZ

DİVANÜ LUGAT-İT TÜRK'TEKİ TÜRK ATASÖZLERİ VE ARAPÇA KARŞILIKLARI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME AHMED METWALLY

Eylül, 2015

Atasözleri, bir dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü, yaşadığı ortamı ve koşullarını yansıtır. Biz tez çalışmamızda Türkçenin en eski sözvarlığına sahip eseri olan *Divanü Lugat-it Türk'teki* Türkçe atasözlerinin, Arapçada günümüzde yaşayan atasözleri ile semantik ve sentaktik açısından karşılaştırmasını yapmaya çalıştık. Tezin çıkış noktası her iki dilde de bulunan atasözleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koyabilmektir.

Tezde, *Divanü Lugat-it Türk'te* geçen toplam 228 atasözünün Modern Arapça ve Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atasözü, Divanü Lugat-it Türk, Arapça, Çağdaş Türkçe

ABSTRACT

A comparison between popular Turkish proverbs in “Divanu lugat Turk” and its Arabic counterparts

Ahmed Metwally

September, 2015

To acquire the complete comprehension and knowledge of a particular language, it is important to come across the documented famous sayings and proverbs of the same language. The researcher addressed the documented proverbs of all the languages of the Turks they used, then a comparison was held between them and those used in modern Turkish and Arabic languages from the other side.

The researcher shed the lights on the existing similarities and dissimilarities of the proverbs in Arabic and Turkish language from one side, in order to be able to make a comparison between 228 proverbs from both languages from other side, in order to achieve a comprehensive understanding of a particular language.

Key Words: Proverbs, Divanu lugat Turk, Arabic, Modern Turkish

ÖN SÖZ

Atasözleri, bir dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü, yaşadığı ortamı ve koşullarını yansıtan en önemli sözvarlığı unsurlarından biridir. Genel olarak bakıldığında atasözleri gerek kültürel gerek dilbilimsel yönden çokça inceleme konusu olmuştur. Filolojik malzeme olarak değeri yanında atasözlerinin toplumbilimi araştırmaları için de büyük önemi vardır.

Divanü Lugat-it Türk, Türk dilini ve Türk kültür tarihini çeşitli yönlerden aydınlatan son derece zengin bir dil malzemesine sahip önemli bir eserdir. Kâşgarlı Mahmud'un 11. Yüzyıl'da kaleme aldığı bu eser, gramer kitabı olmasının yanında Türk dilinin zengin sözvarlığını da içerir. Bu zengin sözvarlığı içinde o dönemin Türkçesine ait çok sayıda atasözü bulunmaktadır. Bu atasözlerini Kâşgarlı Mahmud, eserinde madde başı geçen kelimelerin anlamlarını daha iyi açıklamak için örnek olarak kullanmıştır. Bilindiği gibi Arapça olarak kaleme alınan Divan'da, Kâşgarlı Mahmud'un, Arap diline olan hâkimiyeti, o kültüre olan aşinalığı açıkça görülmektedir. Tarih boyunca Türk-Arap ilişkileri farklı coğrafyalarda kendini göstermiş, iki toplum yüzlerce yıl bir arada yaşamıştır. Siyasî ilişkiler dışında edebi ve ilmi ilişkiler aracılığıyla nüfuz kazanan Arap dilinin ve kültürünün izleri Türk dili ve kültürü üzerinde hissedilmiştir. Ancak bu etkinin karşılıklı olduğunu, her iki toplumun da birbirini değişik alanlarda etkilediği hususunu da göz önünde tutmamız gerekir.

Bu noktadan hareketle ele aldığımız tez çalışmamızda esas olarak Divanü lugat-it Türk'te mevcut olan Türkçe atasözlerini Modern Arapçadaki atasözleri ile semantik ve sentaktik açısından karşılaştırmaya çalıştık. Çalışmamızda her iki dilde de bulunan atasözleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymaya çalıştık.

Tez, giriş, atasözü (mesel) kavramı, inceleme ve sonuç olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında tezin konusu, amacı ve çalışmada izlenen yöntem hakkında bilgi verilmiştir. Atasözü (mesel) kavramı bölümünde Arap ve Türk atasözleriyle ilgili genel bir değerlendirme yapılarak atasözlerinin Türkçe ve

Arapça eserlerdeki kullanımı hakkında bilgi verilmiştir. İnceleme kısmı Besim Atalay'ın Divanü Lügat-it Türk neşrindeki atasözleri sırasına göre verilerek Modern Arapçadaki atasözleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Sonuçta ise genel bir değerlendirmenin ardından Divanü lugat-it Türk'teki Türkçe ve Arapça atasözlerinin, Modern Arapça atasözleri ile semantik ve sentaktik açıdan ortak olanları ya da Modern Arapçada tespit edilemeyenleri ele alınarak tablolar şeklinde verilmiştir.

Yüksek lisans tezimin hazırlanma sürecinde yardımlarını, desteklerini ve eleştirilerini esirgemeyen değerli hocam Sayın Prof. Dr. A. Melek ÖZYETGİN'e, çalışma esnasında değerli fikirlerini aldığım sayın Arş. Gör. Mehmet ARPACI'ya ve benim Türk arkadaşım Hatice TANRIVERDİ'ye ve desteklerini her zaman hissettiğim aileme teşekkürlerimi arz etmeyi borç biliyorum.

AHMED METWALLY

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Konu, Amaç ve Tezde İzlenen Yöntem.....	1
2. ATASÖZÜ KAVRAMI.....	3
2.1. Arap Atasözleri.....	3
2.1.1 Arap Atasözlerinin Kaynağı ve Kökeni.....	4
2.1.2 Arap Atasözlerinin Dili.....	5
2.1.3. Araplarda Atasözünün Önemi.....	5
2.2. Türkçe Atasözleri.....	6
2.2.1. Atasözü Terimi.....	6
2.2.2. Atasözlerinin Tarihsel Gelişimi.....	8
2.3. Türkçe ve Arapçada Atasözlerinin Tarihsel Değeri.....	13
2.4. Arap Atasözlerinin Divanlardaki Kullanımıyla ilgili Bilgiler.....	14
2.5. Arap Atasözlerinin Beyit İçinde Oluşturdukları Edebî Sanatlar.....	17
2.6. Divanü Lugat-it Türk'teki Arapça Atasözleri.....	18
3. DİVANÜ LUGAT-İT TÜRK'TEKİ TÜRK ATASÖZLERİ VE ARAPÇA KARŞILIKLARI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME.....	25

4. SONUÇ	101
DİZİN	124
DLT'deki Arapça Atasözleri Dizini.....	124
DLT'deki Türkçe Atasözleri Dizini	130
KAYNAKÇA	137
ÖZ GEÇMİŞ	139

KISALTMALAR

- DLT.** :Divanü Lugat-it Türk
TTü. :Türkiye Türkçesi
Ar. :Arapça
DLT Ar. :Divanü lugat-it Türk'teki Arapça atasözleri

1. GİRİŞ

1.1. Konu, Amaç ve Tezde İzlenen Yöntem

Konu

Divanü Lugati't-Türk, 11. yüzyılda Arapça olarak yazılmış bilinen ilk Türk dili sözlüğüdür. 11. yüzyıl Doğu Türkçesinin yanında diğer Türk lehçeleri ile ilgili çok değerli bilgiler içeren bu eserde, dönemin sözlü edebiyatından derlenmiş çok sayıda şiir örnekleri, Türkçe deyim ve atasözleri de mevcuttur. Eser, Türklerin sosyo-kültürel yapısını, gerek İslam gerek İslam öncesi dönemin edebiyatını, tarihini ve folklorünü aydınlatan bir ansiklopedi değerindedir.

Tez çalışmamız, Kâşgarlı Mahmud'un eserinde geçen Türkçe atasözlerinin Modern Arapçadaki atasözleri ile karşılaştırılıp değerlendirilmesi üzerine bir inceleme denemesidir.

Amaç

DLT'de bulunan Türkçe ve Arapça atasözlerini, Modern Arapçada mevcut olan atasözleri ile dilsel ve kültürel açıdan karşılaştırmayı amaçladık. İncelenen bu atasözleri içerisinde aynı düşüncüyü anlatan ya da birbirine yakın öğeleri içerenleri değerlendirmeye çalıştık. Tezin önemi, 11. Yüzyıl'daki Karahanlı Türkçesindeki atasözlerinin semantik ve sentaktik açıdan Modern Arapça ile olan benzerlik ve farklılıklarını tespit etmeye çalışarak yüzlerce yıldır edebi açıdan, sosyo-kültürel bakımından birbirlerini etkileyen iki toplumun folklorüne de malzeme sunmayı amaçladık. Tez çalışmamızın Türkçe ve Arapça atasözlerini karşılaştırmalı olarak inceleyecek diğer çalışmalara da katkı sağlayacağını ümit etmekteyiz.

Tezde İzlenen Yöntem

Çalışma esnasında Arap atasözleri ile ilgili Arap literatüründeki konumuzla ilgili en önemli eserlerden yararlanılmıştır. Bunların başında Ahmed Timur Paşa tarafından yazılmış “*El-emsal el-amiyya*” (2011) adlı kitap gelir. Ayrıca günümüzde kaybolmuş yahut kullanımdan düşmüş Arap atasözlerini de içeren ve Ahmed Timur

Paşa eserine göre çok eskilere dayanan kaynaklardan da yararlanılmıştır. Bu eserler *El-Meydani*, *El-Zemahşeri* ve *El-Askeri* adlı kitaplardır.

Tez çalışmamızda *Divanü Lugat-it Türk*'ün Besim Atalay (2013) neşri temel alınmıştır. Çalışmamızın inceleme kısmında DLT'deki atasözleri maddebaşı yapılırken Besim Atalay neşrindeki sıralama esas alınmış ve buna göre değerlendirmelerimiz yapılmıştır. Ancak inceleme kısmında ele alınarak madde başı yapılan 228 atasözünün Türkçe açıklamaları, bizzat tarafımızdan orijinal nüshadan Türkçeye çevrilerek verilmiştir. Ayrıca Türkiye Türkçesindeki atasözleri için Ömer Asım Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nden yararlanılmıştır.

İnceleme kısmında, DLT'de geçen Türkçe ve Arapça atasözleri Modern Arapçadaki atasözleri ile biçimsel ve anlamsal açıdan karşılaştırmalı olarak verilir değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme yapılırken aradaki farklar üzerinde durulmuş ve bahsi olunan atasözünü Arap sahasındaki durumu hakkında da zaman zaman bilgi verilmiştir.

Madde başı yapılan her bir atasözünün, ilk olarak Arap, sonrasında Latin harfleriyle transkripsiyonu yapılmış ve altına Türkiye Türkçesine çevirisi verilmiştir. Hemen altına ise o atasözünün Modern Arapçada hangi biçimde ve ne maksatla kullanıldığı hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

2. ATASÖZÜ (MESEL) KAVRAMI

Atasözleri, bir milletin kültürünü yansıtan, ve onların hayata bakış açısını gösteren öğüt dolu sözlerdir. Bunlar, eskiden *sav, mesel, darb-ı mesel* ve *tabir* gibi kelimelerle ifade edilmiştir (Beyzadeoğlu, 2003, 1). Divan şairleri de, şiirlerinde atasözü karşılığı olarak çoğunlukla *mesel* kelimesini kullanmışlardır. Divan şairlerinin *mesel* kavramını, aldıkları dildeki mefhumuna uygun olarak kullanmaları gerekir. İsmail Durmuş, Arap kaynaklarından yararlanarak mesel kavramını şu şekilde tanımlar:

“*Arapçada mesel, müsül kökünden türemiş bir sıfat olup ‘benzeyen’ demektir.*” (Durmuş, 2004, 293). Durmuş kelimenin ıstılahî tanımını ise şöyle yapar:

“*Atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini değişmez kalıp ve klişeleşmiş özlü sözlerle öğüt ve hüküm içerecek biçimde yansıtan, lafzı ve anlamı beğenilerek nesilden nesile aktarılan, çoğunlukla aslı durumuna benzeyen hâlleri açıklamak ve örneklemek amacıyla kullanılan anonim mahiyetteki özdeyiştir.*” (Durmuş, 2004, 293).

Tanzimat dönemi ilk atasözü derleyicilerinin atasözü (mesel) kavramına bakış açıları da buna yakın olmuştur. Bu anlamda Tanzimat döneminde ilk atasözü derleyicisi olan Vacit atasözlerini, “*Nasihât ve öğüt içeren, zarif insanlara arasında meşhur ve yaygın bulunan güzel sözler*” (Duymaz, 2005, 27) diye tarif eder. Ebuzziya Tefvik ise mesel için yaptığı üç tanımdan ilkinde “*Atasözü, söz ile isimlendirilen, halk arasında yayılan ve meşhur olan cümlelere denir.*” (Duymaz, 2005, 29) diyerek geleneğin anladığı meseli tarif etmiştir. Muallim Nâcî, İbrahim en-Nezzâm (m.755-845)'dan alıntı yaparak atasözlerinde var olup diğer sözlerde bulunmayan dört özelliği şu şekilde sıralamıştır:

- a) *Az sözle çok şey anlatmak (i'câz-ı lafz);*
- b) *Manaca isabet (İsâbet-i mana);*
- c) *Teşbih güzelliği (Hüsn-i teşbîh);*
- d) *Kinâye kusursuzluğu (Cevdet-i kinâye).* (Muallim Naci, 2002, 10).

2.1. Arap Atasözleri

Araplar; "atasözü" karşılığı olarak, "(masal, çoğulu: amsâl)" sözcüğünü kullanmışlardır. Bu sözcüğün, tüm Sâmî dillerinde ortak olduğu görülmektedir. Aramicede, "maşla", İbranicede, "masal" anlamında olan bu kelimeler, "karşılaştırma" anlamında kullanılmaktadır. Al-Mubarrad (ölm. 698), "مثال - masal" sözcüğü için, "مثل - misâl (örnek, gibi)" den alınmıştır diyerek kelimenin asıl anlamının "teşbih, benzetme" olduğunu belirtmiştir. (Koçak, 2009, 172).

Sâmîler ve özellikle Araplar arasında çok rastlanan "mecaz ve teşbih" eğilimi onlara; "karşılaştırma ve örnek (olma)" anlamlarını taşıması dolayısıyla, "masal" sözcüğünü "atasözü" anlamında kullanma düşüncesini vermiş olabilir. (Koçak, 2009, 172).

Al-Mufazzal al-Zabbî (ölm. 786)'nin, *Kitap al-amşâl* adlı eseri, bu alandaki en eski çalışmalardandır. Abu Hilâl al-'Askarî (ölm. 1005'ten sonra), *Camharat al-amşö'* da her atasözünü dilsel ve tarihsel açıdan açıklamaya çalışır. Ayrıca bu eser, kendi alanındaki ilk deneme sayılmaktadır. Abu al-Fazl Ahmad b. Muhammad b. İbrahim al-Maydani (ölm. 1124) ise, *Macma al-amsâl* adlı kitabında, kendisinden önce atasözleri üzerine çalışanların topladığı malzemeyi bir araya getirerek bölüme, yeni atasözleri içeren bir ek yapmıştır. Kitapta 6000'den fazla atasözü yer almaktadır. (Brockelmann, 1972 II, 1097).

2.1.1. Arap Atasözlerinin Kaynağı ve Kökeni

Atasözleri toplumun ürünü olduğundan, bunların kaynağı çeşitlidir. Atasözü bazen kültürlü olmayan cahil bir tabaka tarafından üretilir, bazen de kültürlü ve seçkin bir tabakanın ürünü olarak ortaya çıkar. Bu öğüt verici sözler tam da bu noktada, çıkış noktası olarak halk öyküleri, masal ve şarkı gibi halk edebiyatının diğer türleriyle benzeşir. Bazen son derece basit bir üslupla yüzeysel bir anlamı ifade eden atasözleri ile karşılaşılabilir: "Buzağıya tapan bir topluluğun içine girersen, sende ot biçip ona ver" vs. Bazen de derin anlamlar içeren seçkin bir üslupla söylenmiş atasözleri görülür. Kişinin ikiyüzlü olması zilletinden kaynaklanır anlamındaki "Ava giderken avlanır" atasözü buna örnektir (Yılmaz, 1996, 135).

Atasözlerinin söylenenin bilinmemesi ile yalnızca topluma mâl olması, ona büyük bir değer kazandırmıştır. Bu öğüt verici özlü sözlerde, onu üreten toplumun hayatı yorumlama biçimi ile ahlaki ve kültürel değerleri gizlidir. Bu nedenle

atasözlerinin içinde toplumun çok eski dönemlerine uzanan kültürel motifleri de saklanmıştır.

Araplar da Doğu toplumları içinde mesel bakımından daha öndedirler. Nitekim 1500 yıl boyunca mesel hazinelerini arttırmaya devam etmişlerdir. Örneğin Meydani'nin, *Mecmau'l-emsâl*' adlı eseri çok değerli ve zengin bir eser olmasına rağmen Arap atasözlerinin ancak küçük bir bölümünü temsil etmektedir.

Arapça; Mısırlılar, Hintliler, İranlılar, Suriyeliler, Araplar gibi farklı pek çok toplumun dili olmuştur. Bu toplumların her birinin; fakirlik-zenginlik, köleleştirme-sömürülme, boyun eğme-kibir, izzet-zillet gibi farklı toplumsal durumlarda ortaya çıkmış ve onların kendi kültürlerinin rengine bürünmüş meselleri var olagelmıştır. Bu toplumlar; mesellerini rahatlama unsuru olarak kullanmış ve onlarla kendilerini ifade etmişlerdir (Yılmaz, 1996, 137).

2.1.2. Arap Atasözlerinin Dili

Arap meselleri bazen Meydani'nin, *Mecmau'l-emsâl*'inde görüldüğü gibi fasih dille, bazen de İbşihî'nin, *el-Müstetraf fî külli fennin müstezraf* adlı eserinin ilgili bölümünde olduğu gibi yerel dille söylenmiştir. İbşihî bu eserinde fasih dildeki meselleri nakletmenin yanı sıra açtığı bu başlıkta kendi dönemi ve muhitinin yaygın mesellerinden nadide örnekler sunmuştur.

Atasözlerinin özelliği, veciz ve her devirde tazeliğini muhafaza etmiş olmasıdır. Dillerde dolaşması, okumuş veya okumamış herkes tarafından kabul edilmiş olması onun veciz oluşunun, tazeliğini muhafaza edişinin bir delilidir. Farabi meseli “okumuş veya okumamış herkesin kabul ettiği ve her yerde söylediği bir sözdür” şeklinde tarif etmekte ve sözüne devamla “mesel, hikmetli sözün en belîğ olanıdır. çünkü insanlar tazeliğini korumayan ne fastte zirveye ulaşmayan hiçbir söze iltifat etmezler” demektedir. Ebu Ubeyde ve İbrahim en-Nazzam gibi alimler de atasözlerinde şu özellikleri aramaktadır: sözün veciz, mananın isbatlı, teşbihin güzel olmasıdır (Yılmaz, 1996, 139).

2.1.3. Araplarda Atasözünün Önemi

Atasözlerinden yola çıkılarak her toplumun ahlaki, siyasi, dini, ekonomik ve sosyal durumlarının ile ilgili işaretler elde edilir. Örneğin; bazı atasözleri köy ve şehir yaşamını gözler önüne serer, bazıları toplumun gelişmiş ve refah dönemini gösterirken bazıları ise aynı toplumun gerileme dönemi hakkında bilgi verir.

Atasözleri, toplum içerisinde saygınlık görerek içindeki öğretilerin dikkate alınması açısından da ele alınmalıdır.

Araplarda atasözü geleneğinin kökü oldukça eskilere uzanmaktadır. Ona verilen değer ve önem Abbasi öncesi klasik dönemin yanı sıra, Abbasi sonrasında da devam ettiği görülür. Araplar Kur'an-ı Kerim ve hadislerdeki atasözlerine büyük rağbet göstererek onlara büyük değer vermişlerdir.

Aşağıda bu atasözlerinden birkaç örnek bulunmaktadır:

يد الله مع الجماعة

yad Allah m'a Al-cam'a

Allah'ın (cc) yardım ve desteği toplulukla beraberdir

اليد العليا خير من اليد السفلى

el-yed el-ulyya hayır min el-yed el sufla

Veren el alan elden üstündür.

كل نفس بما كسبت رهينة

kul nafs bima kasbt rahina

Her günahkâr kişi yaptıklarının rehini/esiri olacaktır.

وعسى أن تكرهوا شيئاً وهو خير لكم

ve 'asa an takrahu şey'n ve hva hayır lekom

Bir şey hoşunuza gitmediği halde sizin için hayırlı olabilir.

Atasözlerinin tümü, nesilden nesile nakledilen ahlaki öğütler içermektedir. Bu öğüt verici sözlerin, üslup ve sanatsal özellikler gibi diğer edebi türlerden ayrılan yönlerini incelemek de önemli bir inceleme ve araştırma konusudur.

Şunu da söylemek gerekir ki atasözü kullanım sıklığı, nesiller geçtikçe eskisine kıyasla azalmaya başlamıştır. Annemizden, ninemizden ve mahalle sakinlerimizden atasözlerini çokça kullanıp sözlerine delil getirdiklerini duyardık. Ama artık bu durum daha az görülür olmuştur. Bundan daha vahim bir durum da aydınlar artık atasözlerini halktan daha az kullanır olmuşlardır.

2.2. Türkçe Atasözleri

2.2.1. Atasözü Terimi

Atasözleri toplumbilim, ruhbilim, eğitimbilim, ekonomi, felsefe, tarih, ahlak,

folklor gibi çeşitli disiplinleri barındıran ve incelemeye değer öğüt verici sözlerdir. Bu ulusal varlıklar, içindeki dil, üslup ve kavramsal öğeleri içermesi açısından da önemlidir (Aksoy, 2014, 13).

Türkçede eskiden *sav*, *mesel*, *tabir* diye anılmış olan ve eski, yeni konuşma dillerinde *manzum*, *mensur* yazılar arasında kullanılmış ve kullanılmakta bulunan atasözleriyle deyimler, birçok kimselerce derlenmiş ve kitap olarak yayımlanmıştır (Aksoy, 2014, 13).

Divânü Lügat-it Türk'te atasözü terimi karşılığı olarak *sav* sözcüğü kullanılmıştır. *Sav*, söz, haber, salık; mektup; risale; atalar sözü darb-ı mesel; kıssa, hikâye, tarihsel şeyler anlamına gelmektedir. Türkçede atasözü için uzun yıllar *Darbu'l- Mesel* tamlaması kullanılmıştır. *Darbu'l-Mesel* bir olaydan ona benzeyen bir olay için örnek göstermek demektir. *Darbu'l-Mesel* tamlaması özellikle Osmanlı Döneminde atasözü anlamında kullanılmıştır. Yine bu dönemde, Farsçadan Türkçeye geçen *pend* kelimesi de atasözü anlamında kullanılmış, atasözlerini içeren bazı eserlere *Pend-nâme* adı verilmiştir (Tuğluk, 2012, 2).

Türkçede atasözü için kullanılan terimler bölgeden bölgeye, lehçeden lehçeye değişiklik göstermektedir. Bir kısmı dönemsel, bir kısmı da bölgesel farklılıklardan kaynaklanmakla birlikte bu terimler Türk dilinin zenginliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk dilinde atasözleri için kullanılan bazı terimler ve nerede kullanıldıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablodaki bilgiler Şükrü Elçin'in Halk Edebiyatına Giriş adlı eserinden yararlanılarak hazırlanmıştır (Tuğluk, 2012, 2).

Tablo 1: Atasözleri Kullanıldığı Yer, Lehçe, Ağız ve Eserler (Tuğluk, 2012, 2).

Terim	Kullanıldığı Yer / Lehçe / Ağız / Eser
Atasözü, Atalarsözü	Türkiye, Azerbaycan, Tataristan, Türkmenistan
<i>Deme</i> , <i>Demece</i> , Deyişet,Oranlama, Eskiler Sözü, Eski söz	Anadolu Ağızları
Makal, Nakil	İran, Afganistan Türkmenleri, Başkurt, Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar, Uygur

	Türkleri
Aytım	Başkurdistan, Tataristan
Samah	Çuvaşlar
Metal	Tatar, Uygur Türkleri
Nakıl	Kazakistan
Takpak	Sagaylar
Xohono	Yakutlar
Takmak	Tobollar
Ülegercomak	Tuvalar

2.2.2. Atasözlerinin Tarihsel Gelişimi

Atasözleri, Türk toplum kültüründeki derin izlerin somut göstergesidir. Bunda atasözlerinin uzun yıllara dayanan, tecrübe ürünü olmaları etkilidir. Divânü Lügat-it-Türk'te geçen şu sav: *Bilge eren savların algıl ögüt / Edgü sawıg edlese özke singer* (Bilge erenlerin sözlerinden öğüt al / İyi sözü değerlendirirsen özüne siner, kendine yarar) (Birtek, 1944, 5) Türk milletinin atasözüne verdiği değeri göstermektedir. Oğuzname'nin bir nüshasında geçen *Atalar sözü Kur'ana girmez yanınca yel yel yarışur* atasözü ile büyük Türk dilcisi Bergamalı Kadri'nin naklettiği *Atalar hakikatşinas kimselerdür. Sözleri hep vakidür. Galiba atalar şol kimseler dirler ki enbiya ve evliya sözlerine benzeye; ekser anlarun sözleri zarbı mesel ola* (Çobanoğlu, 2004, 4-5) sözünden anlaşılacağı gibi, atasözleri dini bir motif yüklenecek kadar değer görmektedir. Türk kültüründe atasözleri, uyulması gereken kurallar olarak görülmüş, atasözlerini dinlemeyenler toplumdan dışlanmışlardır. Bu dışlanma, Hazihî'r Risalet-i Min Kelimat-ı Oğuzname el-meşhur bi Atalarsözü adlı

eserde geçen *Atalar sözünü tutmayan yabana atılır, ahirette tamu ehline katılır* atasözünden açıkça anlaşılmalıdır. Çobanoğlu, *Atalar sözünü tutmayan yabana atılır* atasözündeki *yabana atılmak* deyimini ciddiye alınmamak ve kaybetmekten ziyade doğrudan doğruya topluluk hayatına uyum sağlayamayan ve törenin gereklerini yerine getirmeyen kişinin, tecrit edilerek toplum dışına çıkarılması veya *yabana sürülmesi* şeklinde yorumlamaktadır. (Çobanoğlu, 2004, 5) Çobanoğlu, bu cezalandırma şeklini derhal gerçekleştirilmesi gereken bir ceza olarak nitelendirip, Oğuzname'nin başka bir nüshasında geçen *Atalar sözü tutmayan ok gibi atılır* atasözünü düşüncesine delil olarak göstermektedir. 1481 yılında kaleme alınan, Kitâb-ı Atalar'da geçen *Ulu sözi yerde kalmaz, Ulular öğüdin tutmayan uluyu kalur, Uluların sözi Kuran'a girmez illa yanınca yiler* savlarından da anlaşılacağı üzere ulular sözüyle kastedilen atasözleridir. Ulu sözünün yerde kalmayacağı bilinmektedir çünkü ulu sözü, yıllar süren bir deneyime, tecrübeye dayanmaktadır. Ulu öğüdünü daima tutmak gerekir. Ulu öğüdünü tutmayanın fayda görmeyip zarar ettiği tecrübelerle sabit olmuştur. Türk kültüründe atasözlerinin bu kadar değer görmesi hiç şüphesiz atasözlerinin uzun yıllara dayanan deneyimler sonucu kurallaştırılmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Türk kültüründe dini bir motif yüklenecek kadar önem atfedilen atasözleri uzun bir dönem sözlü edebiyat ürünleri olarak dilden dile dolaşmış, zamanla yazıya geçirilmişlerdir.

Yazılı bir kaynağa dayanan Türk atasözlerinin ilk örnekleri Türk Dilinin ilk yazılı belgeleri olarak kabul edilen Orhun Abideleri'ne dayanır. Orhun Abideleri'nde atasözü niteliğinde çeşitli sözler tespit edilmiştir. Orhun Abideleri'ndeki atasözleri üzerine ilk çalışmayı Ahmet Caferoğlu yapmıştır. Caferoğlu, Orhun Abideleri'nde üç atasözü tespit etmiştir (Tuğluk, 2012, 29). Ahmet Caferoğlu'nun tespit ettiği atasözleri şunlardır:

1. *“Türk budun tokurkak sen. Açsık tosık ölmez sen. Bir todsar açsık ölmez sen.”*

“Türk milleti tokluğun kıymetini bilmezsin. Açlık tokluk düşünmezsin. Bir doysan açlığı düşünmezsin.”

2. *“Toruk bukalı semiz bukalı arkada böngser semiz buka toruk buka tiyin bilmez ermiş.”*

“Zayıf boğa ve semiz boğa arkada tekme atsa; semiz boğa; zayıf boğa olduğu bilinmezmiş.”

Orta Türkçe Dönemi eserlerinde de atasözleri sıkça kullanılmıştır. Bu dönem eserlerinden ilki 11. yy. da Yusuf Has Hacip tarafından kaleme alınan Kutadgu

Bilig'dir. 6645 beyitten oluşan Kutadgu Bilig'deki hikmetlerden atasözü niteliği taşıyanlar vardır. Ali Berat Alptekin, Kutadgu Bilig'deki atasözlerinin sayısını 130 olarak vermektedir (Alptekin, 2011, 310). Bu hikmetlerden beyit halinde olanlar olduğu gibi dörtlük halinde olanlar da vardır. Kutadgu Bilig'de geçen atasözü niteliğindeki hikmetli sözler derleme yoluyla elde edilmemiş, bu sözler saray adamları için yazılmıştır. Bu nedenle eserde geçen atasözleri süslü bir dille ifade edilmiştir. Eserin yazarı Yusuf Has Hacıp atasözü terimi olarak *mesel* terimini kullanmaktadır. Dehri Dilçin, Kutadgu Bilig'de geçen beyitlerin büyük bir kısmının atasözü özelliği taşıdığı düşüncesindedir:

“Miladi on birinci asırdan bugüne kadar geçen bin yıla yakın bir zaman içerisinde gelip geçmiş şairlerimizden -pek azı müstesna- hemen hepsinin şiirlerinde atasözlerine oldukça mühim yer verilmiş olduğunu görmekteyiz. Bilhassa mesnevi tarzı yazılmış olanlardan Kutadgu Bilig başta olmak üzere, siyasetnameler, dini ve ahlaki eserler, tarihi destanlar, hikâyeler... gibi eserlerde bu husus daha geniş bir şekilde göze çarpmaktadır.”
(D. Dilçin, 2000, XX)

Orhun Abideleri'nden sonra Türk tarihi ve Türk dilinin en eski yazılı kaynaklarından biri, sözlü gelenekten birçok türün yazıya aktarıldığı Divânü Lügat-it- Türk'tür. Divânü Lügat-it-Türk'ün yazımına 1072 yılı ocak ayında başlanmış, 1077 yılı ocak ayında bitirilmiştir. Yazarı Kâşgarlı Mahmut bin Hüseyin bin Muhammed'dir. Kâşgarlı, eserine aldığı malzemeyi Türk kabile ve boylarını gezerek toplamıştır. (Ercilasun, 2008) Kâşgarlı Mahmut'un topladığı bu malzeme arasında atasözleri de yer almaktadır. Divânü Lügat-it-Türk'teki atasözlerinin sayısı hakkında kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Divânü Lügat-it-Türk'teki atasözleri üzerine ilk çalışmayı yapanlardan Abdülahat Nuri, Divânü Lügat-it-Türk'te 251 atasözü tespit ettiğini belirtir (Birtek, 1944, 3). Kaya Türkay, Divânü Lügat-it-Türk'te 300'e yakın sav yer aldığını ve Kâşgarlı Mahmud'un topladığı atasözlerinden birçoğunun bugün Türkiye Türkçesinde canlılığını koruduğunu belirtmektedir. (Türkay, 1983, 39) Ahmet Günşen, tekrar edilen ve sav niteliği taşımayanlar çıkarıldığında Divânü Lügat-it-Türk'te 267 sav olduğunu belirtir (Günşen, 2006, 1041). Ferit Birtek, Divânü Lügat-it-Türk'te 291 sav tespit ettiğini belirtir (Birtek, 1944, 11). Görüldüğü gibi araştırmalarda Divânü Lügat-it-Türk'te geçen savların sayısı farklı verilmektedir. Bunun nedeni araştırmacıların tekrarları hesaba katmamaları, sav niteliği taşımayan cümleleri eserlerine alıp / almamaları ve sav başlığı altında geçmeyip sav niteliği taşıyan sözleri atasözü olarak kabul edip /

etmemelerinden kaynaklanmaktadır. Divânü Lügat-it-Türk'teki savlar ilk defa 1338 yılında Necip Asım tarafından bastırılmıştır. Eserdeki savların yarısından fazlası manzumdur ve bunların çoğu vezin ve kafiyeye düzgündür. Divanda yer alan savlar Arap harfleri ile yazılmış fakat aslında olduğu gibi harekelenmemiştir. Manzum sayılan savların bazılarının yanına (m) işareti konulmuştur (Birtek, 1944, 3-6). Kaya Türkay, Divânü Lügat-it-Türk'te geçen atasözlerinin büyük bir bölümünün Silifke dolaylarında yaşadığını, değişikliğe uğramadan yöre halkı tarafından kullanıldığını belirttikten sonra şu örnekleri vermektedir (Tuğluk, 2012, 30):

“Sözgelimi, Kâşgarlının verdiği “Muş oğlu miyavu togar.” (11/14) öğüdü “Kedi oğlu miyavlıyarak doğar” biçiminde bu yörenin dilinde yaşamaktadır. “Kişi eti tirigle tatır.” (111/257) atasözü “İnsan eti dirilikte tatlıdır.” diyerek bozulmadan söyleniyor. “Evdeki buzağı öküz olmaz.” (1/446) atasözü de Silifke çevresinden derlenmiştir. “Evdeki buzağı öküz olmaz.” diye bugüne taşınmış. “Elig tutgınca ot tut (11/292) yargısı.” “El tutacağına ot tut.” olarak varlığını sürdürüyor. “Yüfüşlig kelin küdegü yafaş bolur.” (111/11) sözünün “Cehizli gelinin güveyisi yavaş olur.” biçiminde kullanılırken değişmediğini görüyoruz. “Tikmeginçe önmes, tilemeginçe bolmas.” (11/21) atasözü de olduğu gibi korunmuştur. “Dikmeyince bitmez, dilemeyince olmaz.” biçimi bunu kanıtlıyor.” (Türkay, 1983, 41).

Aşağıda, Divânü Lügat-it-Türk'te geçip günümüzde yaşayan atasözleriyle bunların Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğündeki (Aksoy, 2004) karşılıkları ve atasözü numaraları verilmiştir. Divânü Lügat-it-Türk'te geçen savlar Ferit Birtek'in En Eski Türk Savları adlı eserinden alınmıştır:

Agız yise göz uyağur. (Atalay I. 55)

Ağız yer yüz utanır. (Aksoy, 2004, 124)

Agılđa oğlak toğsa arıkđa otı öner. (Atalay I. 65)

Ağılda oğlak doğsa ovada otu biter. (Aksoy, 2004, 120)

Arslan karısa sıçđan ötin köğezür. (Atalay III. 263)

Arslan kocayınca sıçan deliği gözetir. (Aksoy, 2004, 154)

Arslan kükrese at ağaki tuşalır. (Atalay II. 146)

Arslan kükrerse atın ayağı kösteklenir. (Aksoy, 2004, 154)

Böri koşnısın yimes. (Atalay III. 220)

Kurt komşusunu yemez. (Aksoy, 2004, 378)

Etli tırngaklı adırmas. (Atalay I. 177)

Et tırnaktan ayrılmaz. (Aksoy, 2004, 276)

It ısırmas at tepmes time. (Atalay I. 178)

Atın tepmezi, itin kapmazı olmaz. (Aksoy, 2004, 162)

12. yüzyılın sonlarıyla 13. yüzyılın başlarında yazıldığı tahmin edilen, atasözlerinin yer aldığı bir diğer eser de Atabetü'l-Hakayık'tır. Yükneklî Edip Ahmed bin Mahmud tarafından yazılan Atabetü'l-Hakayık, Kutadgu Bilig'le benzer konuları içerir. Eser Kutadgu Bilig'den sonra yazılmıştır. Eserde yer alan atasözleri Divânü Lügat-it-Türk'e göre daha belirgindir. Dehri Dilçin, şiirde atasözü kullanma işinin Kutadgu Bilig ve Atabetü'l-Hakayık'la başladığını belirtir:

“Şiirde atasözleri kullanma işi, bir çığır halinde olmak üzere XI. asırda mesnevi şeklinde yazılan Kutadgu Bilig ve yakın bir ihtimal ile XII. Asır mahsullerinden olan Aybetü'l- Hakayık adlı manzum siyasetnamele başlamış XII. XIV. Asırlar arasında yetişen Gülşehriler, yine mesnevi tarzında kaleme aldıkları eserlerinde bu çığırı daha önemli bir tarzda ve âdeta edebi bir sanat halinde işleyip genişleterek divan yoluna bağlamaya muvaffak olmuşlardır.” (D. Dilçin, 2000, XXX).

12. yüzyılda yazılıp 15. yüzyılda yazıya geçirildiği tahmin edilen ve 12 hikâyeden oluşan Kitâb-ı Dede Korkut'ta da atasözü örneklerine rastlanır. Kitâb-ı Dede Korkut'un giriş bölümünde atasözü görünümünde bazı kalıp sözlere rastlanır. Boratav, bu sözleri destan geleneğinin hala canlılığını koruduğu dönemlerde, eserlerin giriş bölümünde yer alan kalıp sözlere benzetir:

“Destan geleneğinin canlı olduğu çağlarda, destanın giriş bölümünde sırası düşünce; içinde de destancı, anlatısını anlam bakımından da birbirini tamamlayan bir sıra atasözleri ile süsleyerek önem verdiği bir düşünceyi belirtmek amacını güderdi. Dede Korkut Kitabı'nın girişinde bu çeşit söz katarlarına rastlarız.” (Boratav, 1969, 133)

Dede Korkut'taki atasözleri daha çok Oğuzların günlük hayatına dair gözlemleri aktarmakta, iyi ve kötü insanların özellikleriyle bunlar arasındaki fark üzerinde durmaktadır. Bu atasözlerinin büyük bir kısmı Risâle Min-Kelimât-ı Oğuzname el- Meşhur bi-atalarsözü adlı kitapta da yer almaktadır (Gökyay, 2004, CCXLVII). Boratav, Kitâb-ı Dede Korkut'ta geçen atasözü niteliğindeki söz katarlarına şu örnekleri vermektedir: *“Yapa yapa karlar yağsa yaza kalmaz, Yapağılu gökçe çemen güze kalmaz, Eski panbuk bez olmaz, Karı düşman dost*

almaz, Er malına kıymayınca adı çıkmaz, Kız anadan görmeyince öğüd almaz, Oğul atadan görmeyince sofrı çekmez.” (Boratav, 1969, 134).

15. yüzyılda düzenlenen ve bir tıp kitabı sonuna konulmuş Kitâb-ı Atalar adlı yazmada atasözlerine yer verilmiştir. Yazma Mevlana emsettin tarafından yazılmıştır. Harekeli sülüs yazısı ile yazılan yazmada 689 atasözü yer almaktadır. Veled İzbudak tarafından kitabın arkasına tıpkıbasımı da eklenerek 1936 yılında Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanmıştır (Tuğluk, 2012, 37).

20. yüzyılın sonlarında Ali Emiri Efendi de kendi el yazmasıyla 2300 kadar atasözü ve deyim derlemiştir. Ali Emiri Efendi bu atasözlerinin kullanıldığı yerleri gösteren bir o kadar beyiti de örnek olarak vermiştir. Ali Emiri Efendi'nin derlediği atasözleri Millet Kütüphanesi *Edebiyat* 282, 283, 284 sayılı defterlere kayıtlıdır. Bu atasözleri daha sonraları eklemeler de yapılarak E. Kemal Eyuboğlu tarafından yayımlanmıştır (Tuğluk, 2012, 39).

Cumhuriyet Döneminde atasözleri üzerine yapılan çalışmalar artmıştır. Bu dönemde atasözleri üzerine yapılan çalışmalar genellikle mahalli derlemeler şeklinde olmuştur. Cumhuriyetin ilk dönem eserlerinde atasözleri üzerine yapılan çalışmalarda genellikle deyimler, atasözleri ve diğer bazı kalıp sözler bir arada alınmış, atasözleri, deyimler ve kalıp sözler arasında belirgin bir ayırımı gidilmemiştir. Sadi G. Kırmımlı tarafından hazırlanan Atalar Sözü, Mustafa Nihat Özön tarafından hazırlanan Türk Ata Sözlüğü, Feridun Fazıl Tülbentçi tarafından hazırlanan Türk Atasözleri ve Deyimleri, Milli Kütüphane Başkanlığınca hazırlanan Türk Atasözleri ve Deyimleri, Ömer Asım Aksoy tarafından hazırlanan Atasözleri Sözlüğü, ve İsmail Parlatur tarafından hazırlanan Atasözleri, Cumhuriyet Döneminde atasözleri üzerine yapılan çalışmalardan bazılarıdır (Tuğluk, 2012, 39-40)

2.3. Türkçe ve Arapçada Atasözlerinin Tarihsel Değeri

Türk dilinin tarihi seyri içinde atasözü, değişik biçimlerde dile getirilmiş, eski Türkçede “atalar sözü, atalar sözleri” olarak kullanılmış; Türkçenin en eski kültür hazinesi olan Kâşgarlı Mahmud'un “Divanü Lügat-it-türk” adlı eserinde “sav” olarak yerini almıştır. İslamiyetin kabulü ile bu terimin 11. yüzyıldan sonra yerini Arapça “mesel” sözüne bıraktığını görüyoruz (Samir, 2011, 11).

Nitekim 15. yüzyıldan sonra oluşmaya başlayan Osmanlı Türkçesi döneminde ise “darb-i mesel”, “durub-ı emsal” veya sadece “emsel”in çokluk biçimi olan

“emsal” kullanılmıştır. “atasözü” teriminin yaygınlaşması ise dil devriminden sonra olmuştur (Aksoy, 2008, 2).

Araplar da İslamiyet öncesi ve sonrasında atasözlerine çok önem vermişlerdir. Bu sebeple eski Arap edebiyatçı ve şairleri bu paha biçilemez atasözü ve özlü sözler için kitaplar yazmışlardır:

إذا كان الكلام من فضه فالسكوت من ذهب

İze kan el-kelam min fada fa el-sakut min daheb

TTü. Söz gümüş ise süküt altındır

ان زاد الشيء عن حده ينقلب لضره

İze zad el-şey an haddü yanķleb dedü

TTü. Her şeyin fazlası zarar

اقعد معوج واتكلم عدل

Ukud mavuğ ve atklım adil

TTü. Eğeri oturup doğru konuşalım

ابن الحلال عند ذكره بيان

İbn al- ħalal and zikrü yeben

TTü. İyi adam laf üstüne gelir

الجاهل عدو نفسه

El cahil adu nefsü

TTü. Cahil kendisinin düşmanıdır

الحب أعمى

El ħub ama

TTü. Aşıkın gözü kördür

السكوت علامه الرضا

El-sakut ‘almet el-rida

TTü. Sükut ikrardandır

السك الكبير يأكل السمك الصغير

El-samek el-kabir yakul el-samek el-soğyyer

TTü. Büyük balık küçük balığı yutar

كما تزرع تحصد

keme tezra taħsud

TTü. Ne ekersen onu biçersin

لا تجني العنب من الشوك

la tucni min el-anab el-şavk

TTü. Dikenden üzüm devşiremezsin

2.4. Arap Atasözlerinin Divanlardaki Kullanımıyla İlgili Bilgiler

Türk edebiyatındaki divanlarda 73 şair tarafından 41 farklı Arap atasözünün kullanıldığı görülmüştür. Bunun yanında atasözü olduğu kanıtlanamayan 18 mesel benzeri ibare de ortaya çıkmıştır (Yazar, 1996, 1780):

Divanlarında Arap Atasözü Kullanan Şairler: Adlî, Adnî (Mahmut Paşa), Ahdî, Ahmed Paşa, Ahmedî, Amrî, Âşık Çelebi, Aşkî, Atâ-i Üskübî, Aynî (Karamanlı), Cebri, Celilî, Enverî, Fakîrî, Fehmî, Garîbî, Gelibolulu Mustafa Ali, Gınâyî, Hâkânî Mehmed Bey, Hâletî-i Gülşenî, Hamdullah Hamdî, Harîmî (Şehzâde Korkud), Hasan Kadı Efendi, Hasan Ziyâî, Hayretî, İshak Çelebi, Kâtib Sinanî, Kemal Paşa-zâde (İbni Kemal), Kemâl-i Zerd, Lâmi Çelebi, Meâlî, Mesîhî, Mu'îdî, Muhibbî, Rahmî, Resmî, Revânî, Rûhî (Bağdatlı), Sabâyî, Sabûhî, Sebzî, Sehâyî, Sehî, Selîkî, Nazmî, Sevdâyî vb.

Türkçe Dîvânlarda Kullanılan Arapça Atasözlerine Örnekler:

1. hine fate'l-mü'minin tebki's-sema': حين فات المومنين تبكي السماء

“Müminler vefat ettiği zaman gökyüzü ağlar.” Buradaki müminlerden âlimler kastedilmiştir. Bu atasözü, sadece Edirneli Nazmî'nin mecmuasında geçmektedir:

Öldi hecründe hata anunçün ağlar gözleri

Hak dimişler hine fate'l-mü'min tebki's-sema'

2- iza ca'l- kıza zaqa'l-feza – “kıza geldiğinde gök daralır”: اذا جاء القضاء ضاق القضاء
Kaderde tayin edilen şeyin kazasının kaçınılmaz olduğu ve bunun önüne geçmenin imkânsız olduğunu vurgulamak için kullanılan bir atasözüdür. Bu söz Hasan Ziyâî ve Şehdî tarafından kullanılmıştır:

Sahn-ı dünya gözüne dar oldu derd-i yar ile

Hak dimişlerdür iza ca'l- kıza zaqa'l-feza (Hasan Ziyâî: G.4/2)

Şehdiye teng oldi halem ireli rüz-ı firaq

Hak dimişler iza ca'l-kıza zaqa'l-feza (Şehdî: Edirneli Nazmi Mecmuası)

3- küllü leyletin hubla (el-leyletü hubla) كل ليلة حلي

Atasözü Türkçeye “Geceler gebedir” şeklinde tercüme edilebilir. Bu söz, Gelibolu Mustafa Ali'de şöyle geçmektedir:

Hired beray-ı teselli didi ki sabr eyle

Bilürsin oldı meşel küllü leyletin hubla (Tevhid.2/118)

4- tenzilü'l-esma'u min savbi's-sema': تنزل الأسماء من صوب السماء

“İsimler gökyüzü tarafından iner.” Bu atasözünün kullanıldığı beyitlere bakıldığında, toplum içinde yerleşen inancın zamanla atasözü şekline geldiği (meselleştiği) anlaşılmaktadır.

Yaşını baran kıymışlardır adını

Hağ dimişler tenzilü'l-esmaeu min savbi's-sema' (Karamanlı Nizâmî: G.1/9)

Sana hüsn ile melek zülfüne dinilür hüma

Hağ dimişler Tenzilü'l-esma'u min savbi's-sema' (Enverî: E.N.M)

5- fi't-te' ħiri afat: في التأخير افات

“Gecikmede belalar vardır.” Gelibolulu Mustafa'nın Zübdetü'l-Emsal adlı eserinde bu mesel, “li külli şeyein afetün fe li't-te'ħiri afatun” şeklindedir. Ahmedî, Cafer Çelebi, Fehmî ve Hasan Çelebi tarafından kullanılmıştır:

Gözün kıanın dökem dir Ahmedinün

Kosın te'ħiri ki et-te'ħirü afat (Ahmedî)

6- es-sabru miftahu'l-ferec: الصبر مفتاح الفرج

Atasözü, “Sabır, rahatlığa kavuşmanın anahtarıdır” şeklinde sabretmenin önemini vurgulamakta olan bu atasözü en güzel ifadesini Bağdatlı Rûhî'de görübeliriz: Sine mecrüh u gönül mahzün u hatıabra kaldı çaremüz es-sabru miftahu'l-ferec .

7- Küllü fielin mine'l-ķabiħi ķabiħ: كل فعل من القبيح قبيح

Kafiyelerinin aynı harften olduğu bu iki atasözü, kullanıldıkları örneklerde art arda gelen beyitlerde bulunmaktadırlar. “çirkinden çıkan her şey güzel çirkin olur.” şeklinde tercüme edilebilirler.

Bana senden ne gelse hoş görürem

Küllü şeyin mine'l-meliħi meliħ (Kâtib Eylük umma hasud-ı bed-hudan)

8- Vele'l-ķerimü bahilün vele'l- ħasudü yesud (el- ħasudu la yesud) الحسود لا يسود

“Cömert kişi cimri olmaz, hasetçi kişi de muvaffak olmaz” şeklinde çevrilebilecek bu atasözü, Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye'de “el-hasidu mahrumun”, Simon İbrâhim Hamsi'nin derlemesinde ise “el-hasudu la-yesud ekserü eyyamiħi sud” şeklinde geçmektedir. Taranan divanlarda bu meselin iki defa kullanıldığı görülmektedir.

9 - iza cae'l-kaza uamye'l-basar اذا جاء القضاء عمي البصر

“kaza geldiginde göz körleşir.” Bu mesel de kazanın önüne hiçbir şeyin geçemeyeceğini, kaderde yazgılı olana razı olmayı vurgulamaktadır.

Dil hadeng-i gânzene göz göre vardı virdi can

Çare ne için kim iza ca'e'l-kaza umye'l-basar (Münîrî: P.B.M, s.9)

10 -En-nasu kad yekunü cemilen maea'l-libas(En-nasu maea'l-libas) الناس قد يكون جميلا مع اللباس

“insanların elbiseleriyle güzel olurlar” anlamındaki bu atasözünü üç kez Necati Beg, bir kez de Behiştî divanında geçmektedir. Behiştî’de şöyle kullanılmaktadır:

Erbab-i işki surete kıoysa n'ola pelas

En-nasu kıad yekunü cemilen maea'l-libas (Behiştî: G.214/1)

2.5. Arap Atasözlerinin Beyit İçinde Oluşturdukları Edebî Sanatlar

Edebi yönden atasözleri teşbih, istiare, kinaye ve hakikat gibi beyan şekilleri; seci, cinas, tıbak, mukabele ve izdivaç lafzî gibi sanatları içermeleri dolayısıyla sanatlı nesir türü sayılır (Durmuş, 2004, 296). Bu durumda Arap atasözleri, divan şairleri tarafından edebi sanat işlevi görmesi yönüyle başvurulan kalıp cümleler olmuşlardır. *Bir fikri ispat için bir atasözünü veya hikmetli bir sözü delil getirmek* (Saraç, 2004, 149) anlamında olan *irad-ı mesel* sanatı, taranan metinlerdeki çoğu mesel için geçerli olabilir. Bu sanatla beraber temsilî teşbih de çoğu kez kullanılan sanatlardan biridir. *Teşbihte benzeyiş yönü, ayrıştırılmayacak şekilde birden fazla unsurdan meydana gelene bir tasavvur (mürekkebe) ise böyle teşbihe temsilî teşbih adı verilir* (Saraç, 2004, 121). Temsilî teşbihte, ilk mısradaki dile getirilen ifade ikinci mısradaki kullanılan atasözünü ile pekiştirilir.

- Habîbe kıssam anılsa rakîbe gussa düşer / Mesel durur bu ki el-kasu lâ yuhibbu'l-kās (**Helâkî**: G.72/4)

Bu beyitte şair, ilk mısradaki “eğer sevgiliye benim hikâyem anlatılrsa rakibe gam düşer.” demektedir. İkinci mısradaki da bu söylediğini “hikâyeye anlatıcı başka bir hikâyeye anlatıcısını sevmez.” anlamındaki mesele benzetip iddia ettiği şeye delil getirmektedir.

- Gitdi Mu'îdî eş'ârı kıaldı / El-hakku bâkî ve'l-'ömrü fânî (Mu'îdî: P.B.M., [557a-580b], s.123)

Bu beyit temsilî teşbih yanında leff ü neşr sanatı için de güzel bir örnektir. “*Mu'îdî gitti (geriye) şiirleri kıaldı; zira hat (yazı) kalıcı, ömür ise geçicidir.*” cümlesiye nesre

çevrilebilecek beyit, gerek mısraların kendi içlerindeki tezat sanatı gerekse mısralar arasındaki teşbih sanatını barındırması bakımından edebî sanatlar için son derece zengin bir beyittir. Burada dikkat edilecek olursa, “Gitdi Mu’îdî” ibaresi, “*ve’l-ömrü fānî*”; “eş’arı kaldı.” ibaresi de “El-hakku bākî” ibaresine karşılık gelmektedir. Bu hâliyle, beyitte gayrı müretteb bir leff ü neşr sanatının varlığından da söz edilebilir (Yazar, 1996, 1785).

2.6. Divanü Lugat-it Türk’ün Sözvarlığında Yer Alan Eski Arapça Atasözleri

Divanü Lügat-it-Türk, tarihi Türk dilinin sözvarlığında yer alan atasözleri için eşsiz bir kaynaktır. Türkçeyi Araplara öğretmek amacıyla ortaya konulmuş bu eserde pek çok atasözü örnek olarak verilmiştir. Kâşgarlı Mahmud’un madde başı yaptığı kelimeleri Arapçayla karşılaştırmalı olarak ifade etmesi onun Arapçaya olan hakimiyetini göstermektedir. Nitekim eserin bazı yerlerinde anlatımı güçlendirmek için Türkçe atasözlerine değinmekle birlikte Arapça atasözlerine de başvurduğu görülür. Bu da onun her iki kültüre olan dilsel ve kültürel hakimiyetini gözler önüne sermektedir.

Buna göre Kâşgarlı Mamud, Divanı’nda 13 Arapça atasözünü orijinal biçimiyle örnekleri açıklamak için kullanmıştır. DLT’de madde başı yapılan Türkçe bir kelimenin açıklamasını desteklemek için kullanılan bu Arapça atasözlerinin dokuz tanesi Modern Arapçada çok küçük farklılıklar olmakla birlikte semantik ve sentaktik açıdan birbiriyle örtüşen şekliyle yaşamaktadır. Bununla birlikte DLT’de geçen Karahanlı Türkçesi atasözlerinin biri, Çağdaş Türkçe’deki biçimden farklı olsa da Modern Arapçada aynı şekil ve anlam ile yaşamaktadır.

Aşağıda DLT’de geçen bu eski Arapça atasözleriyle ilgili örnekler değerlendirilmiştir:

1- DLT: يوزكا كورما أردم تلا **yüzge körme erdem tile** (Atalay: III.143)

DLT Ar. انما المرء بأصغريه قلبه و لسانه **-al-mar’ by asg’ryhi qalbu ve lisanu** (varak: III.105)

Tercüme: Adam, gönül ve diliyle davranır.

TTü. baş dille tartılır (Aksoy, 2014, 181)

Modern Ar. المرء باصغريه **al-mar' by asg'aryhi** (Kemal, 1997, 90)

Tercüme: İnsanlık, gönül ve dil ile olur.

Kâşgarlı Mahmut şu şekilde söylemiştir: “yüze bakan fazilet ara “. Bu divanü lugat it Türk'teki Arapça biçime Modern Arapçada da rastlamaktayız. Kişinin kalbi ve dili temiz olursa, insanlar ona iyi davranır. Edep, insanda bulunması gereken değerlerden biridir.

2- DLT. آرسك آركا تكماس ، ايڤك افكا تكماس **ersek erge tegmes . ewek ewge tegmes** (Atalay I, 104)

TTü. Acele yürüyen yolda kalır (Aksoy, 2014, 107)

DLT Ar. ان المنبت لا أرضا قطع و لا ظهرا ابقى **in al-mumbitt la ardan kat'a ve la żahren abqa** (Varak I, 95).

Tercüme: Acele eden, hiç birşey yapamaz.

Modern Ar. المستعجل و البطي علي المعديه يلتقي **al-mast'acil ve al-baṭi 'ala al-m'adiyye yaltaḳi** (Timur, 2011, 457)

Tercümesi: Aceleci ve yavaş yürüyen kişiler gemide buluşurlar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Oynak kadın koca bulmaz, iven eve ermez. Koca bulmak için çok istekli kadınların emeği çok kere boşa çıkar, bütün sebepler birleşemez. Bunun gibi acele eden kimse de bir engele uğrayarak eli boş kalır. Bu atasözü, acele etmeyi terketmek için söylenir” şeklinde açıklamıştır.

Divanü lugat it Türk'te Arapça atasözünün peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) tarafından bir işin acele edilmeden yapılması gerektiğini belirtmek için söylendiği rivayet edilir.

Modern Arapçada atasözü, çok eski olmakla birlikte hala kullanılmaktadır. “Al-Abaşihî” kitabında şunu söylemiştir: Aceleci gemiye erken binse ve geminin kalkması için bir kişi kalsa, acele gitmemesi ve beklemesi gerekir. Peygamber hadisi olduğu için bu atasözü müslümanlar arasında yaygındır.

3- DLT. برننك آرتق قزغونك يڤاج باشندا **borining ortaq, quzgunuḡ . yıgaç başında** (Atalay I, 439)

DLT Ar. يربض حجره و يرتعي وسطا **yarbid hucru ve yart'ay vastan** (Varak I. 367)

Modern Ar. اذا اصطح الفار و السنور خرب دكان البقال **izze astalah al-far ve al-sanur ħarb dükkan al-baḳḳal** (Kamel, 1997, 104)

Tercümesi: Fare ve doğan anlaşır, bakkal dükkanı biter.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kuzgun, kurdun avladığı şeyle ortak olur, fakat kendi avladığı şey ağacın başında durur.” şeklinde açıklamıştır. Divanü Lugat-it Türk'teki Arapça atasözü, günümüzde kullanılmamaktadır. Modern Arapça atasözünde; doğan (şahin) ve fareyi kullanılır ama Divanü lugat-it Türk'te başka hayvanlar yer alır (kurt ile kuzgun).

4- DLT. خان ايشي بلسا قاتون ، ايشي قلير **xan işi bolsa ḳatun işi ḳalır** (Atalay I, 410)

DLT Ar. اذا جاء نهر الله بطل نهر عيسي **izze ca nahir Allah batul nahir isse** (Varak I. 343)

Tercüme: Allah'ın rahmeti aktığında, İsse nehri durur.

Modern Ar. اذا جاء نهر الله بطل نهر معقل **izze ca nahir Allah batul nahir ma'kil** (Al-Meydani)

Tercümesi: Allah'ın rahmeti aktığında, M'akıl nehri durur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Hanın işi emri olunca, hatunun işi geri olur.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, Divanü lugat-it Türk'teki atasözüne benzerdir. Araplar arasında bu atasözü yaygındır. Allah'ın hayırlara vesile olan rahmeti geldiği zaman dünyevi nehirlerin önemi kalmaz. Nitekim Allah'ın rahmet yağmuru sayesinde bütün hayırlar gelir.

5- DLT. قنسر قذغقا كرسا ساقع يغار **ḳutsuz ḳuḏuḡka kirse ḳum yagar** (Atalay I, 457)

DLT Ar. اذا اقبل اقبل و اذا ادبر دمر **izze aḳbal aḳbal ve izze adber damer** (Varak I. 381)

Tercüme: her şeyi yaptığı zaman, onu yanlış yapar.

Modern Ar. جاه يكلها عماها **ce yakaḥlha 'amaha** (Timur, 2011, 159)

Tercümesi: Sürme çekeyim derken kör etmiş.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Uğursuz kuyuya girse kum yağar, kuyu kurur.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, bir sorunu çözemeyen kişi için söylenir. Çağdaş Türkçede bu söze rastlanmamıştır.

6- DLT. سجرتغودن قرقمش قش قرق بيل اذري يغاج ازا قنماس **saçratgudın qorqmış kuş kırk yıl adrı yıgaç üze qonmas** (Atalay II, 331).

DLT Ar. لا یلسع المؤمن من حجر مرتین - **la ywls'a al-müwmin min guhr maratyn** (varak: II. 266)

Tercüme: Yılan tarafından, insan iki defa ısırılmaz.

Modern Ar. من عتر في حجر و رجع له يستاهل ما يجري عليه (Timur, 2011, 474). **men a'tar bi haccer ve rac'a lahu yastahil ma yucra 'alyhi**

Tercüme: İnsan yalnız bir kez düşer.

Kâşgarlı Mahmut atasözünü şu şekilde açıklamıştır: “Tuzaktan korkan kuş kırk yıl çatal ağaç üzerine konmaz. Saçrattı: Adam odun yararken, keserken sıçrayan parça için de böyle denir. Bir çeşit tuzaga “ Saçratgu” denir. Bu şöyle yapılır: Çatalı birleşik iki dal alınır, dallar arasına çengeller bulunan ipler bağlanır, sonra toprağa gömülür üzerine tane dökülür, kuş taneleri toplamak için indiğinde çengel boyuna, ya da ayağına takılarak yakalanır”. Görüldüğü gibi biçimce farklı olsa da aynı şeyi ifade eden bu atasözleri, yaptığı yanlıştan ders alan bir kişinin aynı hatayı tekrarlamayacağını bildirir.

Peygamberimiz Muhammed (SAV.) “Abi a'sra Al-şair“i tuttuğu zaman bunu söylemiş. İlk defa onu tuttuğu gün, Bedir günüydü. İkinci defa onu tuttuğu gün, Uhud günüydü şöyle söylemiş: “Ey Abi a'sra, sen mümin olsan ikinci defa tutamazdım.”

7- DLT. أبرق يسقذن توزلغ ياجقار **opraq yasıqđın tozluğ ya çıkar** (Atalay: III.16)

DLT Ar. تري الرجل النحيف فتزدریه .. و في اثوابه اسد مرید - **tara al-racul al-naħif fe tazdrih .. ve fy asvabu marid** (varak: III.13)

Tercüme: Zayıf görürsen küfür söylersin.

Modern Ar. انما توجد في قعر البحار الفصوص - **ineme tucad fy k'ar al-bihar al fasus** (Nasif, 2006, 11)

Tercüme: Deniz, içinde inciler var.

Kâşgarlı Mahmud, şu şekilde söylemiştir: “Kapanmış geldeleçten tozlu yay çıkar“. Herhangi bir insan ile görüştüğümüz zaman dışarıdaki şeklini almamız lazım,

dışardaki şekil kötü olsa, içi iyi olabilir. Her iki atasözü de dıştaki görünüşün iç taraf hakkında bilgi sahibi olmak için yeterli olamayacağını ifade etmektedir.

8- DLT: ياش ات كيماس .. يلافر الماس **yaş ot köymes, yalafar ölmes** (Atalay: III.47)

Tercümesi: Yaş ot yanmaz, elçi ölmez

DLT Ar. ما علي الرسول الا البلاغ - **ma ‘ala al-rasul ila il-balağ** (varak: III.36)

Tercüme: Elçi sadece haberleri verir.

TTü: Elçiye zeval olmaz (Aksoy, 2014, 259)

Modern Ar: المرسال لا ينضرب و لا ينهان **al-mursal la yandrib ve la yanhan** (Timur 2011, 454)

Tercüme: Elçiye ihanet olmaz.

Kâşgarlı Mahmut, şu şekilde söylemiştir: “Yaş otun yanmadığı gibi, elçi de ölmez, öldürülmez. Her ne kadar elçiliği acı ve ağır olsa da, onun elçiliği gönderen tarafındandır. Kâşgarlı Mahmut bu Arapça cümleyi Kuranı Kerimden almıştır. (Al-ma’ada suresi, ayet: 99) Karahanlıca atasözüne yakın manada söylenmiş olan ve Kaşgarlı’nın örnek olarak verdiği 11. Yüzyıl Arapça atasözünün yanında Modern Arapçada tespit ettiğimiz atasözü de elçinin yalnızca ona söylenen malumatı bildirmekle yükümlü olduğunu ve onlara zeval getirilmemesi gerektiğini belirtir.

9- DLT. يراق بير سافن أرقش كلدورور **yıraq yer sawın arqış keldürür** (Atalay I, 97)

TTü. Uzak yerin salığını kervan getirir (Aksoy, 2014, 454)

DLT Ar . و يأتیک بالأخبار من لم تزود **ve yatık bi al-ağbar min lem tazud** (varak, I. 89)

Tercümesi: Haberleri azıksız getirir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Her zaman sefer uzak yer haberlerini getirir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, yola cikma sebebinin acil ve önemli olduğunu belirtmek için kullanılır. Seferlerde azık, kervan için son derece önemlidir. Buna rağmen acilen iletilmesi gereken bir haberin önemini vurgulamak için azık alınmadan yola çıkıldığı ifade edilir. DLT’deki Arapça atasözünün aslını Peygamber (Sav), “Turfa“

evinde onu söylemiştir. Bu söz, Modern Arapçada peygamber hadisi olması sebebiyle de kullanılmaya devam etmektedir.

10- DLT. أمك أكندا قلماس **emgek eginde kalmas** (Atalay I, 110)

TTü. Her inişin bir yokuşu vardır.

DLT Ar. ان مع العسر يسر **in m'a al-usur yusra** (Varak I,100)

Tercüme: Her sıkıntıdan sonra kolaylık var

Modern Ar . اذا اشتد الكرب هان **izze iştad al-karb hen** (Timur, 2011, 16)

Tercümesi: Her zorluktan sonra kolaylık gelir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Sıkıntı sırtta kalmaz. Bu atasözü, yüce tanrının sözüne benzer.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, eski zamanlardan beri kullanılmaktadır. Örnek (Ibn Al-Nahvi, Cafer ibn Sams vb.). İşi bozulan kişi üzülmemelidir. Her inişin bir yokuşu olduğu gibi, bozulan isin düzelmesi, düşüşün de kalkışı vardır.

11- DLT . قلان قدغقا تشس قوربغا أيغر بلور **qolan quduğka tüsse qurbaka aygir bolur** (Atalay III, 122)

Modern Ar – DLT Ar. ان البغاث بأرصنا يستتسر **in al- bug'as bi ardına yastansir** (Varak, III.88)- (Nasif, 2006, 136)

Tercümesi : Küçük kuş, doğan olur.

Kaşgarlı Mahmud, atasözünü “Kolan – yaban eşiği – kuyuya düşse kara kurbağası aygir olur.” şeklinde açıklamıştır. Zayıf kişi güçlü olduğunda bu atasözü söylenir. Bu atasözü, Modern Arapçada aynı şekilde yaşamaktadır.

12- DLT. تقم يزب قدرقتا بجك سيما **toqum yüzüp qudruқта biçek sıma** (Atalay I, 472)

DLT Ar. شوي اخوك حتي اذا انضح رمد **şawi ahuk hata izze andac ramad** (Varak I. 393)

Tercüme: Kardeş yakılırsa, duman çıkar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Deriyi yüzdükten sonra bıçağı kuyruğunda kırma.” şeklinde açıklamıştır. Bu Arapça atasözünü, “Ömer İbn Al-Hattab“ (Radü Allahü anhü) söylemiştir. Bu atasözü Modern Arapçada kaybolmakla birlikte asıl anlamı kaynaklarda bulunamamıştır.

13- A. DLT: تلن ترکي کا تکير **tlñ tergige tegir** (Atalay: I.429)

B. DLT: اردم بشي تل **erdem başı tıl** (Atalay: I.336/III.133)

TTü: baş dille tartılır (Aksoy, 2014, 181)

DLT Ar: المرء مخبوت تحت لسانه **-al-mar’ maħbü taħt lisanu** (varak: I.358/281 – III.97)

Tercüme: Kişi, dilinin (sözlerinin) altında gizlidir.

Modern Ar: لسانك حصانك ان صوتته صانك و ان هنته هانك **-lisanak ħüsank in şüntü şanak ve in hyntü hanak** (Timur, 2011, 422)

Tercüme: Dil at gibidir; korursan seni korur, ihanet edersen o da ihanet eder.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bu atasözü, faziletini sözleriyle bildirmekle emrolunan kişi için söylenmiştir” şeklinde açıklamıştır. DLT’deki Arapça atasözünün sahabelerden biri olan “Ali ibn Abi Talib” tarafından söylendiği bildirilir. Modern Arapça atasözü: “Kişinin dili ona hem kötülük hem iyilik getirir” biçimindedir. İnsanın söylediği sözler ile kendisini en iyi şekilde ifade eder. Bu sebeple kişinin dili, onu toplum içerisinde iyi ya da kötü kılar.

3. DİVANÜ LUGAT-İT TÜRK'TEKİ TÜRK ATASÖZLERİ VE ARAPÇA KARŞILIKLARI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

1- DLT. قوش قنتن آر آتن - **Ꞑuş Ꞑanadın er atın** (Atalay I,34)

TTü. At yiğidin yoldaşdır (Aksoy, 2014, 164)

Modern Ar . الجيده تنجع بسيدها - **Al – ceyde tanc'a bi seyidihe** (Timur, 2011, 171)

Tercümesi: At, sahibini korur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Ꞑuş kanadıyla, er atıyla” şeklinde açıklamıştır. Türk, atı çok sever. Birçok işini onunla arkadaşlık ederek yapar. Yolculuğu onunla yapar, yükümü onunla taşır. At, çoğu atasözünde yiğit ile birlikte anılır. Atın, Türkler gibi Arapların hayatında da önemi büyüktür. Eski zamanlardan bu yana Arapçada atla ilgili atasözleri söylenmiştir.

2- DLT. ام بلسا آر الماس - **im bilse er ölmes** (Atalay I,38)

TTü. Avcı ne kadar hile bilse ayı o kadar yol bilir (Aksoy, 2014, 165).

Modern Ar . الحرب خدعه **Al- ħarbü ħud'a** (Abdulmuhsin, 2013, 112)

Tercümesi: Savaş hiledir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “bilgiyi bilen adam ölmez” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü Arapçada savaşlarda askerlerin arasındaki parola ve hilenin önemini göstermek için söylenir.

3- DLT. الب يغيدا الجق جغيدا - **alp yağıda alçaq çoğda** (Atalay I, 41)

TTü. Yiğit meydanda belli olur (Aksoy, 2014, 477).

Modern Ar . عند الطعن بيان الفارس من الجبان - **and al-t’an yaban al-feris min el-ceban** (Timur, 2011, 335).

Tercümesi: Yiğit ve korkak kötü durumlarda belli olur .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “yiğit düşman karşısında, yumuşak huylu adam savaşta belli olur” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, asıl marifetin iş başındayken gösterildiğini ifade etmek için kullanılmıştır. Aynı atasözüne çok eskiden “Al-Abasıhi”nin kitabında da yer verildiği görülür. O günden beri Araplar bu atasözünü kullanmaya devam ediyorlar.

4 - DLT. اود كجار تويماس. يلنكوق اوغلي منكو قلماس - **öd keçer kişi tuymas, yalnız oğlu menğü kalmas** (Atalay I, 44).

TTü. Ölüme çare bulunmaz (Aksoy, 2014, 407).

Modern Ar . اللي يموت اليوم ، يموت بکرا - **illi me yamut al-yum yamut bukra** (Timur, 2011, 65).

Tercümesi: insan bugün ölmezse, yarın ölür.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “zaman geçer, insan duymaz, ademoğlu bengi kalmaz . Çiğil dilinde, “öd=sığır” demektir. Türklerin tanınmış olan on iki yılından birisine de “öd yılı” denir.” şeklinde açıklamıştır. Çağdaş Türkçe ile Arapçada bu atasözüne rastlanmasa da, buna yakın anlamlılarını bulabiliriz. Bu atasözü ölümün kaçınılmazlığını vurgulamak için kullanılmaktadır.

5- DLT. أشج أیور توبم آلتون . قمج أیور من قیدامن - **aşıc ayur tübüm altun, Kıamıç ayur men kayda men** (Atalay I, 52)

TTü. Tencere demiş: “ Dibim altın, Kaşık der: ben nerdeyim” (Aksoy, 2014, 446)

Modern Ar . البلاد بلاد، و الخلق عبيد الله - **Al-bilad bilad ve al- halk byd Allah** (Timur, 2011, 139).

Tercümesi: Bütün ülkeler aynı ve bütün insanlar Allah’ın kullarıdır.

Kâşgarlı Mahmud, bu atasözünü, toplum içinde tanınsa da, buna rağmen fazla övünen kişilerin var olduğunu bildirmek için vurgular. Atasözünü kendinin kim olduğunu bilenlerin yanında kasılan kimse için söylemiştir. Türkçede, bu atasözü hala kullanılmaktadır. İç yüzünü iyi bilen kimseye karşı, kusurlarını gizlemeye çalışan ve yüksek nitelikleri bulunduğunu söyleyerek övünmeye kalkışan kişi, gülünç duruma düşer. Bu atasözü, kendiyile gurur duyan kişiye söylenir. O kişiye “hepimiz Allah’ın kullarıyız” sözünü hatırlatmak için kullanılır.

6- DLT. اكر بلسا آر الماس – **bir adamın yanında bu ilaçtan bulunursa ölmez** (Atalay I, 54).

Modern Ar. ان عاش العود الجسم يعود - **in ‘aş al-ud al-cisim y‘aud** (Timur, 2011, 100).

Tercümesi: Vücuda iyi ilaç bulunursa, vücut iyileşir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Egir bolsa er ölmes. Bu atasözü, ihtiyaç baş göstermeden önce hazırlanmanın gerekli olduğunu bildirmek için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. İnsan tedbirini olumsuz bir durum ile karşılaşmadan önce alırsa kendisini ölüm ya da kötülükten kurtarabilir.

7- DLT. تكلو اوز اينكا ارسا اذر بلور **tilkü öz inge ürse uçuz bolur** (Atalay I, 54)

TTü. Güzellerin talihi çirkin olur (Aksoy, 2014, 298).

Modern Ar . لما اشدت ساعده رمانى - **leme aştağ s‘adu remeni** (Nasif, 2006, 102)

Tercümesi: Güçlü ve büyük olduğu zaman, beni bıraktı.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Tilki kendi yuvasını hor görürse uyuz olur. Bu atasözü, ilini, boyunu, şehrini inkar eden, yeren kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Araplarda eski zamanlarda yaşlı bir adamın yeğeni varmış. Bu adam, onu iyice terbiye etmiş, büyük ve güçlü olduğu zaman, adamı bırakmış. Bu Arap atasözü iyiliği inkar eden kişiler için söylenir.

8- DLT. اغز بيسا كوز اياذور **agız yese köz uyağur** (Atalay I, 55)

TTü. Ağız yer yüz utanır (Aksoy, 2014, 122)

Modern Ar . أطعم الفم تستحي العين - **at‘am al-fem tastaği al-‘ayn** (Sayed Ahmed, 2013, 7)

Tercümesi: Ağız yer göz utanır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Ağız yese göz utanır. birisinin armağanını yeyip de işini görmeyen ve sıkılan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Divanü Lugat-it Türk döneminde aynı şekilde Araplar ve Türkler bunu kullanmışlardır: Ağız yese göz utanır.

9- DLT. آکز آذاقي بلغنجا يزاعو بشي بلسا بيك **öküz ağakı bolğınca buzağu başı bolsa yeğ** (Atalay I, 59).

Modern Ar . الطاحونه الخربانه و لا الرحايه العمرانه - **Al-tağuna Al-đarbana ve la Al-rağaya al-‘amrana** (Timur, 2011, 302)

Tercümesi: Bozulmuş fırıldak, iyi bıçaktan daha iyidir .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Öküz ayağı olacağına buzağı başı olmak daha iyidir. Bu atasözü, başı başına bulunmak, başkasına uyuntu olmaktan yeğdir diyecek yerde kullanılır.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, iki zararlı şey bulunduğunda ve ikisinden birini seçmemiz gerektiğinde daha az zararlı olanı seçmemiz gerektiğini vurgulamak için kullanılır.

10- DLT. تيريك اسن بلسا تانك اكش كرور **tiriđ esen bolsa taň öküş korur** (Atalay I, 62)

TTü. Dünya bir, işin bin (Aksoy, 2014, 251).

Modern Ar . اللي يعيش يشوف كتير و اللي يمشي يشوف اكثر - **illi y‘ayş yaşuf ketir ve illi yaşşi yaşuf aktar** (Timur, 2011, 80)

Tercümesi: Dünyayı gezen, Dünya’da yaşıyandan çok şey görür.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yaşıyanın başı esen gitse, çok şaşacak şeyler görür.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü Arapçada aynı anlam ve aynı düşüncede kullanılıyor.

11- DLT. أفجي نجا آل بلسا آذغ انجا يول بليير **awci neçe al bilse ağığ ança yol bilir** (Atalay I, 63 - 332).

TTü. Avcı ne kadar al bilse, ayı o kadar yol bilir (Aksoy, 2014, 165)

Modern Ar . لا تنفع حيله مع غيله - **la tanf'a ħile m'a ğile** (Kemal, 1997, 73)

Tercümesi: Düşman (kötü arkadaş) ile hile olmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Avcı ne kadar al (hile) bilirse, ayı o kadar yol bilir .” şeklinde açıklamıştır. İki kurnaz kişinin karşılaştıkları zaman söylenir. Bu atasözüne Çağdaş Türkçede de rastlanır. Arapçada bu atasözü “insan ne kadar hile bilirse bilsin yine de kötü insan olamaz; çünkü kötü insan bütün hileleri önceden yapabilir. Modern Arapçada az da olsa kullanılan atasözlerindedir.

12- DLT. آغيل دا اغلاق تغسا آرق دا اوتي اونار **ağılda oğlak toğsa arığ da oti öner** (Atalay I, 65).

Modern Ar . ان الليل طويل و انت مقمر - **in al-layl tavil ve enta muğmir** (Abdulmuhsin, 2013, 57).

Tercümesi: Akşam çok uzun, ama sen de çalışkansın.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Ağılda oğlak doğsa ırmakta, arkta otu biter. Bu atasözü, azık için kaygı çekme diyecek yerde kullanılır.” şeklinde açıklamıştır. Bu Arapça atasözü hem sabırlı olmamız hem de iş yapmak için acele etmememiz için söylenir. Atasözünde akşam kelimesi geçer çünkü akşamda hiç bir iş yapılmaz, ama çalışkan kesin işi yapan kişinin sabaha kadar sabırlı olması gerekiyor. Arapçada bu anlamla ilgili bir başka atasözünü de bulabiliriz.

اللي خلق لشداق متكفل بلرزق

Tercüme: Yatıran (Allah), kişilere kazancı verir .

13- DLT. سرت ننگ آزقي آرغ بلسا يول اوزا بيير **sartnıñ azuğı arığ bolsa yol üze yer** (Atalay I, 66).

TTü. Çok söz yalansız, çok para haramsız olmaz (Aksoy, 2014, 342)

Modern Ar . كلمه بكره زرعوها ما طلعتش - **kelmet bukra zar'auha ma tal'atış** (Timur, 2011, 410)

Tercümesi: “Yarın” sözünü ektiler ama biçmemiş.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Satıcının azığı arı olsa yol üzerinde yer . Bu atasözü, doğruluk taslayan ve emniyeti olduğunu söyleyen, fakat sözünü tanıklayamayan kimse için söylenir. ” şeklinde açıklamıştır. Arapçada bu atasözü, bir insan çok konuşuyor ve söylediklerine dair hiçbir şey yapmıyorsa kullanılır.

14- DLT. القى يغري اغول قا قلير **uluğ yağırı ogulka kalır** (Atalay I, 68)

TTü. Baba eder, oğul öder (Aksoy, 2014, 173)

Modern Ar . العرق يمد لسابع جد - **al-ırk yemed li sab‘a cid** (Timur, 2011, 320)

Tercümesi: Oğul damarı yedinci dedeye kadar varır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Omuz başı yağırı evlada kalır.” şeklinde açıklamıştır. Çağdaş Türkçede başka bir atasözünü aynı anlam da rastlayabiliriz: “baba erik yer, oğlunun dişi kamaşır. Arapçada bu atasözü farklı şekilde kullanılmaktadır: “Damar kırkinci dedeye varır”.

15- DLT. كندا ارك يق بكدا قيق يق **künde irük yoğ begde kıyık yoğ** (Atalay I, 70)

TTÜ. Ağanın gözü, yiğidin sözü (Aksoy, 2014, 120)

Modern Ar . كلمه الفم سلف و لو بعد حين - **kelimet al-fem self ve lv b‘ad hyn** (Timur, 2011, 411)

Tercümesi: Söz, borç gibidir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Güneşte gedik yok, beyde caymak yok; güneşte çatlaklık olmadığı gibi beyin verdiği sözde de cayma yok. Bu atasözü, beylerin, verdikleri sözden dönmemeleri için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada bu atasözü sözün verildiği zaman gerçekleştirmesi gerektiği durumlarda söylenir.

16- DLT. ارك ايرني ياغليغ ارمكو باشي قانليغ **erik erini yağlığ. ermegü başı kanlığ** (Atalay I, 70)

TTü. Açık ağız aç kalmaz (Aksoy, 2014, 111)

Modern Ar . ازرع كل يوم تاكل كل يوم - **izr‘a kul yum, takul kul yum** (Timur, 2011, 21)

Tercümesi: Her gün ekersen, her gün yemek bulursun.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Çalışanın dudağı yağlı, erinenin başı kanlı. Çalışan adamın dudakları yağlıdır; çünkü çalışır, güzel yemekler, yaylı etler yer, dudakları yağlanır. Tembel kimse ise iş görmekten çekinir, başına vurulur ve kanatılır. Bu atasözü, çalışmak, tembelliği bırakmak için söylenir.” şeklinde açıklanmıştır. Arapçada bu atasözü tam olarak aynı anlamı taşır.

17- DLT. اليمجي أرسلان بيريمجي سجغان **alımçı arslan berimçi sıçgan** (Atalay I, 75-409)

TTü. Borçlunun döşeği ateşten olur (Aksoy, 2014, 202)

Modern Ar . الأخذ حلو ، العطا مر - **al-aħiz ħilv, al-‘ata mur** (Timur, 2011, 14)

Tercümesi: Almak çok tatlı, vermek çok acıdır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Alıcı arslan, borçlu sıçan, alacaklı saldırışta arslan, borçlu korkudan sıçan gibidir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü borcun ağırlığını ve kötülüğünü göstermek için kullanılır. Araplar başka bir şekilde de kullanmaktadırlar: “Almakta sevgili gibi vermekte düşman gibi ol”.

18- DLT. اتن يوكي اش بلسا آجقا آز كرنور **adam yuki aş bolsa açça az körünür** (Atalay I, 75)

TTü. Aç doymam, tok acıkmam sanır (Aksoy, 2014, 110)

Modern Ar . الجعان يحلم بسوق عيش - **al- cu‘an yahlem bi suq ‘ayş** (Timur, 2011, 102)

Tercümesi: Aç olan kişi, ekmek pazarını düşünür.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İğdiş edilmiş devenin yükü yemek olsa aç kimseye az görünür.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada bu atasözü aç insanın az yemeği kabul etmemesi daha çok yemek istemesinde kullanılır. Azla yetinmez, daha çok ister.

19- DLT. الين أرسلان تتار، كوچن ايق تتماس **alın arslan tutar ; küçin oyuk tutmas** (Atalay I, 81)

TTü. Al (hile) arslan tutar, güç sıçan tutmaz (Aksoy, 2014, 137)

Modern Ar . انه يعلم من اين توكل الكتف **inahu y'alemu min eyn tu'kal al-ketif** (Kamel, 1997, 17)

Tercümesi: (insan hile ile) koçun omuz etini yiyebilir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Al (hile) ile arslan tutulur, güç ile bostan oyuğu tutulmaz. Bu atasözü, kuvvetten aciz kalan bir kimse için – işinde bir çare kullanması yolunda - söylenir” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü insanın hile ile koçun yenebilecek en zor tarafı olan omuz etini dahi elde edebileceğini bildirir. Zekanızı kullanarak sizden daha güçlü, ama daha az zeki olan yaratığı yenebilirsiniz. Gücünüzü kullanarak ise sizden çok güçsüz, ama zeki olan yaratığı yenemezsiniz. Arapçada bu atasözü çok zeki ve çok hile bilen kişilere söylenir.

20- DLT. أي تلون بلسا لكن املاماس **ay tolun bolsa eligin imlemes** (Atalay I, 82 - 288)

Modern Ar . اشهر من العلم - **aşharü min al-'alem** (Abdulmuhsin, 2013, 39)

Tercümesi: (ünlü kişi) dağdan daha gösterişlidir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “ Ay, tolun – on dördüncü- oldukça elle gösterilmez. Bu atasözü, meşhur olan her şey için de böyle söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Araplar meşhur şeyler için parlak nitelikte olan “ay” kelimesini kullanmaktadır, Fakat yazılı Arapça kaynaklarda ayın parlak olmasından dolayı türeyen “meşhur” manasına rastlanmamıştır. Buna rağmen Modern Arapçada bunu ifade etmek için “dağ” kelimesi kullanılır. Ünlü olan kişinin büyüklüğü dağdan daha çok dikkat çeker.

21- DLT. آري قبسا اغش اقلشور ، يغي كلسا امرم تيرشور **üri kıpsa oğuş aklışur, yağı kelse imrem teprşür** (Atalay I, 88)

TTü. Bir elin sesi çıkmaz (Aksoy, 2014, 95)

Modern Ar . ايد واحده ما تسقفش - **id vahide ma tas'kaş** (Timur, 2011, 117)

Tercümesi: bir el alkışamaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bir gürültü kopsa hısım, akraba akışır; bir düşman gelse halk yerinden oynar. Bu atasözü, işlerde uyanık ve düzenli olmak için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, birleşmenin önemini göstermek için

kullanılıyor. Çağdaş Türkçe atasözü, Arapça atasözüne benzer, ikisi de “el“ kelimesini kullanmıştır.

22- DLT. كشي الاسي اجتن . يلقي الاسي تشتن **kişi alası içtin . yılkı alası taştın** (Atalay I, 91)

TTü. İnsanın alacası içinde, hayvanın alacası dışında (Aksoy, 2014, 326)

Modern Ar . -زي الشياطين سره في بطنه . **zy al-şeyatin siru fi baṭnu** (Al-Guhari, 2011, 201)

Tercümesi: Şeytan gibi sırları, onun içinde.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İnsanın alası içinde, hayvanın alası dışında. Bu atasözü, yaltaklanarak muhalefetini ve hıyanetini gizlemek isteyen kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, bugün Anadolu’da “insan alası içinde, hayvan alası dışında“ şeklinde söylenmektedir. Arapçada bu atasözü, içinde sırları gizleyen kötü insan için söylenir.

23- DLT. لا بلسا يول آزماس . بلك بلسا سوزين ماس **ula bolsa yol azmas. bilig bolsa söz yazmas** (Atalay I, 92)

TTü. Yol sormakla bulunur (Aksoy, 2014, 479)

Modern Ar . -لكل مقام مقال . **li kul maḡam maḡal**

Tercümesi: Her şey için bilgisi var.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Alamet olsa yol azmaz, bilgi bulunsa söz şaşmaz. Kırlarda yolu gösteren alamet olursa yol şaşmaz; bir kişide akıl bulunursa sözünde yanılmaz.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, “herhangi bir şey olmadan önce işareti vardır” anlamındadır. Modern Türkçede bununla ilgili bir başka atasözü “Her kapının bir anahtarı vardır”.

24- DLT. يرت كجك بلسا أنكنت بدك اور **yurt kiçük bolsa anḡut bedükur** (Atalay I, 93)

TTü. Delik büyük, yama küçük

Modern Ar . اخرها اقلها شربا . **aḡirha aḡalaha şurben** (Abdulmuhsin, 2013, 25)

Tercümesi: Su bittiği zaman, bardağın sonunda az su kalır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Delik küçük olsa da tıpayı büyük vur. Bu atasözü, halka küçük bir işi büyük göster diye emrolunan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü “eldeki imkanlar gerekenden çok azdır” anlamında kullanılmıştır.

25- DLT. أركج آتي أم بلور . أجكو آتي يل بلور **erkeç eti em bolur, eçkü eti yel bolur** (Atalay I, 95)

Modern Ar . المرآه بنصف عقل **al-mara bi nisif ‘aql**

Tercümesi: Kadın, akıl yarısıyla yaşar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Erkeç eti ilaç olur, keçi eti yel olur; erkek keçinin eti tedavi edicidir, dişi keçinin eti midede gaz yapar.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü Çağdaş Türkçede “teke” kelimesiyle yaşar. Bu atasözü, Arapça atasözüne anlamca yakındır. Karar alınmak isteniyorsa önce erkeğin kararı gerekir daha sonra kadının kararı alınır.

26- DLT. اذن كشي نانكي تنك سانماس **açın kişi neği neği sanmas** (Atalay I, 91)

TTü. Ata malı mal olmaz, kendin kazanmak gerek (Aksoy, 2014, 159)

Modern Ar . توب غيرك ما يخليش عليك **tub g’irak ma yağlaş lik** (Timur 2011, 155)

Tercümesi: Başkasının giyimi sana olmaz (yakışmaz).

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Başkasının malı mal sayılmaz.” şeklinde açıklamıştır. Başkasının malı elinde de olsa senin değildir; çünkü zamanı gelince sahibi malı geri alır.

27- DLT. أرتق أردن أرتق الماس **ortak erden artuğ almas** (Atalay I, 99)

TTü. İyilik et denize at, bilmezse halik bilir (Aksoy, 2014, 336)

Modern Ar . الدال علي الخير كفاعله **al- del ‘ala al-đayır ke f‘alü** (Nasif, 2006, 145)

Tercümesi: Hayır gösteren kişi, hayır yapan kişi gibidir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Ortak, ortağından artık almaz“ şeklinde açıklar. Bu atasözüne, Çağdaş Türkçede rastlamıyoruz. Türkçe ve Arapçada iyilik yapmanın önemini belirtmek için kullanılır.

28- DLT. تاغغ افرقن اكماس . تنكرني قيغقن بكماس . **tagıǵ uķruķın egmes. tenǵizni ķaygıķın bũǵmes** (Atalay I, 100)

Modern Ar . البحر ما ينفذ فيه السحر . **al-baķır ma yenfeķ fihi al-sehr** (Timur, 2011, 124)

Tercümesi: Deniz sihirden etkilenmez.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Dağ kementle eğilmez, deniz kayıkla bũgenmez. Bu atasözü, büyük bir iş, küçük bir sebeple geri kalmaz yerinde kullanır.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, ortada herhangi bir başarı varsa küçük şey onu düşüremez. Büyük bir iş gerçekleştirmek için kullanılır. Çağdaş Türkçede buna yakın bir atasözü az miktardadır. Bununla ilgili Arapçada başka bir atasözü var: “Dağ, rüzgârı düşmez”.

29- DLT. قاز قبسا أردك كولك اكانور . **ķaz ķopsa ördek kōliǵ iǵenür** (Atalay I, 104)

TTü. Bey ardından çomak çalan çok olur (Aksoy, 2014, 187)

Modern Ar . ان غاب القط العب يا فار . **in g’ab al-kit il’ab ya far**

Tercümesi: kedi giderse, fare serbest olur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kaz giderse ördek gölü benimser.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü; sadece Mısır lehçesinde kullanılmaktadır. Bu söz iş sahibi işten çıktıktan sonra bazı çalışanların arkasından konuşmaya başladığını ifade eder.

30- DLT. ازلك بلسا آر الديماس ، اجلك بلسا آت يغيريماس . **izlik bolsa er öldimes, içlik bolsa at yagrımas** (Atalay I, 104)

TTü. Çoğu zarar azı karar (Aksoy, 2014, 222)

Modern Ar . خذ اللص قبل ان يأخذك . **ķuz al-liķ ķabl en ya’ ķuzak** (Timur, 2011, 10)

Tercümesi: Hırsız, seni almadan önce, sen onu al.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Çarık olsa adam ölmez; keçe olsa ategelti bulunsa at yağır olmaz. Bu atasözünü, işlerde sonu düşünerek yürümek için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Ayağında çarık varsa adam yalınayak gitmez, sırtında eyer kumaşı varsa atın sırtı yara olmaz. Bu atasözü, insanlara ihtiyatlı olmayı öğütlemek için kullanılır. Buna yakın bir atasözüne Arapçada ilk olarak “Sababa” divanında rastlanır:

“Eski zamanda söylendiği gibi – hırsız, seni almadan önce onu al “. (Sababa divanı, 147) . Bu atasözü, Türkçesiyle aynı anlamdadır. Herhangi bir şey yapmadan önce karar verilmesi gerektiğinin önemini göstermek için söylenir.

31- DLT. أندك اما افلكني أغيرلار **endik uma ewlikni ağırlar** (Atalay I, 105)

TTü. Misafir üç gün misafirdir (Aksoy, 2014, 392)

Modern Ar . اكرم الضيف ثلاثة ليال **ikram al-dayf selaset leyli**

Tercümesi: Misafir ikramı üç gündür.

Değerlendirme:

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Şaşkın konuk ve sahibini ağırlar. Bu atasözülle, ağırlanmanın konuk için olduğu bildirilmek istenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü uzun süre misafire ikramda bulunulduğu zaman söylenir. Bu atasözünün Çağdaş Türkçe ile Arapçadaki kullanılışı, gerek anlam gerek biçim açısından örtüşür.

32- DLT. أنكذ بلسا آت الماس **anğduz bolsa at ölmes** (Atalay I, 115)

Modern Ar . ان عاش العود الجسم يعود - in ‘aş al-ud al-cisim y‘aud (Timur, 2011, 100).

Tercümesi: Vücuda iyi ilaç bulunursa, vücut iyileşir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bu atasözü, ihtiyaç baş göstermeden önce hazırlanmanın gerekli olduğunu bildirmek için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Her iki sahadaki atasözü de önceden alınan tedbirin hayatı değer taşıdığını ifade etse de farklı şekillerde ifade edilmiştir. Olumsuz bir duruma önceden hazırlıklı olunduğu takdirde, karşılaşılan hadise zarar görülmeden atlatılır.

33- DLT. اتقا افت آتسا آلدنك بيماس **itqa uwut atsa oldanğ yemes** (Atalay I, 116)

TTü. Adam adamdan korkmaz, utanır (Aksoy, 2014, 115)

Modern Ar. اذا لم تستحي فأفعل ما شئت **izze lem tastaḥi fa if‘al ma ṣi’t**

Tercümesi: Utanmazsan, istediğin gibi yapabilirsin.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Köpeğe utanma atılsa – verilse – mestin altınını yemez. Bu atasözü, utanma ile emretmek için kullanılır; utandırılan kişinin kötü işleri terk etmesi dlenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü utanma duygusunu bilmek için söylenir. Bu atasözü ilk kullanan Hz. Muhammed (SAV)’dır. Sonra bütün Araplar arasında sıklıkla kullanılmıştır.

34- DLT. أرناكانكا الك قري بوز ام تكاماس **ernğenge eliğ qarı bözüm tikemes** (Atalay I, 117)

TTü. Horoz evlenir, tavuk tellenir.

Modern Ar. اسأل قبل ما تناسب بيان لك الردي من المناسب . **es’al ḳbl ma tanasib yaban lk al-rady min al- munasib** (Timur, 2011, 21).

Tercümesi: Evlenmeden önce sor, kim iyi kim kötü bileceksin.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Ergenin donu elli arşın bezden dikilmez; çünkü kimse bekara öğüt vermez, iyiliğini istemez. Bu atasözü, evlenmeyi emretmek için söylenir ” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünde de aynı anlamı vardır. Çağdaş Türkçede bu atasözü yaygın değildir.

35- DLT. اغلاق يلك سز .. اغلان بلك سز **oglak yiliksiz oylan bilgisiz** (Atalay I, 119)

TTü. Çocuğa iş buyuran aradınca kendi gider (Aksoy, 2014, 221)

Modern Ar. فتحوها الفيران ، وقعوا فيها الثيران . **fatahuha al-firan ve vaḳ‘au fiha al-tiran** (Timur, 2011, 354).

Tercümesi: Sıçanlar bir delik açmış inekler içine düşmüşler.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Oğlakta ilik, çocukta bilgi yok. Bu atasözü, çocuklara dayanmamak için kullanılır.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü küçükler yanlış yaptığı zaman, cezasını büyüklere çeker.

36- DLT. انكان انكرسا بتو بزلاز **inğan inğrasa botu bozlar** (Atalay I, 120)

TTü. Et tırnaktan ayrılmaz (Aksoy, 2014, 277)

Modern Ar . الظفر ما يطلعش من اللحم و الدم ما ييقاش ميه **al- žufr ma yatl‘aş min al-laħim ve al-dem maybkaş maya** (Timur, 2011, 300)

Tercümesi: Tırnak etten ayrılmaz, kan su olmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Dişi deve inleyince boduk deve ses verir. Bu atasözü, hısımların birbirlerine olan yakınlıklarını anlatır” şeklinde açıklamıştır. çok yakın hısımlar, aralarında ne kadar anlaşmazlık çıkarsa çıksın, birbirlerinden ayrılmazlar “Etle tırnak arasına girilmez “. Bu Arapça atasözü yakınlığın önemini göstermek için kullanılır. Bu atasözü, Çağdaş Türkçe ile Arapçada aynı biçim ve anlamda mevcuttur.

37- DLT. بيش ارنكاك توز ارماس **beş ernğek tüz ermes** (Atalay . I.121)

TTü: Beş parmak bir değil – olmaz - (Aksoy, 2014, 186)

Modern Ar: **Al- nas ahyaf** – الناس اخياف (Nasif, 2006, 117)

Tercüme: Her insan farklıdır.

Bu atasözü farklılıkları göstermek için kullanılmaktadır. Örneğin, ana ve babaları bir olduğu halde kardeşler birbirlerine benzemezler. Her insanın kendisine özgü düşünce ve huyları mevcuttur. Eski Arapçada bu atasözüne rastlamasak da buna yakın anlamlı bir atasözü mevcuttur. Bu atasözü önce, Araplarda farklı şekilde ifade edilmesine rağmen, Türklerin tesiri neticesinde bazı Arap lehçelerinde aynı biçimde de görülmektedir:

Mısır lehçesinde “ savaba’ak muş zii ba’daha – صوابك مش زى بعضها

Tercüme: Senin parmakların aynı değil.

Cezayir lehçesinde “ savaba’ beni adam maşi sava sava – صوابع بنى ادم ماشي سوا سوا

Tercüme: Bir adamın oğularının beş parmağı da bir değildir .

Kuvyet lehçesinde “ Al-nas ma hya sava onzur savaba’ak – الناس ما هي سوى انظر صوابك

Tercüme: insanı tanımak istersen, parmaklarına bak.

38- DLT. أرقاسز آشوماس .. آرقاسز آلب جريك سيوماس - **arpasız aşumas . arkasız alp çerig saumas** (Atalay I, 123)

TTü. Bir elin sesi çıkmaz (Aksoy, 2014, 195)

Modern Ar . ايد واحده ما تسقفش **id vahida ma taskafş** (Timur, 2011, 117)

Tercümesi: Bir el alkışamaz (bir elin sesi çıkmaz).

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Düşman geldiği zaman bölükler savaş için toplanır, asker tek başına bir işi yapamaz” şeklinde açıklamıştır. Arapça ve Türkçe atasözü, birleşmenin önemini göstermek için kullanılmıştır. Çağdaş Türkçe atasözü, Arapça atasözüne benzerdir. İkisi de “ el “ kelimesini kullanmıştır.

39- DLT. يلان كندو آكريسين بلماس تقى بوينن اكري رير **yılan kendu egrisin bilmes. taķı boynin egri ter** (Atalay I, 127)

TTü. Yılan kendi eğriliğine bakmaz dal deve boyuna eğri (Aksoy, 2014, 475)

Modern Ar . الجمل لو بص لصنمه كان قطمه . **al-camel lv bas li şanamu kan şatamu** (Timur, 2011, 163)

Tercümesi: Deve, onun boyuna bakarsa, onu kırar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “yılan kendi eğrisini bilmez, deve boynuna eğri der. Bu atasözü, kendinde olan bir şeyle başkasını kınayan kimse için söylenir” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, çağdaş Türkçe atasözünde aynısını rastlayabiliriz. O, ayıbı gizlemek isteyen kişi için söylenir. Bu atasözü Arapçada çok eski olmasına rağmen bütün Araplar tarafından kullanılmaktadır.

40- DLT. آرمكوكا بليت يك بلور **ermegüğe built yük bolur** (Atalay I, 138)

TTü. Tembele “ kapını ört “ demişler, “yel eser örter “ demiş (Aksoy, 2014, 446)

Modern Ar . رأس الكسلان بيت الشيطان . **ras al-kaslan beyt al-şeytan** (Timur, 2011, 221)

Tercümesi: Şeytan evi, tembel başıdır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Eringene bulut yük bolur.” şeklinde açıklamıştır. Şeytan evi, tembeller başı; çünkü o tembel olduğu için hiç düşünmüyor ve çalışmıyor. Bu atasözleri tembel ve faydasız insanlara söylenir. Çağdaş Türkçede aynı atasözünü aynı biçimde bulunmasa da anlam açısından örtüşenleri mevcuttur.

41- DLT. أجعلني أرشا بوك قريماس **açıklıĝ er Şebük ħarimas** (Atalay I,147)

TTü. Geçim dünyası (Aksoy, 2014, 284).

Modern Ar. زي الفراخ رزقه تحت رجله **zy al-firaĝ rizku tĥat riċlu** (Timur, 2011, 253)

Tercümesi: Onun kazancı tavuk gibi ayağının altındadır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Varlıklı çabuk kocamaz” şeklinde açıklamıştır. Her insanın kendisine has becerisi ve özelliğı bulunmaktadır. Önemli olan Allah tarafından bağışlanan yetenekleri kullanarak geçimini sağlayabilmektir. Ayrıca her insanın kısmeti yanındadır. İnsanlar bu nedenle, kendi kazancı altında olan tavuklara benzetilmiştir.

42- DLT. از قلغ آرق آرماس **azuĝluĝ aruĝ ermes** (Atalay I, 148)

TTü. Kel ilaç bilse kendi başına sürer (Aksoy, 2014, 356)

Modern Ar . الللي في ايد الدوايه و القلم ما يكتب نفسي شقي **illi fi idu al-davaya ve al – ħalem ma yaktib nafsi Őaĝı** (Timur, 2011, 53)

Tercümesi: Elinde kalem varsa, kendi “yorgunum” yazmaz .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Azığı olan adam yorulmaz” şeklinde açıklamıştır. Yeni Türkçe atasözünü, aynı anlam tam olarak vardır. Kendi derdine çare bulamayan kişiden aynı durumda olan başkası yardım beklememelidir. Arapça atasözünü, tam olarak aynı anlama gelir ve ‘kalem’ kelimesi kullanılmıştır.

43 - DLT. أمكك آراغت كسكجي بلور **emikliĝ uragut kösekçi bolur** (Atalay I, 153)

TTü. Açın gözü ekmek teknesinde olur (Aksoy, 2014, 111)

Modern Ar . الجعان يحلم بسوق عيش . **al-cu‘an yahlam bi suĝ ‘ayş** (Timur, 2011, 162)

Tercümesi: Aç olan, ekmek pazarını düşünür .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Emzikli kadın iştahlı olur.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünde; bir insan iştahlıysa bu atasözü söylenir. Bu atasözü, Çağdaş Türkçe ile Arapça aynı anlamdadır.

44- DLT. تاڭغ اسرومسا ابمش كراك **tasiğ isrumasa öpmiş kerek** (Atalay I, 163)

TTü. Zaman sana uymazsa sen zamana uy (Aksoy, 2014, 482)

Modern Ar . ان فات عام اترجي غيره . **in fatek ‘am itrca g’iyrü** (Timur, 2011,101)

Tercümesi: Bir yıl geçerse, başkasını bekle .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Taşı ısrıramayan öpmeli” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, amaç için sabır önemini gösterir. Bu atasözüne çağdaş Türkçede rastlamayız, Türkler onu hiç kullanmıyorlar. Bu atasözünü, Arapçada tam olarak bulamasak aynı anlama rastlayabiliriz. yaşadığın zamanın koşulları ve çevrendekilerin gidişi senin tutumuna uygun değilse, sen onlara uymalısın.

45- DLT. كمش كنكا ارسا التن اذافن كلير **kümüş künge ursa altun adakın kelir** (Atalay I, 165)

TTü. Parayı veren düdüğü çalar (Aksoy, 2014, 413)

Modern Ar . اصرف ما في الجيب يأتيك ما في الغيب . **iserif ma fi al-ceyb y’tik ma fi al-g’ayib** (Timur, 2011, 25)

Tercümesi: Çok paran varsa, çok şeyleri alabilirsin.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Gümüş güneşe konsa altın ayağıyla gelir. Bu atasözü, işlerinin görülmesi için parayı esirgememekle emrolunan kişi hakkında söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Parasını veren kimse, istediği şeyi elde eder. Arapça atasözü, aynı anlamı taşır.

46- DLT. اتلي ترنكا قلي اذرماس **etli tırnğaklı edirmes** (Atalay I, 177)

TTü. Et tırnaktan ayrılmaz (Aksoy, 2014, 278)

Modern Ar . الظفر ما يطلعش من اللحم . **al- zufar ma yatl‘aş min al- lahim** (Timur, 2011, 306)

Tercümesi: Tırnak etten ayrılmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bu atasözü, tırnaklarla etin arası ayrılmadığı gibi hısımlarında birbirinde ayrılmayacağını bildirmek için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, yakınlığın önemini göstermek için kullanılır. Atasözüne çağdaş Türkçe, Arapçada ve Divanü lûgat-it Türk’te aynı biçim ve anlam ile rastlamaktayız.

47- DLT. ات ايرماس آت تبماس تيما **it ısırmas, at tepmes teme** (Atalay I, 178)

TTü. Domuzun kuyruğunu kes yine domuz (Aksoy, 2014, 246)

Modern Ar . الله في ما يخليه **illi fi me yahlyi** (Timur, 2011, 55)

Tercümesi: İnsan bir yaradılışı aldığı zaman, bunu bırakamaz .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İt ısırmas at tepmez diyemeyiz; çünkü onların yaradılışı o yoldadır.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü de bununla aynı anlamdadır. yaradılıştan kötü olan kişinin herhangi bir yönünü düzeltseniz de mayasındaki bozukluğu gideremezsiniz. Bu atasözü, yaradılışı göstermek için kullanılır.

48 - DLT. الب لار برلا ارشما .. يكلار برلا ترشما **alplar birle uruşma, beyler birle turuşma** (Atalay I, 182)

TTü. Yiğitler arkasından vurulmaz (Aksoy, 2014, 476)

Modern Ar . ضرب الحاكم شرف **darb al-ḥakim şeref** (Timur, 2011, 297)

Tercümesi: Bey dövmesi şereftir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yiğitlerle vuruşma, beylerle duruşma.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü; beyleri takip etmek için söylenir ve anlamı Türkçesine yakındır.

49 - DLT. اكي بغرا اكا شور اترا ككا كون ينجلور **ikki bogra igeşür orta kökegün yançılır** (Atalay I, 188)

TTü. İki koç kafası bir kazanda kaynamaz (Aksoy, 2014, 323)

Modern Ar . القط ما يهرب من عرسه **al-ḳut ma yahreb min irse** (Timur, 2011, 382)

Tercümesi: Kedi, sıçandan kaçmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İki boğa çarpışır, arada gök sinek incinir. Bu atasözü, iki beyin çarpışmasında, arada, zayıfların ezilmesi üzerine söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada bu atasözü; kedi sıçandan kaçmaz; çünkü kedi her zaman kazanır ve her zaman güçlü zayıfı yener.

50 - DLT. اسقمشا ساقغ قمع سوف كرونور **usukmışa saqıǵ kamuǵ suw körünür** (Atalay I, 191)

Modern Ar. كسرأب بقبعه يحسبه الظمان ما- **ke sarab baqy‘a yaḥsbahu al- zam’an m’** (Nur suresi, ayet 39)

Tercümesi: Susayan kişiye, serab suyu görünür.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Susamışa ılgın (serab) bütün su görünür.” şeklinde açıklamıştır. “Bir şeye asırı istek duyan kişi, kendisini ona ulaşmış olarak hayal eder.” manasını içeren bu atasözü her iki sahada da aynı biçimde ifade edilmiştir. Bu atasözünün aynısı, Kuranı Kerim’de de geçtiği için Araplar bu sözü halen yaygınlıkla kullanmaktadırlar.

51- DLT. يلنقق اريمش قاب آل .. آغزي يزلب آلقنور **yalnǵuk ürülmiş qap ol, agzi yazlıp alqınur** (Atalay I, 195)

TTü. Herşeyin fazlası zarardır (Aksoy, 2014, 280)

Modern Ar. الشى اذا زاد عن حده ينقلب ضده **al-şey ızze zad ‘an ḥadü yanqlıb didü**

Tercümesi: Herşeyin fazlası zarardır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Adam oğlu şişirilmiş tutum gibidir, agzi açıldığında söner.” şeklinde açıklamıştır. Her şeyin, ihtiyaç olduğu kadar kullanılması gerektiğini bildiren bu atasözü her iki sahada da aynı biçimde ifade edilmiştir.

52- DLT. قرغ يغاچ اكلماس .. قرمش كرش تكلماس **quruǵ yıǵaç egilmes qurmuş kiriş tüǵülmes** (Atalay I, 198)

TTü. Ağaç yaş iken eğilir (Aksoy, 2014, 119)

Modern Ar . الرايب ما يرجعش لين **al-rayiip ma yarg ‘aş labn** (Timur, 2011, 222)

Tercümesi: Yoğurt, hiç süt haline geri dönmez.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kuru ağaç eğilmez, kurulu kiriş düğülmez. Bu atasözü, bir şeyin kullandıktan sonra eski haline dönmeyeceği yolunda söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözüne göre, yaşlılar hiçbir zaman genç hallerine dönmeyecekler. Bu sebeple Divanü lugat-it Türk’teki atasözü ile Arapça olanı aynı anlamı taşımaktadır. Neticede her iki atasözü de zamanı geçen bir şeyin eski haline geri dönemeyeceğini bildirir.

53 - DLT. اكنكوجي أمندا آرناتر **ögüngüçi üminde artatur** (Atalay I, 203)

Modern Ar . زي الطاوس يتعجب بریشه **zy al-tavus yat ‘acib bi rişü** (Timur, 2011, 250)

Tercümesi: Tavus kuşu, tüyleri ile gurur duyar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kendini öven, donunu kirletir. Bu atasözü, kendini övmeği bırakmakla emrolunan kimse hakkında söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünde de aynı anlam mevcuttur. Tavus kuşunda az zeka olduğu için tüyleriyle gurur duyar ve bu atasözü, kendisini öven kişilerin bu tutumunu bırakması için söylenir.

54- DLT. تاي آتسا آت تنور .. اغول آردسا اتاتنور **tay atatsa at tinur, ogul ereğse ata tinur** (Atalay I, 206)

TTü. Baba himmet, oğul hizmet (Aksoy, 2014, 173)

Modern Ar . البطن ما تجيش عدو **al-batn ma tacibiş ‘adu** (Al-Guhari, 2011, 23)

Tercümesi: İyi babalar düşman getirmez.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “tay yetişirse at dinlenir, oğul yetişirse baba dinlenir. Çocuk yetiştiği zaman babalık işini yaptığı için, baba dinlenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözüne göre, baba oğlunu iyi beslerse, oğlu de iyilik yapar ve babası yaşlandığı zaman ona yardım eder. Büyüklerin çocuklarından alacakları yardım, onları ne şekilde yetiştirdiklerine bağlıdır.

55- DLT. قلاق اشتسا كونكول بلير ،، كوز كورسا اذك كلير **kulağ eşitse köngül bilir. köz körse üdik kelir** (Atalay I, 211)

TTü. Göz görür, gönül çeker(ister) (Aksoy, 2014, 293)

Modern Ar . اللي يحب شي يكثر من ذكره . **illi yaħib şey yaksır min zikrū** (Timur, 2011, 73)

Tercümesi: Kişiyi seven, ismini çok söyler.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kulak işitirse gönül bilir, göz sevgilisini görünce coşkunluk gelir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü genellikle sevgiyi göstermek için kullanılmakla beraber, bazen özlemi belirtmek amacıyla da söylenir.

56- DLT. تلم انتسا قلن بلور . تلم انتسا بلن بلور **tolum anutsa kulum bulur, tolum unutsa bulun bolur** (Atalay I, 215)

Modern Ar . من خاف سلم **men ħaf silim** (Timur, 2011, 467)

Tercümesi: Her şeyden önce hazırlayan, sağ (iyi) olur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “silah hazırlayan tayda bulur, silahı unutan tutsak olur. Bu atasözü, her işte hazır bulunmayı emreder.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada da atasözü aynı anlama gelmektedir. Bir şeye başlamadan önce hazırlık yapmanın önemini anlatır.

57- DLT. سوف اجرماس كا سوت بير **suw içürmesge süt ber** (Atalay I, 218)

TTü. İyilik yap denize at (Aksoy, 2014, 336)

Modern Ar . اعمل الخير مع اهله و غير اهله **amil al- ħayır m‘a ahlu ve g‘yr ahlu** (Timur, 2011, 29)

Tercümesi: İyi ve kötü kişilere, hayır yap.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Su içirmeyene süt ver.” şeklinde açıklamıştır. Atasözü sana kötülük edene, iyilik et anlamındadır. Arapça atasözü, iyilik yapmak için söylenir.

58 - DLT. اتون برلا ارش .. اتون برلا استرما **tüzün birle uruş, utun birle üsterme** (Atalay I, 221/414)

TTü. Cahile söz anlatmak deveye hendek atlamaktan güçtür (Aksoy, 2014, 104)

Modern Ar . اذا شاورت العاقل صار عقله لك **izze şevvert al-‘akıl şar ‘aklu lek** (Kamel, 1997, 104)

Tercümesi: Akıllı ile konuşursan, kazanırsın.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yumuşak huylu kimse ile çarpış, alçak adamlarla yarışma.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada bu atasözünün kullanımı günümüzde oldukça azdır.

59- DLT. بتن اوم لك قنجا فلسا الترت **bütün ümlüğ kaçça kılsa oturur** (Atalay I, 224)

TTü. Hak yerini bulur (Aksoy, 2014, 300)

Modern Ar . صاحب الحق له مقام و له مقال **saħib al-haķ lyh maķan ve maķal** (Al-Guhari, 2011, 239)

Tercümesi: Hak sahibi, hiçbir şeyden korkmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Donu sağlam olan nereye istese oturur. Bu atasözü, temiz olanın hiçbir töhmetle lekelenemeyeceğini bildirmek için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Haklıya hakkının verilmesi, suçlunun cezalandırılması da bu demektir. Arapça atasözü; bir kişi haklıysa hiçbir şeyden korkmaz manasındadır. Bu mana, Divanü lugat it Türk’teki atasözüyle tamamen örtüşmektedir.

60- DLT. اس اشكرسا الور **us üşgürse ölür** (Atalay I, 228)

TTü. Ecel geldi cihane, baş ağrısı bahane (Aksoy, 2014, 256)

Modern Ar . كالعصفور ان ارسلته فات و ان قبضت عليه مات **ke al-‘asfur in arsltu fat ve in kabedt ‘alyhi mat** (Kamel, 1997, 104)

Tercümesi: Kuşu alırsan, ölecek !

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Herkes kuşu bir adamın yüzüne karşı işlik çalarsa uğur sayılmaz” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, ölümün işaretlerini göstermek için kullanılır. Kişi nasıl olsa ölür, ama her ölüm bir nedene dayanır.

61- DLT. كنگاش ليك بليك اذرشور .. كنگاش سيز بليك ابرشور **kengeshlig bilig üdreshür, kengeshsiz bilig obraşur** (Atalay I, 232)

TTü. Danışma dağı aşmış, danışmayan yolu şaşmış (Aksoy, 2014, 228)

Modern Ar . شاور كبيرك و صغيرك و ارجع لعقلك **şevir kebirek ve sağırak ve erc'a li 'aqlak** (Timur, 2011, 278)

Tercümesi: Küçük ve büyük ile danış, sonra karar ver.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Danışıklı bilgi güzelleşir, danışsız bilgi yıprar.” şeklinde açıklamıştır. İnsan düşündüğünü yapmadan önce bir kimseye danışırsa güzelliği artar, danışsız olursa her gün bir parça daha eksilir. Bu atasözü, danışmanın önemini göstermek için kullanılır.

62- DLT. سنامسا آر سقار . سقما اتسقار **sınamasa arsişar, saşınmasa ustuşar** (Atalay I, 242)

TTü. Başını acemi berbere teslim eden cebinden pamuğu eksik etmez (Aksoy, 2014, 181)

Modern Ar . اللي يحسب الحسابات في الهنا يبات **illi yahşip al-şisabat fy al-hana yabat** (Timur, 2011, 73)

Tercümesi: Her şey hesaplanırsa, iyi olur .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İnsan sınamasa aldanır, saşınmasa yutulur.” şeklinde açıklamıştır. Bir şey sınanmasa kişi aldatılır. Ayrıca bir işe başlanmadan önce, karşılaşılabilecek zorluklar önceden hesaplanmazsa, büyük zorlukla karşılaşılır. Bu atasözü, korku ve sınama zamanında söylenir. Bir iş başına tecrübesiz yönetici getirenlerin onları yaratacağı sıkıntı ve zararları çekmeye hazır olmalıdır.

63- DLT. يقادافي يلغا غالي بكداكي اجمور **yaşadaşı yatgagalı eligdeki içşinu** (Atalay I, 253)

Modern Ar . شي يعيش بلاه . اللي يترك **illi yatrük şey y'aş belah**

Tercümesi: Şeyi bırakan, onu tekrar bulamayacak .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “ Yakadaki yalanırken eldeki kaybedilir. Bu atasözü, bir şeye ihtiyacı olan kimsenin önce elindeki koruması yolunda söylenir.” şeklinde açıklamıştır.

64- DLT. قرغا قرغا اتكسابتي سنور **qarga qazga ötgünse butı sınır** (Atalay I, 254)

TTü. Karga sakırdamış bülbülün sanmış (Aksoy, 2014, 346)

Modern Ar . اکمن ابوک جندي دایر تهز وسطک **Akmen abuk cundi dair tehiz vestak** (Al-Guhari, 2011, 194)

Tercümesi: Senin baban, asker olduğu için çok gurur duyarsın.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Karga kazı yansılasa budu sınar.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, bir kimseye, kendi haddini aşmaması için söylenir. Eski zamanlarda halklardan biri gurur duyduğu zaman “ben Türk asıllıyım” derdi. Bu atasözü, özellikle Suriye ve Mısır’da kullanılmaktadır.

65- DLT. بیرتن بشی اغریسا قمغ تین بشی آغریماس **bir toyın başı ağrısıa kamuğ toyın başı agrımas** (Atalay I, 274)

TTü. Kusursuz dost arayan dostsuz kalır (Aksoy, 2014, 379)

Modern Ar . اللی شایل قریه تنز علیه **illi şeyil kırbе teniz alyhi** (Timur, 2011, 50)

Tercümesi: Sızdıran poşeti taşıyan kişinin başına suyu düşer.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bu atasözü, arkadaşları bir şey istedikleri, kabullendikleri ve yedikleri halde, birinin bunu istememesi halinde söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, kim bela okursa, bela yine onun başına gelir. Başka kimsenin başına gelmez” anlamında kullanılır. Çağdaş Türkçe’deki atasözü, anlamca Arapçadakine daha yakındır.

66- DLT. سقال اخشار . سقاق بچار **saqaq bicar, saqal oxşar** (Atalay I, 282)

TTü. Gammaz olmasa tilki pazarda gezer (Aksoy, 2014, 282)

Modern Ar . یقتل القتل و یمشی فی جنازته **yaqıl al-ğatil ve yamşı fy cenztü** (Timur, 2011, 525)

Tercümesi: Akıllı ile konuşursan, kazanırsın.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yumuşak huylu kimse ile çarpış, alçak adamları yarışma.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözünün kullanımı Arapçada çok azdır. Akıllı cahilden daha iyidir. Bilgili insanlarla fikir alış verişinde almayı göstermek için söylenir.

67- DLT. الم كيچ قلسا اذ قلز **alım keç kılsa ağaklanur** (Atalay I, 294)

Modern Ar . العطا مر ، الاخذ حلو ، **al-ahiz hilv ve al-‘ata mur** (Timur, 2011, 14)

Tercümesi: Almak (iyi) tatlı, vermek (ödemek) kötü (acı)dür.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Alacak, geç kalırsa ayaklanır.” şeklinde açıklamıştır . Borcu ilk fırsatta ödemek gerekir. Arapça atasözü de borç ile ilgili söylenir.

68- DLT. الغني الغلاسا قت بلور **ulugni uluglasa kut bulur** (Atalay I, 304)

TTü. öpülecek el ısırılmaz (Aksoy, 2014, 410)

Modern Ar. العين ما تعلاش علي الحاجب **al-‘ayn ma t‘alaş a’la al- ħacib** (Sayed, 2013, 37)

Tercümesi: Göz, kaşa varamaz (geçmez).

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Birisini ihtiyara saygı gösterirse uğur ve devlet bulur.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, her yaşta, işte ve hayatta büyüklere saygı göstermek için kullanılır.

69- DLT. كبر سكتكا قش قنار . كركلوك كشي كا سوز كلير **köp söğütge kuş konar; körklüğ kişige söz gelir** (Atalay I,319)

TTü. Elçiye zeval olmaz (Aksoy, 2014, 259)

Modern Ar. المرسال لا ينضرب و لا ينهان **al-murasil la yandrib ve la yanhan** (Timur, 2011, 454)

Tercümesi: Elçiye dövünülmez ve ihanet edilmez .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Gür söğüde kuş konar, güzele söz gelir. Bu atasözü, yığaç uçunga yel tegir; körklüğü kişiye söz gelir şeklinde dahi söylenir; “ ağacın ucuna beraber güzel kendisini korumalıdır.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, elçilerle ilgili söylenir. Mektup içindeki kötü haberden elçi sorumlu değildir.

70- DLT. کم کر بلسا کفار بلور. **kim kür bolsa köwez** (Atalay I,325)

TTü. Karga sakırdamış bülbülüm sanmış (Aksoy, 2014, 346)

Modern Ar . اکمن ابوک جندي دایر تہز وسطک . **ikmen abuk cundi dair tihez vestak**

Tercümesi: Senin baban, asker olduğu için çok gurur duyuyorsun .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kabadayı olan kurumlu olur.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, kendiyle gurur duyan kişiler için söylenir. Eski zamanlarda halklardan biri gurur duyduğu zaman “Ben Türk asıllıyım” derdi.

71- DLT. قزدا قار اکسوماس . قويدا یاغ اکسوماس. **qızda qar eksümes, koyda yağ eksümes** (Atalay I,326)

Modern Ar . في كل رأس به صداع . **fy kul ras beyh sud'a** (Kamel, 1997, 130)

Tercümesi: Her başın ağrısı var.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kuzeyde kar, koyunda yağ eksik olmaz.” şeklinde açıklamıştır. Büyük adamların, büyük iş yapanların her zaman üzüntüleri, sıkıntıları vardır.

72- DLT. قزکش سافي يورغلي بلماس . **qız kişi sawı yorıqlı bolmas** (Atalay I,326)

TTü. İyilik yap denize at (Aksoy, 2014, 336)

Modern Ar. بيت المحسن عمار . **beyt al-muhsin 'amar** (Timur, 2011, 143)

Tercümesi: Cömert olanın evi her zaman ferahtır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Pinti adamın ünü yayılmaz. Bu atasözü, adamın iyi çıkması ve övülmesi için cömertlikle emredilen kimse hakkında söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, aynı anlamı taşımaktadır.

73- DLT. بشي نانك كا اذي بلماس. **boş nenğge idi bolmas** (Atalay I,330)

TTü. Ata malı mal olmaz, kadın kazanmak gerek (Aksoy, 2014, 159)

Modern Ar. القرش الابيض ينفع في النهار الاسود **al-ķiriř al-abyd yanf‘a fy al-yum al-asved** (Timur, 2011, 379)

Tercümesi: Beyaz kuruş, kara günde faydalı olur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Boş bırakılan malın sahibi olmaz. Bu atasözünü, kendi malını, korumakla emrolunan kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünü, para ve para kazanmanın önemini göstermek için söylenir. Babadan kalan mal kalıcı değildir. Kendi kazancı olmayan kişi, malını çok çabuk tüketir.

74- DLT. قل يغي . ات بري. **ķul yağı, it böri** (Atalay I,336)

TTü. İyiliğe “nereye gidiyorsun “ demişler, “kötülüğe” demiş (Aksoy, 2014, 336)

Modern Ar . زي القطط يأكلوا و ينكروا **zy el- ķutat yaklü ve yankro** (Timur, 2011, 454)

Tercümesi: Kediler gibi yiyip inkar ederler.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kul düşman, köpek kurttur. Bu atasözünü, kölenin sahibine karşı sevgisi olmadığını göstermek için söylenir .” şeklinde açıklamıştır. Arapçada bu anlamda yaygın kullanılan bir atasözünü mevcuttur.

“ Hayır yaparsın, kötülük bulursun”.

“Güçlü olduğu zaman, hocasını bırakır”.

75- DLT. كل اركنجا كوز ارسا بيك **ķül ürkünçe köz üirse yik** (Atalay I,337)

Modern Ar. غالي السوق ولا رخيص البيت **gali al-suķ ve la rahiş al-beyt** (Timur, 2011, 349)

Tercümesi: Pazar pahalısı, evin ucuzundan daha iyidir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Küle üfleyeceğince köze üflese yeğdir. Bu atasözünü, küçük isleri bırakarak büyük isler yapmakla emrolunan adam için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünü; önemli şeylere bağlanmak için söylenir. Bu atasözünü çok eskidir ve sözü ilk kullanan “Al-Abşihi”dir .

76- DLT. كنكا بقسا كوز قمار **ķünęe baķsa köz ķamar** (Atalay I,340)

TTü. Güzele göz ağrısı da yakışır (Aksoy, 2014, 297)

Modern Ar . اذا زرعت الورد استحمل شوكه **izze zara't al-varđ astahmil ŧuku** (Sayed, 2013, 11)

Tercümesi: Çiçeği ekersen, onun dikenlerine dayan.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Güneŧe bakanın gözü kamaŧır.” ŧeklinde açıklamıŧtır. Bu atasözü, her güzel ŧeyin kusurunun olduğunu belirtmek için söylenir.

77- DLT. قرق يلقا تكين باي . جغاي ترلنور. **kırk yılka tagin çığay tüzlinür** (Atalay I,349)

TTü. Kırk yılda bir ölen olur, eceli gelen ölüş (Aksoy, 2014, 360)

Modern Ar . ابو جوخه و ابو فله في القبر بيدلي . **abu cuğe ve abu file fy al-ķabir bydli** (Timur, 2011, 7)

Tercümesi: Ölümden sonra fakir, zengin ile buluŧur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kırk yıla değin zengin, yoksul bir olur.” ŧeklinde açıklamıŧtır. Ölümlle ya da zamanın deđiŧmesiyle zengin ve yoksul kırk yıla kadar aynı olur. İnsan, ne kadar zengin olursa olsun mezarlıkta fakirle buluŧur.

78- DLT. ارنج بلا ايل اجار . ارنج بلنغ بيل اجار . **ķarabulıtıđ yel aĉar, urunĉ bile el aĉar** (Atalay I,354)

TTü. Paran ucuz olursa sen pahalı olursun (Aksoy, 2014, 413)

Modern Ar . هين قرشك ولا تهين نفسك . **hyn kırŧak ve la tehin nefsek** (Timur, 2011, 497)

Tercümesi: Parana ihanet et, kendine ihanet etme .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kara bulutu yel, rüşvet,el aĉar. Bu atasözü, iŧin bitmesi için malını esirgememekle emrolunan kimse için kullanır.” ŧeklinde açıklamıŧtır. Arapĉa atasözü de bununla aynı anlamı ihtiva eder.

79- DLT. سكت سولنكا قذنك قا سنكا. **söğüt sülinđe, kađınđ kasınđa** (Atalay I,356)

TTü. Ağaç ağaç içinde büyür (Aksoy, 2014, 18)

Modern Ar . ان دبل الورد ريحته فيه . **in dabel ryđtu feyhi** (Timur, 2011, 454)

Tercümesi: Çiĉekler ölüşse, onun kokusu kalır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Söğüde tazelik, kayın ağacına katılık yaraşır. Bu atasözü, aslına çeken her şey için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü ise gerçeğin ortaya çıkması için söylenir.

80- DLT. قش قلیج قنقا سغاس **koş kılıç kına sığmas** (Atalay I,359)

TTü. İki arslan bir posta sığmaz (Aksoy, 2014, 320)

Modern Ar . المركب اللي ليها رأسين تغرق . **al-markib illi lihe raysin tag'rağ** (Timur, 2011, 455)

Tercümesi: İki kaptanlı gemi, suya batar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Çifte kılıç kına sığmaz. Bu atasözü, bir is için çarpışan, karşılasan, yahut bir kızı isteyen iki adam için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bir ülkede iki baş egemen olmaz böyle iki baş bulunursa geçinemeyerek kavga ederler; biri ötekini ortadan kaldırır. Arapçada bu atasözüne yakın başka bir söz vardır: İğne, iki iplikle dikemez “.

81- DLT. بار بقر يوق آلتون **bar bakır, yok altun** (Atalay I,360)

Modern Ar . لا نحبكم و لا نطيق فراقكم **la niḥbukum ve la natik furaḳuḳum** (Timur, 2011, 420)

Tercümesi: “Sizi sevmiyoruz” diyorlar ama onları bırakamazlar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Var olan bakır, yok olan altın.” şeklinde açıklamıştır. Elde bulunan şey bakır gibi değersiz sayılır; elde bulunmayan şey, altın gibi kıymetlidir. Bu atasözü, bir kimsenin, hısımlarının yanında değerinin bilinmediği, ancak yokluğunda arandığı zaman söylenir. Arapça atasözünde de aynı anlam mevcuttur.

82- DLT. كوك تمر كرو ترماس **kök temür kerü turmas** (Atalay I,362)

TTü. Kılıç kınını kesmez (Aksoy, 2014, 359)

Modern Ar . سيف السلطنة طويل **seyf al-saltana ṭavil** (Timur, 2011, 276)

Tercümesi: Sultan kılıcı çok uzundur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Gök demir boş durmaz. bu atasözünün başka bir anlamı daha vardır; kırgız, Yabaku, Kıpçak ve daha başka boyların halkı sözleştiklerinde, demiri ululamasına öne korlar.” şeklinde açıklamıştır. Sultan kılıcı uzun olduğu için uzak ve yakın kişilere ulaşabilir.

83- DLT. ات جفري آتقا تكير ،، آت جفري اتقا تكماس . (Atalay I,363)

Modern Ar . اللي تستهتر به يغلبك illi tasahtar byh yag'lbek (Timur, 2011, 45)

Tercümesi: Bir şey kolay sanırsan, sana zor olur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Çakır gözlü köpek ata değer, atın çakırı bir ite değmez; çünkü çakır gözlü at iyi görmez, ondan kaçınmakla emrolunuyor.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, tehlikeli şeylerden uzak durulması için söylenir. Çağdaş Türkçede buna yakın bir atasözüne rastlanmamıştır.

84- DLT. قجش بلسا قيا كرماس . kaçış bolsa kıya körmes (Atalay I,369)

Modern Ar . طوبه علي طوبه تبقي العرکه منصوبه tuba a'ala tuba tabқа al-a'rka manşuba (Timur, 2011, 307)

Tercümesi: Taş çok olursa, kavgaya başlarlar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Halk arasında anlaşmazlık ve ürküntü olsa kimse birbirine yan bakamaz.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, “Kavga olduğu zaman hiç kimse arkadaşını tanımaz “anlamında kullanılır.

85- DLT. ال كجشي سوف آلتی ol keçisi suw ilette (Atalay I,369)

Modern Ar . اللي فات مات illi fet met (Timur, 2011, 53)

Tercümesi: Geçen şeyleri düşünme ; çünkü bitti .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Su, o geçidi, o köprüyü götürdü. Bu atasözü, geçen ve artık elde edilmesi imkansız olan is için kullanılır.” şeklinde açıklamıştır. Arapça

atasözü de geçmiş şeyler ve hiçbir zaman geri dönmeyecek şeyler için söylenir. Arapçada buna yakın bir atasözü daha bulunur. Biten şey tekrar geri gelmez (Timur, 2011, 43).

86- DLT. كرش يغيري اغلقا قلير **keriş yağrı ogulka kahr** (Atalay I,370)

TTü. Baba eder, oğul öder (Aksoy, 2014, 173)

Modern Ar . الأصل الردن يردي علي صاحبه **al asil al- rydn yerdi a'ala sahibu** (Timur, 2011, 25)

Tercümesi: İnsan, kötü aslından olsa kötü kalır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Sırt yağırı oğula kalır demektir; çünkü orası oynak yedir, kolay kolay sağalmaz. Bu atasözü, yağırdan sakınmak için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Babanın yaptığı kötülüğün sıkıntısını çocuk çeker. Kötü şeylerden korumak için söylenen bir sözdür.

87-DLT. قذغدا سوف بار ، ات برن تكماس **kuğuğda suw barıt burnı tegmes** (Atalay I, 375)

TTü. Zorla güzellik olmaz (Aksoy, 2014, 485)

Modern Ar. العين بصيره و الأيد قصيره **al-‘ayn basira ve al-ayd qasira** (Timur, 2011, 340)

Tercümesi: Göz görebilir ama el alamaz .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kuyuda su var, itin burnu erişmez. Bu atasözü, bir isi dileyip de eremeyen, başkasının yemeğine göz dikerek onu ele geçiremeyen kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, aynı anlamı taşır. Bir şeye ulaşmanın zor olduğunu belirtmek için söylenir. Kişiye, beğenmediği şey zorla beğendirilmez.

88- DLT. بلق سفدا كوزي تشين **balıx suwda közi taştın** (Atalay I,379)

Modern Ar. تكون في ايدك و تقسم لغيرك **takun fy idek ve taksim li g'yrk** (Timur, 2011, 148)

Tercümesi: Çok istesen de kısmet değilse olmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Balık suda, gözü dışarıda. Bu atasözü, bir şeyin içerisinde bulunup da bilmiyormuş gibi görünen insan için kullanılır.” şeklinde açıklamıştır. Başka şeyle meşgul olduğu için elindeki şeyleri kaybeder.

89- DLT. كوجي أزق ، جرق ، يذاغ آتي جرق ، yağağ atı çaruğ küçi azuğ (Atalay I,381)

Modern Ar. البيضة ما تكسرش الحجر al-byda ma taksarş al- ĥacer (Timur, 2011, 144)

Tercümesi: Yumurta, taşı kıramaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yaya kimsenin atı, çarığı; kuvveti azığıdır. Bu atasözü, kuvvetsiz düşmemek, ayağını aşındırmamak için hazırlıklı bulunması emrolunan kimseye söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, zayıf olan kişilerin, kendisinden daha güçlü olan kişilerle mücadele edebilmesi için belli bir hazırlık yapması gerektiğini bildirir. Buradaki ifade her iki dilde de aynı olmasına rağmen farklı şekillerde ifade edilmiştir.

90- DLT. قرق قشق آيمز . قايزماس . قرغ سوز قلاقا يقشماش ،
kuruğ kaşuğ agızka yaramas,
kuruğ söz kulağka yağışmas (Atalay I,383)

TTü. Kuru laf karın doyurmaz (Aksoy, 2014, 379)

Modern Ar. كلام الليل يمحوه النهار kelam al-lyl yamĥu al-nahar (Kamel, 1997, 130)

Tercümesi: Akşam sözleri, sabaha kalmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kuru kaşık ağıza yaraşmaz, kuru söz kulağa yağışmaz.” şeklinde açıklamıştır. Boş sözlerin önemsiz olduğunu göstermek için söylenir .

91- DLT. قنق بشي سذركي بيك konak başı sedregi yeğ (Atalay I,384)

Modern Ar. الشي لما يزيد عن حده ينقلب ضده al-şey leme yezid ‘an ĥadu yanklib didü .

Tercümesi: Her şeyin fazlası zarardır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Çavdar başının seyreği iyidir; çünkü daneler seyrek olursa büyük olur, çok olursa küçük olur.” şeklinde açıklamıştır.

92- DLT. نجا يتك بجاك أرسا ، اوز سابن يموماس **neçe yitik biçek erse öz sapın yonumas** (Atalay I, 384)

TTü. üzüm üzüme baka baka kararır (Aksoy, 2014, 457)

Modern Ar . الحديد بالحديد يفلح **al- ħadid bil ħadid yuflaħ** (Nasif, 2006, 45)

Tercümesi: Demir, demiri açar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bıçak ne kadar keskin olsa da kendi sapını yontmaz. Bu atasözü, kendi işini becermeyip de başkalarının işini görüvermeye yeltenen kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, sıklıkla bir arada bulunan, arkadaşlık eden kişiler birbirlerinin olumlu ya da olumsuz yönlerinden etkilenir. Birbirlerine benzemeye başlar anlamında kullanılır.

93- DLT. تزك قاردا يتماس ، اذكو ايسيز قتماس **tezek karda yatmas, eğgü ısız ħatmas** (Atalay I,386)

Modern Ar. سمك لين تمر هندي **semek leben tamir hindi** (Sayed, 2013, 14)

Tercümesi: Balık, süt ve demir hindi (karışık yenmez).

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Tezek karda yatmaz; iyi, kötüye karışmaz; çünkü tezeğin sıcaklığı karı eritir; yine böylece birbirine benzemedikçe iyi, kötüye karışmaz” şeklinde açıklamıştır. Balık, süt ve demirhindiyle karışmaz; çünkü insan onları yese karnı ağrır. Birbirinden çok farklı olan nesnelere bir arada kullanılması olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

94- DLT. تشك سفدا بلكرار **teşük suwda belgürer** (Atalay I,387)

Modern Ar . آدي السما و آدي الارض **kelam al-lyl yamhu al-nahar**

Tercümesi: Gök ve toprak bellidir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yarık suda belli olur. Bu atasözü, bir iş yaptığında öğünen kimseye, işin iyiliği ve kötülüğü meydana çıktığında belli olur diye söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Her işin bir sonucu vardır. Hem iyi hem de kötü sonuç için kullanılır.

95- DLT. آج ايفك تق تلك **aç ewek, tok tölek** (Atalay I,387)

Modern Ar . الجوع كافر **al-cua' kafir** (Timur, 2011, 168)

Tercümesi: Açlık, dinsizdir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Aç aceleci, ıveki; tok dölek olur. Bu atasözü, Oğuzcadır.” şeklinde açıklamıştır. Aç olan kişi, karnını doyurabilmek için her şeyi yapar. İnsafsızlar, ahlak ve din kurallarını da tanımaz.

96- DLT. ألب جرکدا ، بلکاتير کدا **alp çekirde, bilge tirikde** (Atalay I, 388)

TTü. Yiğit meydanda belli olur (Aksoy, 2014, 477)

Modern Ar. عند الطعن بيان الفارس م الجبان **and al-t'an yaban al-faris m al-ceban** (Timur, 2011, 335)

Tercümesi: Kötü durumlarda, yiğit ve güçsüz belli olur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yiğit harp nizamında, akıllı adam dernekte dergede sınanır.” şeklinde açıklamıştır. Bir insan kendi becerilerini sözden ziyade en iyi yaptığı icraatlar ile ortaya koyar. Asıl marifet, iş başında kendini göstermektir. Arapça atasözü de karşılaşılan olumsuz bir durumda yetenekli olan kişinin yapacağı iş ile becerisini ortaya koyacağını bildirir. Her iki sahadaki atasözü de biçimsel olarak farklı olsa da birbirine yakın anlamları ifade etmektedir.

97- DLT. قينار اكر كجك سيز بلماس **kınar öküz keçiksiz bolmas** (Atalay I, 390)

TTü. Her kapının bir anahtarı vardır (Aksoy, 2014, 308)

Modern Ar . لكل داء دواء **li kul de deva'**

Tercümesi: Her hastalık için ilaç vardır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Coşkun su geçitsiz olmaz. Bu atasözü, herkesin şaşırıp kaldığı bir işte, çıkılacak bir yol bulunabileceğini anlatmak için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Her zor işi çözecek bir yol vardır.

98- DLT. قلنو بلسا قزل كذار ، يرانو بلسا يشيل كذار **kılu bilse kızıl keçer, yaranu bilse yaşıl keçer** (Atalay I, 394)

Modern Ar. النسب زي اللبن أقل شي يغيره **al-neseb zy al-labn akal şey yağyru** (Timur, 2011, 489)

Tercümesi: Evlenmek süt gibidir; küçük şeyler onu bozabilir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kendini sevdirmeyi bilse kırmızı giyer, yaranmayı bilse yeşil giyer. Kadın güzel görünmeyi iyi geçinmeyi bilirse kırmızı ipekli kumaş giyer, naz etmeyi kırıtmayı bilirse yeşil giyer. Bu atasözü, iyiliğe ermek için güzel geçinmekle emrolunan kadına söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözündeki evlilik ifadesi, kadının evlenmeye olan tutumunu bildirmektedir. Şöyle ki; kadının olumlu tutum ve hareketleri onun mutluluğa ermesi için yeterlidir. Kişinin hayat boyu seçtiği tercihler onun geleceğini belirler.

99- DLT. اوت تتن سز بلماس ،، يکیت یازوق سز بلماس **ot tütünsüz bolmas, yiğit yazuqsuz bolmas** (Atalay I, 400 – III.16)

TTü. Ateş olmayan yerden duman çıkmaz (Aksoy, 2014, 61)

Modern Ar. مفيش دخان من غير نار **mefiş duhan min gyr nar** (Sayed, 2013, 51)

Tercümesi: Ateş, dumansız olmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Ateş dumansız, genç günahsız olmaz.” şeklinde açıklamıştır. Modern Arapça atasözü, Divanü lugat it Türk'teki atasözüne yakındır.

100- DLT. سبندا سندررش بلسا ار تكن دا ارتش بلماس **sabanda sandırış bolsa örtkünde irteş bolmas** (Atalay I, 402)

TTü. Haramzade pazar bozar, helalzade pazar yapar (Aksoy, 2014, 302)

Modern Ar. تقاربوا بالموده ، ولاتتكلماوا عن القرابه **teraşbu bil mavede ve la tatklmu a'n al-şaraba** (Kamel, 1997, 106)

Tercümesi: Hayırla tanışılan kişi akrabadan iyidir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bu atasözü, sonunda kavga çıkmaması için işi önünden sağlam tutmakla emrolunan kişiye söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Türkçe atasözüne göre, sütü bozuk olan kişi, iki kişinin arasını açar ve anlaşmalarına engel olur. Soylu kişi arabuluculuk yapar, anlaşmalarına yardım eder. Karşılaştırılan atasözleri anlamca birbirine çok yakın olmamakla birlikte, hayırla yapılan iş ya da karşılaşılan kişinin olumlu sonuçlar getireceğini bildirmektedir.

101- DLT. قدش تيش قيمادق ، قذن يتميش قيميش **ğadaş temiş kaymadak, kadın temiş kaymış** (Atalay I, 403)

Modern Ar. نار جوزي ولا جنه ابويا **nar cuzi ve la cennet abuya** (Timur, 2011, 486)

Tercümesi: Evli kadın der ki: “ Kocamın cehennemi, babamın cennetinden daha iyidir. Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kardeş demiş tanımamış, dönüp bakmamış; kayın demiş, iltifat etmiş. Bu atasözü, hısımlar içinde kayınlara saygı ile emrolunduğu zaman söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Her iki atasözü de evliliğin insan hayatındaki önemini belirtmek için kullanılır. Türkçe atasözüne göre evlilikteki olumsuz durumlar dahi baba evinden (bekârlıktan) hayırlıdır. Arapçadaki ifade ise kayın sahibi olmanın yani evlenmenin önemine vurgu yapmaktadır. Çünkü evlenmeye kadın kayın sahibi olamaz.

102- DLT. قاغون قرما بلسا اذيسي اكي انكن تكيره **ğagun Ğarma bolsa içisi ikki eligin tegir** (Atalay I, 410)

Modern Ar. القرش الأبيض ينفع في النهار الأسود **al- Ğırış al-abyd yanf‘a fy al-nahar al-esved** (Timur, 2011, 379)

Tercümesi: Beyaz kuruş, kara (kötü) günde faydalı olur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kavun yağma edilirse sahibi iki eliyle yakalar. Bu atasözü, mal sahibinin malına düşkünlüğünü göstermek için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü aynı anlamı taşır ve paranın önemini göstermek için söylenir. Bu atasözüne çağdaş Türkçede de rastlamaktayız .

103- DLT. قلن قلان جعاسز بلماس **ğalın Ğolan çufgasiz bolmas** (Atalay I, 422)

TTü. İyilik eden iyilik bulur (Aksoy, 2014, 336)

Modern Ar. اللي اوله شرط اخره نور **illi evlu şart ahru nur** (Al-guhari, 2011, 282)

Tercümesi: Bir şeyin başı şart olursa, sonu ışık olur .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kolan sürüsü kılavuzsuz olmaz. Bu atasözü, başkasına uymanın hayırlı olacağı bir işte kendisinin dahi uyması emrolunan kişiye söylenir.”

şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü bir insanın iyi bir sonuca ulaşabilmesi için, doğru kişi ya da yolu takip etmesi gerektiğini bildirir.

104- DLT. قرغا قريسن كم بلير كشي الارسز كم تبار **ğarga ğarısın kim bilir, kisi alasın kim topar** (Atalay I, 425)

Modern Ar. ياما في الجراب يا حاوي **yeme fy al-cirab ya havi** (Timur, 2011, 514)

Tercümesi: Sihirbaz çantasında belirsiz şeyler çok var.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Karganın yaşlısını kim bilir ? insanın içindekini kim anlar ?” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, insanın ne düşündüğü anlamının güç olduğunu belirtmek için söylenir. Sihirbaz çantasında çok şey taşır; bu çanta insanın içi gibi hem iyi hem kötü şeyleri barındırır.

105- DLT. تفجاج خانك ترقوسي تلم . تنكلا مذب بجماس **tawğaç xanıning turğusı telim, tenglemeğip biçmes** (Atalay I, 427)

TTü. Ayağını yorganına göre uzat (Aksoy, 2014, 166)

Modern Ar. علي قد لحافك مد رجليك **ala ad liħafek med raclik** (Timur, 2011, 327)

Tercümesi: Ayağını yorganına göre uzat .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Çin hakanının ipeği çoktur, fakat denklemeden biçmez. Bu atasözü, her işte israfı terketmekle, tutumlu olmakla emrolunan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü; israf etmemenin önemini belirtmek için söylenir. Çağdaş Türkçe ile Arapça atasözü, aynı düşünceyi taşır.

106- DLT. أفداكي بزاغو اكوز بلماس **ewdeki buzagu öküz bolmas** (Atalay I, 446)

Modern Ar. الولد ولد و لو حكم البلد . **al-valed valed ve lv ħakem bald** (Timur, 2011, 502)

Tercümesi: Çocuk cumhurbaşkanı olsa, babasında çocuk kalır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Ev danası öküz olmaz. bu atasözü, şerefte, fazilette yükseldiği halde hısımlarının hala çocuk saydığı kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Atalay şu şekilde ifade etmiştir: “Bugün bu sav, Orta Anadolu’da “ ev

danası tosun olmaz “ diye kullanılmaktadır. Çocuk, büyüse, o hala aile ve akrabaları tarafından çocuk (küçük) kalır.

107- DLT. يزید اقي سفلین آذرکلی افداکلی تقاغو اجغنا **yazıdaki süwlin eğereli ewdeki taşagu içgınma** (Atalay I, 447)

TTü. Taş yerinde ağırdır (Aksoy, 2014, 433)

Modern Ar. عصفوره فی الاید و لا عشره علی الشجرة **‘asfura fy al-yd ve la ‘aşra ‘ala al-şagra** (Timur, 2011, 323)

Tercümesi: Eldeki bir kuş, ağaçtaki on kuştan daha iyidir .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kırdaki sülünü ararken evdeki tavuğu kaçırma.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü ortada olmayan bir şeyi ele geçirmek için elindekileri harcayan kişiler için söylenir, kişinin elindeki şeylerin değerini bilmesi gerektiğini öğütlemektedir.

108- DLT. کک کردی کراکو یذاتی **kek kördi keregü yüğti** (Atalay I, 448)

TTü. Saşkın ördek başını bırakır, kışından dalar (Aksoy, 2014, 437)

Modern Ar. رجع بخفی حنین **rac‘a by ħufy ħunin** (Nasif, 2006, 58)

Tercümesi: Hunin ayakkabısıyla geri döner.

Bu atasözü boşa geri dönülüp sıkıntı çekildiği zaman söylenir. Arapça olanı, oldukça eski olsa da günümüzde halen yaygındır. Eski zamanlarda ”Hunin” adında bir ayakkabıcı varmış. Bu kişi her şeyi almak amacıyla bir yabancı ülkeye gitmiş, ama hiçbir şey bulamamış, sadece “Hunin” ayakkabısıyla geri dönmüş. Her iki atasözündeki ortak ifade, açgözlülük ile ise başlandığında neticede bir herhangi bir şey elde edilmez.

109- DLT. کزاکو ازون بلسا الک کیماس **küzegü uzun bolsa eliğ köymes** (Atalay I, 448)

Modern Ar. اللی یلاقی من یطبخ له لیه یحرق صوابه **illi yılaği men tabuh lehu lyh yahraq savab‘au** (Timur, 2011, 83)

Tercümesi: Yemek yapan kişiyi bulabilen, neden parmakları yaksın?

Bu atasözü bir kişi daima iş yapıyor ve diğeri ise hiç sorumluluk almıyorsa bu durumda kullanılır.

110- DLT. نجا منذر آرسا ايشي اذكو ، نجا آكري آرسا يول اذكو **neçe munduz erse eş eğgü, neçe egri erse yol eğgu** (Atalay I, 458)

Modern Ar. **dıl racul ve la dıl hyta** (Timur, 2011, 300)

Tercümesi: Kadınlar için – adam gölgesi, duvar gölgesinden daha iyidir .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “ Ne kadar ahmak olsa eş, arkadaş iyidir, ne kadar eğri olsa yol iyidir. Arkadaş şaşkın olsa da kırdan yalnızlıktan daha iyidir; kırdan, yolsuz, başını alıp gitmektense yol eğri olsa da gene iyidir; Çünkü yolsuz çok kere arzusuna varılmaz.” şeklinde açıklamıştır. Her iki sahadaki atasözü de eldeki eksik bir şeyin faydasının olabileceğini bildirir.

111- DLT. اوز كوز اير قشلاغ **öz köz ir kışlağ** (Atalay I,464)

TTü. İyilik eden iyilik bulur (Aksoy, 2014, 336)

Modern Ar . **illi tazır ‘au taql’ au** (Timur, 2011, 45)

Tercümesi: Ne ekersen onu biçersin.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Adam kendi işini kendisi yapıp, başkasına bırakmamalı. Bu kışlağın güney tarafını alan adam gibidir; Çünkü güney tarafında ot uzun olur, kışın az bulunur.” şeklinde açıklamıştır.

112- DLT. بيز بسرق تاغ ، بذون بسرقى باك **yer basruğ tağ, buğun basrği beg** (Atalay I, 466)

TTü. Ana-ata, önünden geçmek hata

Modern Ar. **b ‘ad al-ras al-kabire mafiş** (Al-Guhari, 2011, 27)

Tercümesi: Büyük sözünden sonra hiçbir söz yoktur .

İnsanlara baskı yapan kişi beydir; Çünkü insanları tutan onlardır. Arapçada, aile ile ilgili buna yakın bir atasözü bulunmaktadır.

113- DLT. سافن سغراق قا تكير **sawin sagraqqa tegir** (Atalay I, 471)

TTü. Baş dille tartılır (Aksoy, 2014, 181)

Modern Ar. لسانك حسانك ان صوتته صانك **lisank huşank in şuntu şanek** (Timur, 2011, 422)

Tercümesi: Dil at gibi; korursan seni korur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Sözle sürahiye eşilir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, faziletini sözleriyle bildirmekle emrolunan kişi için söylemiştir. İnsan sözleriyle yüksek mertebelere varabilir.

114- DLT. قز بلا كرشما ، قسراق برلا يرشما **kız birle küreşme, kısrak birle yarışma** (Atalay I, 474)

TTü. Kızı kız iken görme, gelin ken gör (Aksoy, 2014, 362)

Modern Ar . لا تآمن للمرء اذا صلت و لا للخيل اذا طللت و لا للشمس اذا ولت **la tu'min ll mara izze sallat ve la ll hyl izze talat ve la ll şams izze vallet** (Timur, 2011, 415)

Tercümesi: Kıza, kaçan ata ve batan güneşe güvenme.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kızla güreşme; çünkü kızlar kuvvetli olur, seni alt eder; kısrakla yarışma, kısrak attan daha çevik, daha sıçrayışlı olduğundan seni yener. Karahanlılardan bir kızın, gerdek gecesı sultan mes'udu, ayağıyla dokunarak yıktığı için Karahanlıların sultan mesut hakkında söyledikleri bir savdır.” şeklinde açıklamıştır.

115- DLT. قلن قاز قلاوز سوز بلماس **kalın kaz kulavuzsuz bolmas** (Atalay I, 487)

Modern Ar. اللي ملوش كبير يشترى له كبير **illi maluş kebir yaştari lehu kebir** (Sayed, 2013, 6)

Tercümesi: Büyük kişi olmadan hayırlı iş olmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Çok kaz, kaz sürüsü kılavuzsuz olmaz. Bu atasözü, işlerinde kendisinden daha bilgili bir kişiye uymakla emrolunan kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu Arapça atasözüne sadece Mısır lehçesinde rastlanmaktadır.

Her iki atasözü de insanlara yol gösterici olan bir bilir kişi olmadan istenen sonuçlara ulaşılamayacağını bildirir.

116- DLT. اشياك آيربشم بلسا سندري دا سوف اجكاسي مز **eşyek ayur başım bolsa sundur idu suw içgeymen** (Atalay I, 492)

TTü. Allah gümüş kapıyı kaparsa altın kapıyı açar (Aksoy, 2014, 138)

Modern Ar. ان فاتك عام اترجي غيره **in fetek 'am atrace g'yrü** (Timur, 2011, 101)

Tercümesi: Bir yıl geçse, başka yıl gelir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Eşek, başın esen olsa denizden su içerim der. Bu atasözü, dileğine erişmek için uzun seneler yaşamasını isteyen kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, aynı anlama gelir .

117- DLT. آت تکزليکي آی بلماس **at teküzligi ay bolmas** (Atalay I, 507)

Modern Ar . ضعيف و يأكل ميه رغيف **dayif ve yakul meyt rag'if** (Timur, 2011, 300)

Tercümesi: Çok zayıf, ama yüz tane ekmeği yiyebilir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “At akıtması ay olmaz. Atın alnındaki akıtma, ay yerini tutmaz. Bu atasözü, büyük bir işin yerine küçük bir işi koymak için çalışıldığı zaman söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünün anlamı diğeriyle örtüşmektedir.

118- DLT. سندلاج ايشي آرماس ، آر تكون تيماک **sundılaç ışı ermes örtkün tepmek** (Atalay I, 526)

Modern Ar . جاه يكلها عماها **ce' yakaqlaha 'amaha** (Sayed, 2013, 20)

Tercümesi: Sürme çekeyim derken kör etmiş.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Harman döğmek. Çayır kuşunun isi değildir. Bu atasözü, kuvvetli kişi işini yapmak isteyerek gücü yetmeyen arık için kullanılır.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünde güçsüz kelimesi kullanılmasa da, ama aynı anlama rastlanır yetemeyeceği bir işe girişen kişi için söylenir.

119- DLT. بلداجي بزاغو اکوز ار بلکلک **boldaci buzagu okuz ara belgulug** (Atalay I, 528)

TTü. Yiğit meydanda belli olur (Aksoy, 2014, 477)

Modern Ar . عند الطعن بيان الفارس م الجبان . **and al-t‘an yaban al-faris m al-ceban**

(Timur, 2011, 335)

Tercümesi: Kötü durumlarda, yiğit ve güçsüz belli olur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Öküz olacak buzağı bellidir, olacak buzağı öküzler arasında bellidir. Bu atasözü, kendisinden her türlü iyilikler beklenen yiğit, koçak genç için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Asıl marifetin söz değil, iş başında kendini göstermek olduğunu belirten bir atasözüdür. Arapça atasözü, yiğitliği meydanda göstermek için söylenir.

120- DLT. يوزكا كرما أردم تلا **yüzge körme erdem tile** (Atalay II, 8)

Modern Ar . ليس الجمال بالثياب **lys al-cemal bi al-şyab** (Kamel, 1997, 112)

Tercümesi: Güzellik, kıyafetle (giyimle) değildir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yüze bakma, fazilet ara; yüzün rengine, güzelliğine bakma, adamdan edep ve fazilet iste.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü güzelliğin dış görünüşten ziyade edep ve ahlak ile olduğunu bildirmektedir.

121- DLT. بشار بوزقش تثار ،، ايفسار آرونك قش تثار **buşmasar boz kuş tutar, ewmeser ürüng kuş tutar** (Atalay II, 12)

Modern Ar . اللي يتوضا قبل الوقت يغلبه **illi yatvaza qabil al-vaqit yaglibu** (Al-Guhari, 2011, 266)

Tercümesi: Namazdan çok önce abdest alanın, abdesti bozular.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Avcı, sıkılmazsa boz kuş tutar, acele etmezse beyaz kuş tutar. Acele dileğine ermek için işinde ivmemekle emrolunan kişi için söylenir” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, biçimce farklı olsa da aynı anlamı taşır: Amaca ulaşmak için yeri ve zamanında hareket edilmedir.

122- DLT. ايفك سنكاك سوتكاتشو **ewek sinğek sütge tüşer** (Atalay II, 13)

TTü. Acele yürüyen yolda kalır (Aksoy, 2014, 107)

Modern Ar . العجله من الشيطان **al – ‘acele min al- şeytan** (Timur, 2011, 317)

Tercümesi: Acele, şeytandandır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İven sinek süte düşer. Bu atasözü, işlerinde aceleyi terk ile emrolunan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, acele etmenin kötü bir şey olduğunu göstermek için kullanılır. İşlerde acele etmeyi bırakmak için söylenir.

123- DLT. موش اغلي مياو تغار **muş oğlu muyavu togar** (Atalay II, 14)

TTü. Oğlan dayıya, kız halaya çeker (Aksoy, 2014, 398)

Modern Ar . ابن الوز عوام **ibn al-vez ‘avam** (Timur, 2011, 6)

Tercümesi: Ördek (kaz) oğlu yüzer.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kedi yavrusu anası gibi miyavlar. Bu atasözü, babasının huyu ile huylanan çocuklar için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünde, hayvan olarak “ kaz kuşu “ kullanılır ve kaz yüzebildiği için onun oğlu da aynı şeyi yapabilir.

124- DLT. تيغان يکيرکني تليکو سقماس **taygan yürürgeni tilkü senmes** (Atalay II, 15)

TTü. Al elmaya taş atan çok olur (Aksoy, 2014, 135)

Modern Ar . العين ماتكرهش الا اللي احسن منها **al-‘ayn ma takrahş ila illi ahsan minha** (Timur, 2011, 342)

Tercümesi: Göz (insan), ondan daha iyi olandan nefret eder.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Tazının yüğrüğünü tilki sevmez; Çünkü o, onu yakalar. Bu atasözü, arkadaşları arasında faziletle alan kimse için söylenir, arkadaşlar onu çekemezler, ona karşı hınç besler.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü de aynı şekilde başarıyla iyiliğin kiskanılabileceğini vurgular.

125- DLT. کوچ الدين كرسا ترو تنكلك تن جفار **küç eldin kirse törü tünlükten çıkar** (Atalay II,18/III,9.86.120)

TTü. Zor kapıdan girerse, şeriat bacadan çıkar (Aksoy, 2014, 485)

Modern Ar . اذا حضرت الشياطين ذهبت الملائكة **izze hazret al-şeyatin zahbet al-malayka** (Timur, 2011, 17)

Tercümesi: Şeytanlar gelseler, melekler giderler.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Zor kapıdan girince görenek bacadan çıkar. Zulüm evin aralığından girerse, görenek ve insaf pencereden çıkar.” şeklinde açıklamıştır. Zorbalığın hüküm sürdüğü yerde din, yasa buyrukları yürümez. Bu söz Çağdaş Türkçede de aşağı yukarı aynı biçimdedir. Arapça atasözüyle de aynı anlamı taşır.

126- DLT. اغلان سوف تكار الغ ياني سنور **oglan suw töker, uluğ yanı sınıur** (Atalay II, 19)

TTü. Çocuğa iş, ardına sen düş (Aksoy, 2014, 220)

Modern Ar . يعملوها الصغار ، يقعون فيها الكبار **y‘amluha al-sugar ve yaq‘au fiha al-kubar**

Tercümesi: Çocuklar suç yaparlar ve büyükler onu taşır (başlarına gelir).

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “ Çocuk su döker, bundan büyüğün ayağı kayar, kırılır. Bu atasözü, küçüğün yaptığı fenalık yüzünden büyüğün zarar gördüğü zaman söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Çocuklar yanlış bir şey yaparsa, büyüklerin başına bela açarlar. Hem Türkçe de hem de Arapça atasözü aynı anlamdadır.

127- DLT. ايفك افكا تكماس **ewek ewge tegmes** (Atalay II, 19)

TTü. Acele yürüyen yolda kalır (Aksoy, 2014, 107)

Modern Ar . العجله عطله **al-‘acele ‘utla** (Timur, 2011, 317)

Tercümesi: Acele yürüyen istediği yere varamaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İven eve ermez; Çünkü o, yürüyüşte koşar, atını yorar, yardımsız olarak boynu buruk kalır. Bu atasözü, işlerde yavaşlıkla emredilen kimse için kullanılır.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada aynı anlam kullanılıyordur. Arapça atasözü “al-Meydani” atasözleri kitabında söylenmiştir.

128- DLT. تلىن تكمشني تيشن يزماس **tılın tügmişni tışın yazmas** (Atalay II, 20)

Modern Ar . اشترى ما تبعش **aşteri ma tab‘aş** (al-Guhari, 2011, 237)

Tercümesi: Kişilerle arkadaş ol, düşman olma.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Dil ile bağlanan dişle çözülmez. Bu atasözü, sözünü yerine getirmekle emrolunan kimse için kullanılır.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünde insanların değerini bilinmesi için kullanılır.

129- DLT. تكما كنجنا انماس ، تلا مكنجا بلماس **tikmeginçe önmes, tilemeginçe bulmas** (Atalay II, 20)

Modern Ar. انك لا تجني من الشوك العنب **ink la tucni min al-şuwk al-‘anab** (Nasif, 2006, 16)

Tercümesi: Diken ekersen üzüm biçemezsin.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Ağaç, dikilmedikçe bitmez; bunun gibi, bir dilek aranmadıkça bulunmaz, elde edilmez. Bu atasözü, işlerinde çalışmakla emrolunan kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır.

130- DLT. جقسا تننور ، جلسا يلنور ا **çaksa tütnür, çalsa bilnür** (Atalay II, 23)

Modern Ar . لكل كلام جواب **li kul kelam cevab** (Kamel, 1997, 113)

Tercümesi: Her sözün cevabı vardır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Çakmak çakılrsa duman tüter, sözü kulağa çalsa bilinir.” şeklinde açıklamıştır. Söze başlandığı zaman karşıdaki kişinin ne diyeceği anlaşılır.

131- DLT. بير قرغا برلا قش كلماس **bir karga birle kış kelmes** (Atalay II, 26)

TTü. Bir elin sesi çıkmaz (Aksoy, 2014, 195)

Modern Ar . البركه في اللمه **al-barka fy al-lame** (Timur, 2011, 129)

Tercümesi: Çoklukta hayır vardır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bir karga ile kış gelmez. Bu atasözü, kendisine yardım edecek arkadaşının gelmesi için, işlerinde ağır olmakla emredilen kimse hakkında söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, birlik, beraberlik ve yardım etmenin önemini göstermek için söylenir.

132- DLT. تتشما كجنا تزلماص ، تبرما كجنا أجلماص **tütüşmeginçe tüzülmes, tüpirmeginçe açılmas** (Atalay II, 71)

Modern Ar . بعد البلا يكون التنا . **b‘ad al-bela y’ty al-san’**(Kemal, 1997, 106)

Tercümesi: Bela (kavga)dan sonra barış var.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Etmeyince düzen olmaz, tipi olmayınca hava açılmaz. Bu atasözü, kavga etmiş olan iki adamın arasını bulmaya uğraşan kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, barış ve huzurun önemini göstermek için söylenir.

133- DLT. تتون قبرسا اشلنور **tütün kopursa işlenür** (Atalay II, 72)

Modern Ar . النار ما تحرقش الا اللي كابشها . **al-nar ma tahraqş ila illi kapişaha** (Timur, 2011, 486)

Tercümesi: Ateş, onunla oynayan kişiyi yakar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Dumanı kurcalayan islenir. Bu atasözü, bir fitneyi alevlendiren kişinin o fitneye yakalanacağı yolunda söylenir.” şeklinde açıklamıştır. İnsan bir şey yaparsa, sonunda kendisi etkilenir.

134- DLT. آنا اغلي اتج تغار **ata oghı ataç togar** (Atalay II, 80)

TTü. Oğlan dayıya, kız halaya çeker (Aksoy, 2014, 398)

Modern Ar . الولد لخاله . **al-valed li ħalu** (Timur, 2011, 502)

Tercümesi: Oğul, dayıya çeker

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Çocuk babasına çeker. Bir adamın çocuğu eriştiği zaman şüphesiz ahlaki babasına benzer.” şeklinde açıklamıştır. Çağdaş Türkçe ve Modern Arapçada aynı anlam ve aynı düşünce kullanıldı. Arapçada da aynı anlama gelen başka atasözleri de vardır. Örneğin; kaz oğlu yüzer / babasına çeken zalim değil vb.

134- DLT. كوك كا سغرسا يوزكا تشور **kökge saygursa yüzge tüşür** (Atalay II, 81)

TTü. Ağa ne kadar uzasa göge ermez (Aksoy, 2014, 119)

Modern Ar . اللي يبص لفق توجهه رقبتة . illi yabus li fuk tave' au raqbetu (Timur, 2011, 70)

Tercümesi: Yukarıya bakanın, onun boynu (başı) ağrır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bir adam göge tükürse, yüzüne düşer.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, büyüklere fenalık yapmak isteyen adamın aynı fenalığa düşeceği yolunda söylenir. Yükseklerle ulaşamayan kişi için söylenir.

135- DLT. ار اغلي منكا دماس ، ات اغلي كلرماس er ogli mınğadmas, it ogli külemes (Atalay II, 84)

TTü. Tilki, tilkiliğini bildirinceye kadar post elden gider (Aksoy, 2014, 449)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İnsanoğlu uzun zaman bunda kalmaz, bir yolunu, bir çaresini bulur, ondan kurtulur; nitekim köpek eniği tökezlemez.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada buna yakın bir atasözüne rastlanmamıştır.

136- DLT. سکشب آر شر . اتراتون نتشور söğüşüp urusur, orta ton titişür (Atalay II, 89)

Modern Ar. قال الله يلعن اللي يسب الناس قال الله يلعن اللي يحوج للناس لسبه . qal Allah yal'an illi ysyb al-nes qal Allah yala'n illi yahvec ll nas (Timur, 2011, 365)

Tercümesi: Allah, küfür söyleyen kişiyi sevmez.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “ Sövüşmekten kavga kızıdır, arada elbise yırtılır. Bu atasözü, sövüşmekten çekinmesi emrolunan kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Her iki atasözü de küfür ya da kötü sözün işe hayır getirmeyeceğini bildirir.

137- DLT. كجك الغ قا تر شماس ، قرغوي سنكقراقا قرشماس kiçik uluğqa turuşmas, kırguy songkurqa qarışmas (Atalay II, 95)

TTü. Ağa ne kadar uzasa göge ermez (Aksoy, 2014, 119)

Modern Ar . العين ما تعلاش علي الحاجب al- ayn ma t'alaş 'ala al-ħacib

Tercümesi: Göz, kaşı geçmez (varmaz).

Bu atasözü Arapça ile aynı anlamı taşır. Ancak farklı benzetmelerle mesaj iletilmiştir. küçük = göz. büyük = kaş.

138- DLT. تاغ تاغقا قشماش ، كشي كشيكا قشور **tağ tağka kavuşmas, kişi kişiye kavşur** (Atalay II, 103)

TTü. Dağ dağa kavuşmaz, insan insan kavuşur (Aksoy, 2014, 227)

İnsanlar, dağlar gibi yerlerinden kimıldamayan cansızlar değildir. Dostlar, tanışlar birbirlerinde ne denli uzak düşmüş olurlarsa olsunlar ve buluşmaları ne denli güçleşmiş bulunursa bulunsun, günün birinde kavuşabilirler. Arapçada bu manada bir atasözüne rastlanmamıştır.

139- DLT. موش يقسريقا تكشماش ، ايز كشي نكي يرشماش **muş yakrıka tegişmes, ayur kişi nengi yaraşmas** (Atalay II, 105)

Modern Ar . زي الطبل صوت عالي و جوف خالي **zy al-tabl şuvt ‘ali ve cuf hali** (Timur, 2011, 250)

Tercümesi: Sesi yüksek, içi boş, tabla gibidir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kedi çivide takılmış bulunan yağa erişemez de bana elin mala yaraşmaz der. Bu sav, istediği şeye erişemeyerek “ben onu bıraktım, arzu etmedim diyen kimse için kullanılır.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, tam olarak aynı anlamı taşımasa da oldukça yakındır. Bu atasözü çaba sarfetmeden “ben yaptım “ diyerek ortaya çıkan insanlar için kullanılır.

140- DLT. اذكو لکني سوف آذا قنداکش بشندا تلا **eğgölüğni suw adakında kemiş başında** (Atalay II, 112)

TTü. İyilik et denize at, bilmezse halik bilir (Aksoy, 2014, 336)

Modern Ar. اعمل الطيب و ارميه البحر **amil al-tayyip ve ermih al-baħr** (Timur, 2011, 29)

Tercümesi: İyilik yap, denize at.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İyiliği su ayağına at, başında ara. İnsanlar için iyiliği suyun as aguşuna at, onu sen yukarısında bulursun.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, hayır yapmanın önemini göstermek için kullanılmaktadır . Eski zamanlarda, Türkler bu atasözünü kullandığı zaman böyle “ayağına at“ demişlerdir ancak sonrasında Türklerin Araplardan etkilendiği görülür. “Denize / suya at” demişler. Bu atasözü ilk kullanımı Arapçadaymış, Cahiliye ve islamiyet dönemlerinde yaşayan şair “ Al-Hatia “ şiirinin bir beytinde bunu söylemiştir.

“ Bir kişi hayır yapsa ona geri gelir – Allah ve halk unutmaz “.

141- DLT. يغرقندا ارتق آذق كلسا آشور **yogurқан da artuқ адуқ көсүлсе үшіүр** (Atalay II, 137)

TTÜ. Ayağını yorganına göre uzat (Aksoy, 2014, 166)

Modern Ar . علي قد لحافك مد رجليك **‘ala ad lihafek med raglyk** (Timur, 2011, 327)

Tercümesi: Ayağını yorganına göre uzat.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yorgandan ziyade ayak uzatılırsa üşür. Bu atasözü, haddini geçmemekle emrolunan kimse hakkında söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü çağdaş Türkçe ve Arapçada aynı anlam ile mevcuttur.

142- DLT. سوزكا سجنابلن برير **sözge süçünse bulun barır** (Atalay II, 150)

Modern Ar. ان من البيان لسحرا **in min al-bayyan la sihra** (Kemal, 1997, 9)

Tercümesi: Sözlerde sihir vardır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Lafa dalan tutsak olur. Bu atasözü, söze dalıp işini bırakan kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Yukarıdaki Arapça atasözü Peygamber hadisi olduğu için Araplar ve bazı Türkler atasözü olarak onu hâlâ kullanırlar. Her iki sahadaki atasözü de sözlerin insanı etki altına alabileceğine örnektir.

143- DLT. كوز كلكي يازن بلكورار **küz keliği yazın belgürer** (Atalay II, 172)

TTü. İyilik eden, iyilik bulur (Aksoy, 2014, 336)

Modern Ar. اللّلي يقدم السبت يلاقي الأحد **illi yaḳadim al-sebt yilaḳi al-ḥad** (Sayed Ahmed, 2013, 202)

Tercümesi: Bugünkü şey hesaplanırsa, yarınki şey iyi olur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Güzün gelişi yazdan bellidir. Bu atasözü, önceden sonu belli olan iş hakkında söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, bir şeyi önceden hazırlamak için söylenir.

144- DLT. أفلك تدغرسا كوزي يلقا بلور **evliḡ toḡgursa közi yolḳa bolur** (Atalay II, 176)

Modern Ar. الضيف المجنون ياكل و يمشي **al-dayif al-mecnun yakul ve yamşi** (Timur, 2011, 301)

Tercümesi: Deli misafir, yemek yiyip gider.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Ev sahibi konuğun karnını doyursa gözü yolda olur. Bu atasözü, ziyafetten sonra ev sahibinden gitmek için özür dileyen kimse hakkında söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Her iki atasözü de konuğun, yemek ardından yola çıkmasının olumlu karşılanmayacağını bildirir.

145- DLT. تقي سلکنا آشاک کايوک جقار **tewi silkinse eşekke yük çıkar** (Atalay II, 246)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Deve silkinse eşeğe yük çıkar. Bu atasözü, büyük bir şeyi alarak ufak şeyi bırakmakla emrolunan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada buna benzer bir atasözüne rastlanmamıştır.

146- DLT. کجکدا قتلغلتسا الغادو سقنور **kiçik de ḳatḡlansa ulḡaḍu sewnür** (Atalay II, 268)

TTü. Erken kalkan yol alır (Aksoy, 2014, 269)

Modern Ar. من تعب ارتاح **men t‘ab irtah** (Timur, 2011, 465)

Tercümesi: İnsan, küçükken çalışırsa büyüyünce rahat eder.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Küçüklükte çabalarsa, katlanırsa büyüdüğünde sevinir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, kişinin büyüyünce rahat edebilmesi için erken yaşlarda (küçükken) iyi çalışılması gerektiği için söylenir.

147- DLT. بشلغلنا بخسقلنور **boşlaglansa boxesuqlanur** (Atalay II, 272)

Modern Ar . لو يعطوا المجنون ميه عقل علي عقله ما يعجبه الا عقله **lv y‘atu al-mecnun meyt**
‘akl fuk ‘aklu ma y‘acibu ille ‘aklu (Timur, 2011, 427)

Tercümesi: Deliye yüz akıl verseler, yine kendi aklını seçer.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kızan adamın eli boynuna bağlanır.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, yalnızca kendi kafasına göre (fikrinde) hareket eden kişi için kullanılır.

148- DLT. قلع تنقسا ايشي ينجر ، آر تنقسا آت تنجير **qlıç tatıkça iş yunçır, er tatıkça et**
tunçır (Atalay II, 281)

TTü. Üzüm üzüme baka baka kararır (Aksoy, 2014, 457).

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kılıç pas tutarsa yiğidin hâli kötüleşir, nitekim Türk Farslının ahlakını alırsa eti sölpür.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, yiğitlikle emrolunan kişi hakkında ve her şeyi kendi cinsiyle yaşaması yolunda söylenir. Modern Arapçada buna benzer bir atasözüne rastlanmamıştır.

149- DLT. آر سوزي بير ، آذرکي اوج **er sözi bir, eğer köki üç** (Atalay II, 283)

TTü. Adam olana bir söz yeter (Aksoy, 2014, 117)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Erin sözü bir, eyer bağı üç olur. Erkeklik belgesi, dönmek üzere sözünde durmak, sözü bir olmaktır. Nitekim eyerin bağı üç olur. Üçten fazla olursa deliğin çokluğu yüzünden eğer kaşı kırılır. Üçten az olursa yüke dayanamaz. Bu atasözü, söz verdiği şeyi yapmakla emrolunan kişi hakkında söylenir” şeklinde açıklamıştır. Arapçada bu atasözün benzerine rastlanmamıştır.

150- DLT. سقق اختار سقال بچار **saqal oxşar, saqal bıçar** (Atalay II, 286)

DLT Ar. ايرتغاء يسر حسوا في ارتغاء yesru Һasuva fi irtig'a (varak, 229)

Tercüme: Uzaktan süt sanırlar, fakat yaklaştığı zaman onu sütün köpüğü olarak bulurlar .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Sakalı okşayarak çeneyi keser.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada böyle bir atasözüne rastlanmamıştır.

151- DLT. اكي بغرا اكا شور ،، اتراككا كون ينجلور **ikki bogra igeşür, orta kökegün yançlur** (Atalay II, 287)

TTü. İki at bir kazığa bağlanmaz (Aksoy, 2014, 321)

Modern Ar . المركب اللي بها ريسين تغرق **al-markab illi bihe raysyn tağraq** (Timur, 2011, 455)

Tercümesi: iki kaptanlı gemi, denize batar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İki boğa boğuşur arada gök sinek, bögelek ezilir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, iki bey çarpıştığında arada halkın ölmesi, ezilmesi halinde söylenir. Başına buyruk olmak isteyen iki kişi, aynı iş üzerinde birlikte çalıştırılmaz; aralarında anlaşmazlık kavga çıkar. Çağdaş Türkçe atasözünde kullanılan “bağa” benzetmesi günümüzde “at” ile birlikte kullanılmaktadır. Arapçada buna yakın başka bir atasözü daha vardır: İki ipli iğne dikemez.

152- DLT. آلين آرسلان تتركو جون كشكك تتماس **alın arslan tutar, küçün kösgük tutmas** (Atalay II, 289)

TTü. Al arslan tutar, güç sıçan tutmaz (Aksoy, 2014, 137)

Modern Ar. ما تتم الحيله الا علي الشاطر **ma tatim al- hile ila 'ala al-şatir** (Timur, 2011, 433)

Tercümesi: Zeki olan al ile tutulmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Al ile arslan tutulur, güç ile korkuluk tutulmaz.” şeklinde açıklamıştır. Zekanızı kullanarak sizden daha güçlü, ama daha az zeki olan yaratığı yenebilirsiniz. Gücünüzü kullanarak ise, sizden çok güçsüz, ama zeki olan birini yenemeyebilirsiniz.

153- DLT. ألك تتغنا ات تت **eliğ tutgınça ot tut** (Atalay II, 292)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “El tutacağına ot tut.” şeklinde açıklamıştır. Modern Arapçada bu atasözüne benzer bir söz tespit edilememiştir.

154- DLT. اذلك قرتمشقا بدغ تلقماس **ödlek qarıtmişka boğuğ talķımas** (Atalay II, 304)

Modern Ar. اللی يعطیه خالقه مین یخانقه **illi ya'tyh haliķu min yahaniķu** (Timur, 2011, 78)

Tercümesi: Allah kuluna bir şey verirse, onu hiç kimse alamaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Zamanın kocattığına boya, kına ayıp sayılmaz.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada bu anlama yakın bir atasözüne rastlanmamıştır.

155- DLT. آتاسی اجع الملا بیسا اغلی ننگ تیش قمار **atası açığ almıla yese oğlınığ tişi ķamar** (Atalay II, 311)

TTü. Baba koruk yer, oğlunun dişi kamaşır (Aksoy, 2014, 173)

Modern Ar. اللی یعمله الفقی فی البنیه یتقی **illi ya'mlu al- faķı fy al-buniye yaltaķı**

Tercümesi: Baba (ana) bir şey yaparsa, çocuklarına kalır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Babası ekşi elma yese oğlunun dişi kamaşır. Bu atasözü, babasının yaptığı cinayet yüzünden, babasından sonra oğlu yakalandığı zaman söylenir.” şeklinde açıklamıştır. İki atasözü de babanın yaptığı kötü işin sıkıntısını çocuklarının da çekebileceğini bildirmektedir.

156- DLT. أری قفجستا اسرور **arı kafçıtasa isrur** (Atalay II, 329)

TTü. Arı kızdıranı sokar (Aksoy, 2014, 151)

Modern Ar. اللی یلعب مع القطه ما یسلمش من خرابیשהا **illi yal'ab m'a al- ķuta ma yaslamş min ĥarabişeha**

Tercümesi: Kediye kızdıran, yaradan korkmaz .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Arıyı kızdırırsa sokar. Bu atasözü, bir kimsenin bir fitneyi uyardıktan sonra ona yakalandığı zaman söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu

atasözü, Arapça atasözünde olduğu gibi, olumsuz bir iş yapan kişinin bu durumun sonuçlarına katlanması gerektiğini vurgulamıştır.

157- DLT. تلکو اوز یینیکا اورسا انوز بلور **tilkü öz yinige ürse uçuz bolur** (Atalay III, 5)

TTü. Aslını saklayan, haramzadedir (Aksoy, 2014, 155)

Modern Ar. اللی یخرج من داره یتقل مقداره **illi yahric min daru yatqal miqdaru** (Sayed, 2013, 38)

Tercümesi: Evini bırakan, kendini bulamaz .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Arıyı kızdırırsa sokar. Tilki kendi inine karşı ürerse uyuz olur. Ayrılamadığı kabilesini yeren kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapçadaki atasözünde de buna yakın anlam bulunur.

158- DLT. یند باشن یلا رلب کنکلدی **yunt başın yularlap** . (Atalay III, 9)

TTü. Ağanın gözü ata tıvardır (Aksoy, 2014, 120)

Modern Ar . کرامه الفرس الأصیل رکوبها **karamet al-fars al-aşil takubaha**

Tercümesi: Atın kıymeti, sahibinden gelir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “At başını yularlayarak, bağlayarak ye. Piştikten sonra at başını yemek istersen ona yular vur, kaçmaması için bağla, sonra ye. Bu atasözü, atını başıboş bırakmakla emrolunan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır.

159 -DLT. یفش لك كلن كذا كوتفش بلور **yüfüşlüğ kelin küdeğü yafaş bulur** (Atalay III, 11)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Armağanlı gelin, güveyi yumuşak huylu bulur. Gelin akrabasının verdikleri armağanlarla ağırlanmış olursa, o güveyi yumuşak huylu ve ağır başlı bulur; çünkü güveyi onu zengin bulmuştur. Bu yüzden ona saygı gösterir.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada buna benzer bir atasözü bulunamamıştır.

160- DLT. يتكلك أناسي قرين آجار **yituklig anasi koyun acar** (Atalay III, 18)

Modern Ar . آيد فرغت في اختها **id farug'at fy ohtaha** (Timur, 2011, 116)

Tercümesi: El boş oldu.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bir şey yitiren, anasının koynunda arar. Bu atasözü, bir şey yitiren kimsenin onu her yerde aramak hakkı olduğu yolunda söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Modern Arapça atasözünde, insan bir şeyi kaybettiği zaman söylenir.

161- DLT. يفش لك كلن كذا كوتفش بلور **telim sözüğ uksa bolmas, yalım kaya yıksa bolmas** (Atalay III, 20)

TTü. Az söyle, çok dinle (Aksoy, 2014, 171)

Modern Ar . خير الكلام ما قل و دل **hayır al-kelam ma al w dal**

Tercümesi: Söz, az ve anlamlı olsa iyi olur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Çok sözü anlamak olmaz, yalçın kaya yıkılmak olmaz.” şeklinde açıklamıştır. İnsan nasıl ki dağdan yalçın kayayı yıkamaz, çok sözü de anlayamaz. Bu atasözü, sözü uzatmaması emrolunan kişi için söylenir.

162- DLT. قلنو بلسا قزل كذار يرانو بلسا يشيل كذار **ılnu bilse kızıl keçer, yaranı bilse yaşıl keçer** (Atalay III, 20)

Modern Ar. كوني له انثي يكن لك رجلا **küni lahu ünse yakun leki racul** (Sayed, 2013, 48)

Tercümesi: Kocana iyi olsan, o da sana iyi olur .

Besim Atalay, atasözünü “Nazlanmayı bilse kızıl giyer, yaranmayı bilse yeşil giyer (Kadın yaranmayı ve kırışmayı bilse kırmızı ipekli giyer; yaranmayı ve gözeniliği bilse kırmızı ipek giyer). Bu renklerle erkek kadını daha iyi tutar demek istiyor.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada buna yakın bir atasözü tespit edilememiştir.

163- DLT. أش تتغي توز . يعرين بيماس **aş tatığı tuz yogrın yemes** (Atalay III, 31)

Modern Ar. ان كان حبيبك عسل ما تلحسوش كله **in kan habibek a'sal ma talhsuş kulu** (Sayed, 2013, 58)

Tercümesi: Sevgilin bal gibi olsa da, hepsini yeme.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Aşın tadı tuz, tuz çanakla yenmez. Bu atasözü, işlerde iktisatla hareket etmesi gereken kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Her iki sahadaki atasözü de tutumlu olmayı ifade ederek bir nesnenin aşırıya kaçılmadan kullanılması gerektiğini bildirir.

164- DLT. أناسي تفلك يفقا يبار . اغلي تنك قشا قبار **anası twluk yuwğa yapar, oğlu telik қоша қарар** (Atalay III, 33)

TTü. Zeyrek kuş iki ayağında tutulur (Aksoy, 2014, 485)

Modern Ar . القط يحب خناقه **al- kut yahbu hanaku** (Timur, 2011, 383)

Tercümesi: Kedi, onunla kavga yapanı çok sever.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bu atasözü, iki akıllı karşılaştığı zaman söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, “kedi” benzetmesiyle aynı anlamda söylenir.

165 - DLT. نجاما ابرق كذك ارسا يغمر قا يرار **neçene obrak keçük erse, yagmurğa yarar** (Atalay III, 38)

Modern Ar. اللي تکرهه انهارده تعوزه بکره **illi takrahu inaharde t‘azu bukra** (Timur, 2011, 283)

Tercümesi: Bugün sevmediğin bir şeye, yarın ihtiyacın var.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Elbise ne kadar yıpranmış olsa, yine yağmur yarar . Bu atasözü, uşaklarından birisini aptallığı veya bunaklığı, yüzünden çıkarmak isteyen adama söylenir ve her ne kadar birtakım işlere yaramıyorsa da onun da yarayacağı bir iş bulunur, onu işte kullanarak sen dilenirsin demek ister.” şeklinde açıklamıştır. Her iki atasözü de, işe yaramaz gibi görünen bir şeyin günün birinde hesapta yokken kıymete düşebileceğini belirlemektedir.

166- DLT. قنجا برسا يريزا تروكلر ، يلان ير بزذن قجار ، **yılan yarpuzdın қаңар, қаңча barsa yapruz utru kelür** (Atalay III, 40)

Modern Ar . اللّٰي يخاف من العفريت يطعله **illi yahaf min al-afrit yatla**'lu (Timur, 2011, 73)

Tercümesi: Cinden korkan kişi, cini görür.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “ Yılan yarpuzdan kaçır, nereye gitse ona karşı gelir. Bu atasözü, sevmediği şeyden çekinen ve fakat yine o şeye yakalanan kimse için kullanılır.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözünün Arapçada da aynı anlamı vardır ama kötü şey için kullanılmıştır. Bir insan kötü bir şeyden kaçmak isterse ve bu şey onun kaderi ise, bu şeyden kaçamaz anlamında kullanılır.

167- DLT. بات نك ياغلغ تكوسندا اوزنك قانلغ يذرق بيك **yatnıñ yağlığ tiküsinden özüñğ kanlığ yudruk yeğ** (Atalay III, 43)

TTü. Akrabanın akrabaya akrep etmez ettiğini (Aksoy, 2014, 132).

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yabancınn yağlı lokmasından kendinin kanlı yumruğu daha yeğ. Hısımlarının yumrukla vurmaları, yabancınn yağlı lokmasından daha iyidir. Bu atasözü, hısımların araları açıldığı zaman onları uzlaştırmak için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözüne yakın olanına Arapçada rastlanmamıştır.

168- DLT. يغنك ارسا كرك يندقي تكير **yaginğ erse kreğ yundağı tegir** (Atalay III, 44)

Modern Ar. ان خرب بيت ابوك خدلك منه قالب **in ħarb beyt abuk ħudlek ħalib** (Timur, 2011, 94)

Tercümesi: Baban evini döşerse, istediğini al.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Düşman olsa da gübresi vardır. Düşmanın olsa bile mal sahibi olması yaraşır. Ondan hiçbir şey değmese bile hiç olmazsa atın gürbesi kalır; ondan yakarak faydalanırsın.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözüne yakın olanına Arapça tespit edilememiştir.

169- DLT. يرلغ كسرکودن بزه کتسا بذي قلیر **yıparlığ kesürgüdn yıpar kitse yiði kalır** (Atalay III, 48)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kaptan amber gitse kokusu kalır. Bu atasözü, zenginliği giden ve bir parça malı kalıp da istediği zaman bir şeyleri bulunabilen kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada bu atasözüne yakını bulunamamıştır.

170- DLT. تبيغ تاش يرار ، تاش باشغ يرار **tapuğ taş yarar, taş başı yarar** (Atalay III, 58)

Modern Ar. من زق بابنا اكل لبانا **men zeğ babana akal libana** (Timur, 2011, 469)

Tercümesi: Evimize gelen hizmetçi, yemeğimizden yer.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Hizmet taşı yarar, taş başı yarar.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, efendisinden iyilik gören, yahut düşmana yardım eden hizmetçi için söylenir. Her iki sahadaki atasözü de iyiliğe karşı yapılmış kötülüğü ifade etmektedir.

171- DLT. يزماس اتم بلماس ينكلماس بلكا بلماس **yazmas atım bolmas, yanğılmas bilge bolmas** (Atalay III, 59)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Şaşmadık atış olmaz, yanılmadık bilgin olmaz.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada bu manayı ifade eden bir atasözüne rastlanmamıştır.

172- DLT. تقي منب قوي آريشماس **tewey münüp koy ara yaşmas** (Atalay III, 60)

TTü. Deveye bindikten sonra çalı ardına gizlenilmez (Aksoy, 2014, 239)

Modern Ar . البنت المليحه فضيحه **al-bent al malyha fadiha**

Tercümesi: Güzel kız bellidir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Deveye binen kendini koyunlar arasında saklayamaz. Bu atasözü, her tarafa yayıldıktan sonra gizlenmek istenen iş için kullanılır.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözüne, sadece “ Filistin” lehçesinde rastlayabiliriz, ama tam olarak aynı anlamı taşır; çünkü güzel kız kendini çirkinler arasında saklayamaz. Bu atasözünün, aynısı Türkçede de mevcuttur.

173- DLT. قتلغ قا قشما يغار **ķutluĝķa ķoŗa yogar** (Atalay III, 60)

TTü. Alet işler, el övünür (Aksoy, 2014, 136)

Modern Ar . كل ما تزرع تحصد **ķul ma tazr'a taŗsud** (Timur, 2011, 45)

Tercümesi: Ne ekersen, onu biçersin.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kutluya çift yoĝar.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü devlet sahibi iyi bir şey alırsa onu çift alır, yani herhangi bir şey yaparsa kişiye faydası dokunur .

174- DLT. يلنكق منككو ترلماس سين قا كروب كرو ينماس **yalnĝuk menĝĝü tirilmes, sinka kirüb kirü yames** (Atalay III, 33)

Modern Ar . اخر الحياه موت **aŗir al-ŗaya mevet** (Timur, 2011, 1)

Tercümesi: Hayat sonu ölümdür.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kişi ebedi yaşamaz, mezara giren geri dönmez.” şeklinde açıklamıştır. Her şey gibi insan da ebedi kalmaz, sonuçta insan ölür.

175- DLT. قانغ قان بلا يوماس **ķanıĝ ķan bile yumas** (Atalay III, 66)

TTü. Kanı kanla yumazlar, kanı su ile yurlar (Aksoy, 2014, 343)

Modern Ar . الدم لا يغسل الدم **al-dam la yag'sil al-dam**

Tercümesi: Kan, kanla yıkanmaz.

Bu atasözü, bugün Anadolu'da “kan kanla yıkanmaz, kan su ile yıkanır “ şeklinde hala söylenmektedir . Bu atasözü, Hem çağdaş Türkçe hem Arapçada mevcuttur.

176- DLT. آتا توني اغل قايير اسا اتاسن تلاماس **ata tonı oĝulka yararsa atasın tilemes** (Atalay III, 87)

Modern Ar . مسير الابن ما يبقي جار **mesir al-ibn ma yabķa car** (Timur, 2011, 457)

Tercümesi: Gün gelir, oĝul babasına komŗu olmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Atasının elbisesi oĝluna uygun gelirse ondan sonra atasını istemez. Zaman gelince çocuk babasına muhtaç olmaz.” şeklinde açıklamıştır.

Her iki atasözü de, evladın büyüdüğü zaman, babasından aldığı itina ve ilginin karşılığını vermediğini anlatır.

177- DLT. تنلا یرب کندز سفنور کچکدا اذنب الغادوسفنور **tünle yorup kündüz sewnür, küçükde eflenip ulgağu sewnür** (Atalay III, 87)

Modern Ar . من تعب ارتاح **men t‘ab irtah** (Timur, 2011, 465)

Tercümesi: Küçüklükte yorulan kişi büyüklükte rahat eder.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kişi, geceleyin yürüyüp gündüz sevinir, küçüklüğünde evlenip yaşlandığında sevinir. Yolu gece yürüyen gündüz sevinir; çünkü o yolu görmeden yürümüştür. Genç iken evlenen kimse de yaşlandığı zaman sevinir; çünkü çocukları onun ihtiyacı için çalışırlar da adam rahat eder.” şeklinde açıklamıştır.

178- DLT. بور لما ذب سرکا بلما **bor bolmağıp sirke bolma** (Atalay III, 121)

TTü. Ağa ne kadar uzasa göğe ermez (Aksoy, 2014, 119)

Modern Ar . ما يطلعش العلو الا اللي معاه سلم **ma yatl‘aş al-‘alu ila illi m‘ah silem**

Tercümesi: Yüksekliğe merdivensiz gidilmez.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Şarap olmadan sirke olmaz. Bu atasözü, büyüklük taslayan çocuk için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözündeki anlam Türkçedekine yakındır. Buna göre her şey sırayla yapılır.

179- DLT. بوزدن سوف تمار **buzdan suw tamar** (Atalay III, 123)

TTü. Oğlan dayıya, kız halaya çeker (Aksoy, 2014, 398)

Modern Ar . ابن الوز عوام **ibn al-vez ‘avvam** (Timur, 2011, 6)

Tercümesi: Kaz oğlu, yüzer.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Buzdan su damlar. Bu atasözü huyu babasının huyuna benzeyen kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır.

180- DLT. قرقمش كشيكا قوي بشي قوش كرنور **korqmuş kişige koy başı қоş көрүнүр** (Atalay III,126)

TTü. Serçeden korkan darı ekmez (Aksoy, 2014, 425)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Korkmuş adama koyun başı çift görünür. Bu atasözü, bir şeyden korkan ve her dakika bir hayal gördüğünde sıçrayan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada böyle bir atasözü tespit edilememiştir.

181- DLT. سوف بيرماس كاسوت بير **suw bermeske süt ber** (Atalay III,129)

TTü. İyilik yap, denize at (Aksoy, 2014, 336)

Modern Ar . عمل الطيب مع اهله و غير اهله ‘**amil al-tayyip ma’ ahlu w g’yr ahlu** (Timur, 2011, 29)

Tercümesi: Hem kötüye hem iyiye hayır yap.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Su vermeyene süt ver. Sana su vermeyen adama süt ver. Bundan murat, sana kötülük edene sen iyilik et.” şeklinde açıklamıştır . Arapça atasözü, insan ne kadar kötü olursa olsun hayır ve iyilik yapmamız gerekir.

182- DLT. تاز ات تفارجي بلماس **taz at tafarçı bolmas** (Atalay III,149)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Alaca at yük taşımaz; çünkü onun tırnağı kötüdür.” şeklinde açıklamıştır. Araplar; devenin insan işini yapmadığı zaman bu atasözünü söylerler. Bu manada bir Arapça atasözü bulunamamıştır.

183- DLT. كني برر كيك تك كوزندا آذن باشي يوق **köni barır keyikning közinde açın başı yok** (Atalay III,151)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bu atasözü, ağır ise atılıp da herkes tarafından kınanan kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözüne yakın manada bir Arapça sözüne rastlanmamıştır.

184- DLT. يازن قتلنسا قيشن سفنور **yazın qatıglansa kışın sewnür** (Atalay III,159)

TTü. Yazın yanmayan kışın ısınmaz (Aksoy, 2014, 472)

Modern Ar . اللّلي تعب ارتاح **illi ta'b irtaḥ**

Tercümesi: Küçüklükte yorulan kişi, büyüklükte rahat eder.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “ Yazın çalışan kışın sevinir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü Divanü lûgat-it Türk'te sıkça geçmektedir. Atasözü, Arapçada da aynı anlamıyla kullanılmaktadır. Yazın çalışmayan kişinin ne odun, ne kömür ne de yiyecek bulur. Gençliğinde kazanç sağlamamış olan ihtiyarlığında perişan olur.

185- DLT. بلمش ياك بلماذك كشيدا بيك **bilmiş yek bilmedük kişiden yeğ** (Atalay III, 160)

Modern Ar . اللّلي تعرفه احسن من اللّلي ما تعرفهوش **illi t'arafu aḥsan min illi ma t'arfhuş**

(Timur, 2011, 47)

Tercümesi: Tanıdık kişi, yabancı kişiden daha iyidir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Tanımış şeytan, tanımadık adamdan daha iyidir. Bu atasözü, tanıdıklarına hürmet etmekle emrolunan kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Tanıdık kişi ne kadar kötü olursa olsun, yabancı kişiden çok daha iyidir. Arapça atasözü de aynı anlamı taşır.

186- DLT. تيق بلا تيماس ، تنق سوزن بتماس **tayaḫ bile taymas, tanuḫ sözün bütmes** (Atalay III, 166)

Modern Ar . كل شي بيان علي حرف اللّقان **kul şey yiban ala ḥarf al-laḫan** (Timur, 2011, 401)

Tercümesi: Her şey zamanında belli olur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Dayangaç ile olan kaymaz.” şeklinde açıklamıştır. Elinde dayangaç bulunan kimsenin ayağı kaygın yerde kaymaz; tanığın sözü en çok tanıklık zamanında belli olur. Arapça atasözü de bu söze anlamca yakındır. Bir şeyin zamanı geldiğinde kimse onu gizleyemez.

187- DLT. بير تين بشي آغريسا قمغ تين بشي آغريماس **bir taşın başı agrısa ḫamuğ toyın başı agrımas** (Atalay III, 169)

Modern Ar . النار ما تحرقش الا اللي ماسكها **al-nar ma taħr̥q̥š ila illi masikaha** (Sayed Ahmed, 2013, 12)

Tercümesi: Ateşi tutanın eli yanar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bir din ulusunun başı ağrımakla bütün din ulularının başı ağrımaz.” şeklinde açıklamıştır. Bu sözde Arapça da aynı anlamı taşır; çünkü ateş yanarken sadece kişinin içinde yanar. Zarar sadece tehlike ortaya çıkan kişinin başına gelir.

188- DLT. تيغان يكركن تيلكو سفاس **taygan yügrügin tilkü sewmes** (Atalay III, 175)

TTü. İki koç kafası bir kazanda kaynamaz (Aksoy, 2014, 323)

Modern Ar . المركب اللي لها ريسين تغرق **al-markib illi liha raysyn tağraq** (Timur, 2011, 455)

Tercümesi: iki kaptanlı gemi denizde batar.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Tilki, tazının yüğrüğünü sevmez. Bu atasözü, birbirini çekemeyen iki bilgin için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü de aynı anlamı taşır: “Bir yemeği iki kişi birden güzel yapamaz”.

189- DLT. قينار اكر كجك سيز بلماس **qaynar ökü z keçiksiz bolmas** (Atalay III, 191)

TTü. Her kapının anahtarı vardır (Aksoy, 2014, 308)

Modern Ar . لكل داء دوا **li kul da' dava** (Kamel, 2011, 113)

Tercümesi: Her hastalık için ilaç var.

Kaşgarlı Mahmud, atasözünü “Kaynayan dere geçitsiz olmaz . “O işin bir çıkacak yeri vardır “ demek istenilir.” şeklinde açıklamıştır. Hastalık ne kadar kötü olursa olsun bir ilacı vardır. Arapçada da aynı anlama gelir.

190- DLT. اتاغقا ابكلاب سوكا سوز **otağqa öpkelep süge sözlemedük** (Atalay III, 192)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Otağa kızıp askerle konuşmamak. Çadırdaki arkadaşlarına kızarak ondan sonra askerle görüşmemek! Bu atasözü, birisinin işlediği

iş yüzünden, öbür arkadaşlarına kızarak konuşmayan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Buna yakın manada bir atasözüne Arapçada rastlanmamıştır.

191- DLT. قرمش كرش تكلماس اقرقن تاغ اكلماس **ķurmuş kiriş tğülmes, uķrukun tağ eğilmes** (Atalay III, 215)

Modern Ar . الجبل ما تهزو ريح **al-cabel ma tahzu ryħ**

Tercümesi: Dağ rüzgârı düşmez.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kurulmuş kiriş düğümlemez, kementle dağ eğilmez. Bu atasözü, küçük araçlarla büyük işe girişmek isteyen kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu Arapça atasözü kaynaklarda tespit edilmemiştir. Küçük ve etkisiz bir nesnenin, büyük ve güçlü karşısında yetersiz kalacağını bildirir.

192- DLT. قلن بلتغ تبي سرار . قرانكقو ايشغ اريح اجار **ķalın bulutuğ tüpi sürer ķaranğku ışğ urunç açar** (Atalay III, 216)

TTü. Parayı veren düdüğü çalar (Aksoy, 2014, 413)

Modern Ar . من قدم هديته نال امنيته **men ķadem hedytu nel omytu** (Timur, 2011, 129)

Tercümesi: Hediye veren kişinin, dilediği olur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kalın bulutu tipi sürer, karanlık işi urunç açar. Gökyüzünü karartan bulutları ancak tipi açar. Bunun gibi, hakanlar kapısında karanlık işi rüşvet açar. Bu atasözü, sırasına göre rüşvet vermesi gereken kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü Arapçada aynı anlamda mevcuttur yalnızca Arapçada “hediye” benzetmesi yapılmıştır.

193- DLT. بري قشنين ييماس **böri ķoşnısın yemes** (Atalay III, 220)

TTü. Kurt komşusunu yemez (Aksoy, 2014, 378)

Modern Ar . الكلب ما يعضش في ودن اخوه **al-kalb ma y‘audiş fy vedn aħu** (Timur, 2011, 409)

Tercümesi: Köpek, kardeşinin kulağını ısırmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kurt komşusunu yemez. Bu atasözü, komşulara saygı ile emrolunan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, kişiye yakın olan kimse, yakınına kötü şey yapamaz. Bir kişi ne denli azgın ve kötü düşünceli olursa olsun yakınlarına dokunmaz. Bu atasözü, Çağdaş Türkçede kullanılmaktadır.

194- DLT. ايل قلرترو قلماس **el qalır törü qalmas** (Atalay III, 221)

Modern Ar . اللي يحسب الحسابات في الهنا ييات **illi yaħsib al- ħisabat fy al-hana yabat** (Timur, 2011, 73)

Tercümesi: Her şey hesaplanırsa, mutluluk gelir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Vilayet bırakılır, görenek bırakılmaz. Bu atasözü, geçmişlerin göreneklerine uymakla emrolunan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünde tam olarak aynı anlama gelen atasözünü bulamadık, ancak bir Arap atasözü anlamca bu söze yakındır: “Her şey hesaplanırsa mutluluk gelir”. Buna göre mutlu bir gelecek için geçmişi öğrenmek gerekir.

195- DLT. قفي آر قدغقا كرسا يل ألي **qowı er quduğka kirse yel alır** (Atalay III, 226)

Modern Ar . المكتوب علي الجبين تراه العين **al-maktub ‘ala al-cabin tarah al-‘ayn** (Timur, 2011, 462)

Tercümesi: Alın yazısında olan başa gelir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kadersiz adam kuyuya girse yel alır. Talihsiz kimse kuyuya girse onu yel, kuyudan çıkarır, sonra sıkıntı çektirir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, anlamca çok yakındır: “Kaderden kaçamaz “.

196- DLT. يتي بشلغ يل بكا **yeti başlığ yıl büke** (Atalay III, 227)

Modern Ar . زي القطط بسبع ترواح **zy al-ğutat by sab‘a tarvaħ** (Timur, 2011, 256)

Tercümesi: Kedi gibi yedi canı var.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yedi başlı ejderha yabakuların en büyüğüne olduğu gibi yiğitlere de bu ad verilir ve “ Büke budraç” denir, ulu Tanrı bunu, yedi yüz bin askeri olduğu halde Müslümanlardan Arslan Tekin Gazinin kırk bin askeriyle yapılan

bir çarpışmada bozguna uğrattı.” şeklinde açıklamıştır. Her iki sahadaki atasözü de güçlü bir kişi bahis olunduğunda söylenmektedir. Arapça atasözü aynı manayı farklı biçimde ifade etmektedir.

197- DLT. تمو قبعين آجار تفار **ka pu ğın açar tavar** (Atalay III, 234)

TTü. Parayı veren düdüğü çalar (Aksoy, 2014, 413)

Modern Ar . من قدم هديته نال امنيته **men kadem hedytu nel omnytu**

Tercümesi: Hediye veren kişi, istediği şeyi alır.

Kaşgarlı Mahmud, atasözünü “Rüşvet, cehennemin kapısını açar, nasıl olur da başka kapıyı açmaz. Bu, işinin görülmesi için rüşvet vermekle emrolunan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Besim Atalay şu şekilde söylemiştir: “Bu atasözünde Kâşgarlı'nın verdiği anlam yerinde değildir. Bundan, böyle bir anlam çıkmaz. Benim anladığıma göre bu atasözü, malına güvenenler, malını hayıra harcamayanlar için söylenmiş olsa gerektir; çünkü Türkçe tam anlam “cehennem kapısını açan maldır “ demektir.

198- DLT. كني نك كلينا تكو يغي **künining küline tegü yağı** (Atalay III, 237)

Modern Ar. توب الضر مر و من لبسه اتقل حياه **tub al-dur mur ve men labasu atkal hayah** (Timur, 2011, 154)

Tercümesi: Kuma elbisesi ateştedir.

DLT'deki Karahanlıca atasözü cariyelerin birbirine düşman olabileceğini bildirmektedir. Arapça atasözü ise “Kuma, kumanın elbisesini giyerse yanar; çünkü ateştedir, demek ki kuma kumaya zarar getirebilir” anlamındadır. Neticede birbirlerini rakip olarak gören aynı nitelikteki iki kişi karşı taraf için tehlikelidir.

199- DLT. بغدای قتندا سرفج سفالور **bugday katında sarkaç suwalır** (Atalay III, 240)

TTü. Buğday yanında acı at da sulanır (Aksoy, 2014, 207)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Buğday yanında karamuk da sulanır. Buğdayın devleti ve bereketi yüzünden karamuk da su bulur. Bu atasözü, başka biriyle

arkadaşlık yüzünden iyiliğe erişen kimse için söylenir. Bu anlamda Arapça bir atasözü tespit edilememiştir.

200- DLT. قينار اكر كجك سيز بلماس **qizlençü kelinde** (Atalay III, 242)

Modern Ar. امراته زي القبر و افعاله و الرجل **al-racul ve amr'tu zy al-ğabr ve afa'lu** (Timur, 2011, 219)

Tercümesi: Gelin ve kocası, mezarlık gibidir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Gizli şey gelinde bulunur; çünkü o, iyi şeyleri kocasına karşı saklar.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, eşler arasında mezara kadar götürülebilecek gizli şeylerin olabileceğini açıklar. Manaca tam olarak örtüşme de birbirine yakın olan bu iki atasözü, aile içerisinde gizli kalabilecek şeylerin bulunduğunu bildirir.

201- DLT. فذش تيمش قيمادق ، فذن تيمش قيمش **ğadaş temiş qaymaduk qadın temiş qaymış** (Atalay III, 245)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Hısım demiş, kardeş demiş kayırmamış; kayın demiş kayırmış.” şeklinde açıklamıştır. Bu manada bir atasözü Arapçada tespit edilememiştir.

202- DLT. يزيدا بري اليسا افدارات بغري ترتشور **yazıda böri ulsa ewde it bağırtı tartışur** (Atalay III, 255)

Modern Ar. ان كان في ايديك حنه اجلفها لا قرب الناس لك **in kan fy idek hine aqlifha li aqrab al-nas lk** (Timur, 2011, 105)

Tercümesi: Elinde kına varsa, akrabana ver.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bu atasözü, hısımların birbirine yardım etmeleri için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Araplarda kına çok önemlidir. Bir kişi birine kına verdiği zaman çok büyük ve önemli bir şey vermiş kabul edilir. Bu atasözü akrabanın önemini göstermek için söylenir.

203- DLT. كذكلك اليماس كفج لك كريماس **keğüklüğ ölimes, küfecliğ kürimes** (Atalay III, 256).

Modern Ar . اللي يحسب الحسابات في الهنا يبات . **illi yaħsib al-ħisabat fy al-hana yabat** (Timur, 2011, 73).

Tercümesi: Her şey önceden hesaplanırsa mutluluk gelir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kepeneği olan kimse yağmurdan ıslanmaz. Onunla korunur, gem, damaklı, gem olursa at eşinmez ve haşarılık edemez. Bu atasözü, işlerde hazırlıklı olmak için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Her iki atasözü de tedbirli olunup bir işe başlamadan önce gerekli hazırlıklar yapıldığı takdirde neticenin istendiği gibi olabileceğini belirtir.

204- DLT. كشي آتي تركلا تتير **kişi eti tiriğle tatur** (Atalay III, 257)

Modern Ar . بفلوسك حني دروسك **bi falusak ħani derusak** (Timur, 2011, 135)

Tercümesi: Paran varsa, dişlerine kına koy.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İnsan, sağlığında mal kazanır, o malla tatlı yemekler eder; bu yüzden onlarla zevk bulur” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünde, Araplar için oldukça değerli olan “kına” benzetmesi kullanmıştır. Kişi zamanında çalışarak para kazanırsa sonrasında bunun rahatlığını yaşar.

205- DLT. قرتغا يزيك بلماس بيرم تار تير **ķurtga bũdik bilmes yerim tarter** (Atalay III, 259)

Modern Ar . زي الدبور يذن بلاش **zy al-dabur tazin balaş**

Tercümesi: Eşek arısı gibi boşa ses çıkarır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kocakarı oyun bilmez yerim dar der. Bu atasözü, bir şey yapmak isteyen fakat o şeyi yapması söylediği zaman yapmayan ve yalancı sebeplerle işi savsaklayan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünde eşek arısı benzetmesi yapılır; çünkü eşek arısı her zaman ses çıkarır ama hiçbir şey yapamaz.

206- DLT. أرسلان قريسا سجغان اتن كذا زور **arslan ķarisa sıçgan ötin ködezür** (Atalay III, 263)

TTü. Arslan kocayınca sıçan deliği gözetir (Aksoy, 2014, 154).

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Arslan kocalırsa yakalamak için fare deliğini bekler. Bu atasözü, yaşlı bir adamın büyük işlere gücü yetmeyerek küçük şeylere razı olması zamanında söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu manada bir Arapça atasözüne rastlanmamıştır.

207- DLT. الدجي سبغان موش تشقن قشير öldeçi sıçgan mış taşakın kaçır (Atalay III, 267)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Ölecek sıçan kedi taşağı kaçır. Bu atasözü, ancak telef ve tehlikeli bir işle ilgilenen kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada böyle bir atasözü tespit edilememiştir.

208- DLT. تکرمندا تغمش سبغان کوک ککر کنکا قرقماس tegirmende togmiş sıçgan kök kökreginge korkmas (Atalay III, 282)

TTü. Değirmende doğan sıçan gök gürültüsünden korkmaz (Aksoy, 2014, 230)

Modern Ar. من اكل القلايا صبر علي البلايا men akal al-çalaya sabir a'la al-balaya (Kamel, 1997, 115)

Tercümesi: Önceden ateş tutan kişi, beladan korkmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Değirmende doğan sıçan gök gürlendiğinde korkmaz. Bu atasözü, sıkıntılı işler içerisinde yoğrulmuş olan, sonra ufak bir şeyle korkutulmak istenen kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Kavga, dövüş içinde yetişmiş olan kişi korkutucu sözlere aldırılmaz. Arapça atasözüne göre “Bir kişi zorluk gördüyse, diğer zorluklar onun gözünü korkutmaz (onu önemsemez)”.

209- DLT. يقادافي يلغاغالي ايكداكي اجنور yaqadaki yalga galı eliğdeki içginur (Atalay III, 307)

Modern Ar. عصفوره في اليد و لا عشره علي الشجرة 'asfura fy al-yd ve la a'sara a'la al-şagara (Timur, 2011, 323)

Tercümesi: Eldeki kuş, ağaçtaki on kuştan daha iyidir.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yakadakini yalarken eldeki gider. İnsan yakasındaki bulaşığı yalarken elinden çanak düşer. Yalayıcı boşta kalır . Bu atasözü, bir şeye tamah ederek elindekini harcayanın tamahı terk etmesi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü de aynı anlamı taşır. İnsanın elindeki şey uzaktakinden daha iyidir. Bu atasözü tamahı terk etmek için kullanılır.

210- DLT. تنكسزدا تکرمان ترغز دا یار بیریر **tenğsizde tegirmen turgmrsa yarağsızda yar barır** (Atalay III, 355)

Modern Ar . اللي يتوضاً قبل الوقت يغلبه **illi yatwda kabıl al-vakit yağlabu** (Al-Guhari, 2011, 266)

Tercümesi: Zamanından önce, abdest alanın abdesti bozulur .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Yaraşmayan yerde, denk olmayan yerde değirmen yaparsa, imkansız bir sırada yar peyde olur. Mümkün olan ve yaraşan bir yerde değirmen yapmayan bir kimse için zamansız bir yar, yarlık nasıl olur. Bu atasözü, vakitten başka bir zamanda bir işi yapan kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü de aynı anlamdadır. İşin zamanından önce yapılmasında oluşacak problemleri bildirmek için söylenir.

211- DLT. کنکاش لک بلك آرتاماس ، کنکاش تون أبراماس ، **kinğ ton opramas kenğeşliğ bilig artamas** (Atalay III, 358)

Modern Ar . و صغیرک و ارجع لعقلک **şavir kabirek ve sagirak ve arc‘a ly aqlak** (Timur, 2011, 278)

Tercümesi: Büyüğüne ve küçüğüne işlerinde danış ve öyle karar ver.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Geniş elbise yıpranmaz, danışıklı iş bozuk olmaz. Bu atasözü işlerinde düşünmekle ve danışmakla ve işinde kendi bildiğine, kendi kendine iş görmemesi emrolunan kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözünde aynı anlamı taşır; meşveret varsa hiçbir iş bozulmaz.

212- DLT. قش تزر قانک اجن النور **kuš tuzakka menğ uçun ılınur** (Atalay III, 358)

Modern Ar. اللّي ياكل حلوتها يتحمل مرتها **illi yakul ḥalavetaha yathamil murtaha**
(Timur, 2011, 68)

Tercümesi: Dünya tatlısını tadanın, acısını da tatması lazım.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Kuş tuzaga dane için tutulur, takılır. Bu atasözü, azık ararken fenalığa düşen bir kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Her iki atasözü de, insanın bazen güzel bir amaç uğruna dahi kötülükle karşılaşabileceğini bildirir.

213- DLT. تاغ سنكرينكا بيل تكير ، آرکا منك تكير ، **erge munğ tegir tag sengirñge yel tegir**
(Atalay III, 360)

TTü. Adam eti ağır (Aksoy, 2014, 116)

Modern Ar. جبل ما يهزو ريح **cabel ma yahzu ryḥ**

Tercümesi: Rüzgar, dağı hareket ettiremez.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Adama bun gelir, dağ başına, dağ çıkıntısına yel değer (insana bun gelir. Nitekim dağ burnuna yel de gelir. Sonra yel gider dağ burnu kalır.)” şeklinde açıklamıştır. Güçlü ve dirayetli kişi, zorluklar karşısında yılmadan ilerler. Onu amacından ufak tefek olumsuzluklar alıkoyamaz. Arapça atasözündeki “dağ” benzetmesi yiğit adam için söylenir.

214- DLT. بيري بيري منك بلور تمامتا كل بلور **birin birin minğ bolur, tama tama köl bolur**
(Atalay III, 360)

TTü. Birer birer bin olur, damlaya damlaya göl olur (Aksoy, 2014, 228)

Modern Ar . طوبه علي طوبه تخلي العرکه منصوبه **tuba a’la tuba taḥali al- ‘arka mansuba**
(Timur, 2011, 307)

Tercümesi: Taş taşta kavga oluşur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bu atasözü, az olsa bile bir şeyi kabulden çekinmemekle emrolunan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, Besim Atalay’ın kitabında da belirtildiği gibi çağdaş Türkçede mevcuttur. Arapça atasözü, az şeyden büyük şeyleri oluşturabiliriz (oluşturulur) anlamındadır.

215- DLT. سسكان أودقا تنكري منكر بيرماس **süsgen uğqa tenđri münđüz berms** (Atalay III, 364)

Modern Ar. ما صنع الله فهو خير **ma sana' Allah fa hva ħayır** (Kamel, 1997, 119)

Tercümesi: Allah'ın yaptığı her şey hayırdır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “ Süsken, çok süsen öküze Allah boynuz vermez. Bu atasözü, bir işi yapmak isteyip de yapmayan kimse için söylenir ki, adam o işi yapsaydı, halka fenalık edecekti .” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözüne göre Allah yolunda yapılan her şey hayırdır. Nitekim kişi de Allah yolunda iş yaparsa hayırlıdır ve insanlara zarar veremez.

216- DLT. كوزدن یراسا كنكل دن یرا **közden yırasa köngülden yeme yırar** (Atalay III, 366)

TTü. Gözden irak olan gönülden de irak olur (Aksoy, 2014, 293)

Modern Ar . اللی بعید عن العین بعید عن القلب **illi b'ayd 'an al-kalb b'ayd a'n al- ħalb** (Timur, 2011, 42)

Tercümesi: Gözden uzak olan gönülden de uzak olur.

Bu atasözü, her iki dilde de aynı biçim ve anlamdadır. Buna göre mesafe gönül için bir engeldir. Arap atasözü ise ilk olarak “İbn Şams El-Hilaf”ın şiir kitabında zikredilmiştir.

217- DLT. أدكو آرسنكوکي آر یراتي قلیر **edgü er süngüki erir ati ħalır** (Atalay III, 367)

TTü. İyilik eden iyilik bulur (Aksoy, 2014, 336)

Modern Ar . اهل المعروف في الدنيا هم المعروف في الاخره **ahl al-m'aruf fy al-dünya hum al-m'aruf fy al-aħıra** (Kamel, 1997, 123)

Tercümesi: Dünyada iyilik yapan kişi cennette iyilik bulur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İyi adamın kemiği çürür, adı kalır. Bu atasözü, iyilik yapmakla emrolunan kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü de aynı anlamı taşır, insan iyilik yaparsa aynısını karşıdaki kişiden bulur.

218- DLT. كراك بلسا قزالير ، كرانك بلسا قزالير **kalınğ berse kız alır, kerek bolsa kız alır** (Atalay III, 371)

Modern Ar . بفلوسك بنت السلطان عروسك **bi falusak bent al-sultan 'arusak** (Timur, 2011, 135)

Tercümesi: Senin paran varsa, sultan kızıyla evlenebilirsin.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Çeyiz veren kız alır, gerekli olan pahalı alır. Bir şey isteyen kimse o şey kendisine gerekli ise onu yüksek para ile alacaktır.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada da bu atasözü tam olarak aynı anlam ve aynı düşüncededir. Bu söz, “insan kaymetli bir şeye sahip olmak isterse çok para harcaması lazımdır” anlamında söylenir.

219- DLT. اكوش سقنج بلسا ققغ اخنور **öküş sewinç bolsa katığ oxsunur** (Atalay III, 373)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Çok sevinen yaman pişman olur. Çok sevinen kimse bu yüzden daha şiddetli kaygıya düşer. Bu atasözü, taşkınlığı bırakmakla emrolunan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada bu manada bir atasözü tespit edilememiştir.

220- DLT. تين تبغساق تنكري سفنج سز **toyın tapuğsağ, teğri setinçsiz** (Atalay III, 377)

Modern Ar . يعني بالشر من جناه **yani bel sar men ceneh** (Kamel, 1997, 122)

Tercümesi: Günahı yaptığı kişi, cezasını alır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Toyın tapmak ister, tanrı memnun değil. Müslüman olmayan Türkler Tanrıya tapınır, fakat yüce Tanrı, onun yaptığı işten hoşnut değildir. Bu atasözü, başka birine bir iş yaparak iyi yaptığını zanneden ve fakat iğrenilen kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Bu atasözü, “Arapçada insan herhangi kötü bir şey yaparsa Allah onun cezasını verir” anlamındadır.

221- DLT. يزماس اتم يغمر ينكلماس بلكا ينكقو **yazmas atım yağmur, yanğulmas bilge yağku** (Atalay III, 380)

Modern Ar . الغلط مردود **al-g'alat mardud** (Timur, 2011, 349)

Tercümesi: Yanlış sahibine geri döner.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Usta atıcı yağmur, yanılmaz bilgin yankı. Bu atasözü, bir yanlış iş işleyip de özür dileyen kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, yanlışın er geç hata işleyen kişiye geri döneceğini ifade eder.

222- DLT. اكي قجنكار بشي بير اسجتا بشماس **iki çoçğar başı bir aşıçta pışmas** (Atalay III, 382)

TTü. İki koç kafası bir kazanda kaynamaz (Aksoy, 2014, 323)

Modern Ar . الأبره اللي فيها خيطين ما تخيطش **al-ibre illi fyha haytyn ma tahytş**

Tercümesi: iki ip varsa, iğne dikemez.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “İki koç başı bir tencerede pişmez. Bu atasözü, bir yerde toplanan ve birisinin çıkması gereken iki bey için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada da başka bir atasözü aynı anlamı taşır: “İki kaptanlı gemi denize batar”.

223- DLT. قنكدش قما ارور اكش ارو ترتار **қанғдаş қума урур игдиş öру тартар** (Atalay III, 382)

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Baba bir olanlar birbirini çekemedikleri için çok döğüşürler. Ama bir kardeşler aralarında sevgi olduğu için birbirine yardım ederler.” şeklinde açıklamıştır. Arapçada buna yakın manada bir atasözüne rastlanmamıştır.

224- DLT. يالنگوسي قاز اتماس **yalnğus qaz ötmes** (Atalay III, 384)

TTü. Bir elin sesi çıkmaz (Aksoy, 2014, 195)

Modern Ar . ايد واحده ما تسقفش **li id vahide ma tasqafş** (Timur, 2011, 117)

Tercümesi: Bir elin sesi çıkmaz.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Tek kaz ötmez. Bu atasözü, işlerinde başkasından yardımlaşmakla emrolunan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü, birlik ve beraberliğin önemini göstermek için kullanılır. Çağdaş Türkçe ve Arapçada atasözü aynı şekil ve anlamda kullanılır.

225- DLT. يَلْنَقْ اِغْلِي يَوْقَا ذَوْر اَذْكَو اَتِي قَلِيْر **yalnğux ogh yoğadur eğgü atı qalır** (Atalay III, 384)

TTü. İyilik eden, iyilik bulur (Aksoy, 2014, 336)

Modern Ar. من قَدَم شِي بِيْدَاه النِّقَاه **men qadam şey by yadah altağah** (Kamel, 1997, 476)

Tercümesi: Dünyada iyilik yapan kişi, cennette onu bulur.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Adam oğlu yok olur, iyi adı kalır. Bu atasözü her zaman iyilik yapmakla emrolunan kimse için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü insan iyilik yaparsa yine iyilik bulacaktır. Arap coğrafyasında birçok dilenci bunu söyler.

226- DLT. سَوْف كَرْمَا كَنْجَا اَتَاكَ تَرْتَمَا **suw körmek inçe etük tartma** (Atalay III, 426)

TTü. Acele yürüyen yolda kalır (Aksoy, 2014, 107)

Modern Ar . العَجَلَه عَطَلَه **al-acele utula** (Timur, 2011, 317)

Tercümesi: Acele ederken geç kalmak var.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Su görmedikçe pabuç çıkarma. Bu atasözü, işlerde ivmemekle emrolunan kişi için söylenir.” şeklinde açıklamıştır. Arapça atasözü de acelenin kötü sonuçlar doğurabileceğini bildirmek için söylenir.

227- DLT. يَلْقَسَا يِمَا يَاغْ اَذْكَو كَوِيْسَا يِمَا كُوْن اَذْكَو **yalksa yeme yağ eğgü, köyse yemekün eğgü** (Atalay III, 435)

Modern Ar. نَار القَرِيْب وَلَا جَنَه الغَرِيْب **nar al- qarib ve la cenneti al-habib** (Timur, 2011, 486)

Tercümesi: Akraba ateşi, yabancı cennetinden daha iyidir .

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Bıksa yine yağ iyi, yaksa yine gün iyi. İnsan ne kadar yağdan bıksa da yağ yine tatsız, tuzsuz yemekten daha hayırlıdır; güneş her ne kadar yaksa da sisten, pustan daha iyidir.” şeklinde açıklamıştır.

228- DLT. كوكا سوذسا يوزكا تشور **kökge suğsa yüzge tüşür** (Atalay III, 439)

Modern Ar. اللي يبوص لڤوق توجعه رقبته **illi yabus ly fuḵ tavg‘au raḵabtu** (Timur, 2011, 70)

Tercümesi: Yukarıya bakanın boynu ağrır.

Kâşgarlı Mahmud, atasözünü “Göge tükürse yüzüne düşer. Bu atasözü, büyük adamlarla düşmanlık etmemekle emrolunan kişi için söylenir; çünkü göge karşı tükürülen tükürüğün yüze düştüğü gibi, kendisinden büyükle düşmanlık eden kimsenin düşmanlığının izleri yine kendisine döner.” şeklinde açıklamıştır. Her iki atasözü de, insanın kendi denginde olmayanlarla mücadelesinin olumsuz neticeler doğuracağını bildirmektedir.

4. SONUÇ

DLT, yazıldığı dönemde Türk dili ve kültürü hakkında bilgiler içeren, Arapça yazılmış bir Türk dili gramer kitabıdır. 11. yüzyılda Türk dünyasını diliyle, kültürüyle, folklorüyle zengin bir şekilde yansıtan bu eser atasözleri bakımından da zengin bir malzemeyi içermektedir.

Kâşgarlı Mahmud, eserinde madde başı yaptığı kelimeleri yahut bir ifadeyi izah ederken 228 Karahanlıca ve 13 Arapça olmak üzere toplam 241 atasözünü kullanmıştır. Atasözlerinin, eserde hatırı sayılır miktarda yer alması bu kalıp sözlerin dil ve kültür açısından önemini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Bunun yanında Kaşgarlı Mahmud'un dil anlatımında Arapça atasözlerine de başvurması, onun Arap diline ve kültürüne olan hâkimiyetini de göstermektedir.

11. yüzyıl Karahanlı Türkçesindeki atasözlerinin semantik açıdan Modern Arapça ile olan benzerlik ve farklılıklarının tespiti, her iki milletin asırlar boyunca birbirlerine yaptıkları edebi, ilmi ve sosyo-kültürel tesirler konusunda bize bir fikir vermektedir. Her iki sahada incelenen atasözlerindeki biçimsel ve anlamsal yakınlıklar, Türk ve Arap milletlerinin hayata bakış açılarını ve düşünce yapılarındaki paralellikleri de ortaya koymaktadır.

Tez çalışmamızda DLT'de yer alan atasözlerinin tamamı Modern Arapçada yer alan atasözleri ile semantik açısından karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre DLT'deki toplam 241 atasözü şu üç madde altında toplanarak tablolar hâlinde tasnif edilmiştir:

- Anlamca ve biçimce aynı olan atasözleri
- Aynı anlamı taşımasına rağmen Modern Arapçada farklı şekilde ifade edilen atasözleri
- Modern Arapçada tespit edilemeyen atasözleri

Bu üç kritere göre yapılan tasnifte 241 atasözü de iki ana gruba ayrılmıştır. 1. Grupta DLT'de geçen orijinal Arapça atasözleri ve bunların Modern Arapçadaki karşılıkları

(13 atasözü); İkinci grup ise DLT'deki Karahanlı Türkçesi atasözleri ve Modern Arapça'daki karşılıkları.

1- DLT'de geçen orijinal Arapça atasözleri ve Modern Arapçadaki karşılıkları

DLT'de Kâşgarlı Mahmut'un örnek olarak yazdığı 13 Arapça atasözünün 11 tanesi günümüzde kullanılmaktadır. Bu 11 atasözünün 2 tanesi anlamca ve biçimce aynı olmakla birlikte, diğerleri aynı ana fikri içermesine rağmen farklı biçimlerde ifade edilmiştir. Eserde geçen atasözlerin yalnız ikisi bugünkü Arapçada yaşamamaktadır.

• Anlamca ve Biçimce Aynı Olan Atasözleri

Aşağıdaki tabloda DLT'deki geçen Arapça atasözlerinden yalnızca 2 tanesi Modern Arapçada aynı anlam ve biçimde görülmektedir:

DLT'deki Arapça atasözü	Tercüme	Modern Arapça	Tercüme
انما المرء بأصغريه قلبه و لسانه al-mar' by asg'ryhi kalbu ve lisanu	Adam, gönül ve diliyle davranır.	المرء بأصغريه al-mar' by asg'aryhi	İnsanlık, gönül ve dil ile olur .
ان البغاث بأرضنا يستتسر in al- bug'as bi ardına yastansir	Küçük kuş, doğan olur.	ان البغاث بأرضنا يستتسر in al- bug'as bi ardına yastansir	Küçük kuş, doğan olur.

• Aynı Anlamı İçermelerine Rağmen Modern Arapçada Farklı Şekilde İfade Edilen Atasözleri

Aşağıdaki tabloda DLT'deki geçen Arapça atasözlerinden 9 tanesi, Modern Arapçada aynı anlamı taşımasına karşın farklı şekillerde ifade edilmiştir:

DLT'deki Arapça atasözleri	Tercüme	Modern Arapça	Tercüme
ان المنبت لا أرضا قطع و لا ظهرا ابقى in al-mumbitt la ardan kat'a ve la zahren abka	Acele eden, hiç bir şey yapamadı.	المستعجل و البطي علي المعديه يلتقي al-mast'acil ve al- bați 'ala al- m'adiyye yaltaki	Aceleci ve yavaş yürüten gemide buluşurlar.
يربض حجره و يرتعي وسطا	Her hangi şeyden	اذا اصطالح الفار و السنور خرب دكان البقال	Fare ve doğan

yarbid hucru ve yart'ay vastan	çok korkuyor.	izze astalah al-far ve al-sanur ħarb dükkan al-bağkal	anlaşırsa, bakkal dükkanı biter.
ان مع العسر يسر in m'a al-usur yusra	Her sıkıntıdan sonra kolaylık var.	إذا اشتد الكرب هان izze iştad al-karb hen	Her zorluktan sonra kolaylık gelir.
إذا جاء نهر الله بطل نهر عيسى izze ca nahir Allah batul nahir isse	Allah'ın nehri gelse, Isse peygamber nehri gider .	إذا جاء نهر الله بطل نهر معقل izze ca nahir Allah batul nahir ma'kil	Allah'ın nehri gelse, ma'kil nehri gider.
إذا اقبل اقبل و إذا ادبر دمر izze aqbal aqbal ve izze adber damer	Her şeyi yaptığı zaman, onu yanlış yapar.	جاء يكفلها عماها ce yakağlha 'amaha	Sürme çekeyim derken kör etmiş.
لا يلسع المومن من حجر مرتین la ywls'a al- müwmin min guğr maratyn	Yılan tarafından, İnsan iki defa ısırılmaz.	من عثر في حجر و رجع له يستاهل ما يجري عليه men a'tar bi ħacer ve rac'a lahu yastahil ma yucra 'alyhi	insan, bir defa düşerse, tekrar düşmez.
تري الرجل النحيف فتزدریه .. و في اثوابه اسد مرید tara al-racul al- nağif fe tazdrih .. ve fy asvabu marid	Zayıf görürsen küfür söylersin.	انما توجد في قعر البحار الفصوص ineme tucad fy k'ar al-biğar al fasmus	Deniz, içinde inciler var .
ما علي الرسول الا البلاغ ma 'ala al-rasul ila il-balağ	Elçi sadece haberleri verir .	المرسال لا ينضرب و لا ينهان al-mursal la yandrib ve la yanhan	elçi ihanet edilmez ve dövülmez.
المرء مخبو تحت لسانه al-mar' mağbü taht lisanu	Kişi, dilinin (sözlerinin) altında gizlidir	لسانك حصانك ان صوتته صانك و ان هنته هانك lisanak ħüsank in şüntü şanak ve in hyntü hanak	Dil at gibidir; korursan seni korur, ihanet edersen o da ihanet eder.

- **Modern Arapçada Tespit Edilemeyen Atasözleri**

Aşağıdaki tabloda DLT'deki 13 Arapça atasözünden 2 tanesi Modern Arapçada tespit edilememiş ya da bu atasözleri günümüzde kullanımdan kalkmıştır.

DLT'deki Arapça atasözü	Tercüme	Modern Arapça	Tercüme
و يأتيك بالأخبار من لم تزود ve yatık bi al-aḥbar min lem tazud	Sefer için yemek almadan haberleri getirir.	-	-
شوي اخوك حتي اذا انضح رمد şawi ahuk hata izze andac ramad	Şeyi yakarsa, duman çıkar.	-	-

2- DLT'de Geçen Karahanlıca Atasözleriyle Modern Arapça Atasözlerinin Karşılaştırması:

- **Anlamca ve Biçimce Aynı Olan Atasözleri**

Aşağıdaki tabloda DLT'deki Karahanlıca 228 atasözünden yalnızca 8 tanesi, Modern Arapçada aynı anlam ve biçimde yer almaktadır:

Karahanlıca	Arapça	Tercüme
Agız yese köz uyardur.	أطعم الفم تستحي العين Atam al-fam tastahi al-ayn.	Ağız yer göz utanır.
Beş erngek tüz ermes.	صوابك مش زي بعضها Savabak muş zi badaha.	Beş parmak bir değil (olmaz).
Ol edgüni yawlaktan edirdi.	الظفر ما يطلعش من اللحم Al-zufar ma yatlaş min al-lahim.	Tırnak etten ayrılmaz.
Yogurkanda artuk ağak kösülse üşiyür.	علي قد لحافك مد رجليك Ala ad lihafek med raclık.	Ayağını yorganına göre uzat.
Kanığ kan bile yumas.	الدم لا يغسل الدم Al-dam la yağsıl al-dam.	kan, kanla yıkanmaz.
Közden yırasa köngülde yeme yırar.	اللي بعيد عن العين بعيد عن القلب İlli bayd an al-ayn bayd an al-kalb.	Gözden uzak olan gönülden de uzak olur.

bilmiş yek bilmedük kişiden yeğ	اللي تعرفه احسن من اللي ما تعرفهوش illi t'arafu ahsan min illi ma t'arfhuş	Tanıdık kişi, yabancı kişiden daha iyidir.
ķurmuş kiriş tūgölmes, uķrukun tağ eğilmes	الجبيل ما تهزو ريح al-cabel ma tahzu ryh	Dağ rüzgârla düşmez.

• Aynı Anlamı İçermelerine Rağmen Modern Arapçada Farklı Şekilde İfade Edilen Atasözleri

Aşağıdaki tabloda DLT'deki Karahanlıca 228 atasözünden 198 tanesi Modern Arapçada aynı anlamda fakat farklı biçimde kullanılmaktadır:

Karahanlıca	Arapça	Tercüme
Yırak yer sawın arkış keldürür.	و يأتیک بالأخبار من لم تزود Ve y'tyk bel ahbar min lm tazud.	Haberleri azıksız getirir.
Ata oğlı ataç togar.	الولد لخاله Al-valed li halu.	Oğul, dayıya çeker.
İkki bogra iğeşür, orta kökegün yançılır.	المركب اللي بريسین تغرق Al-markeb elli bi rasyn tağrak.	İki kaptanlı gemi, denize batar.
künde irük yoķ begde kıyık yoķ	كلمه الفم سلف و لو بعد حين kelimet al-fem self ve lv b'ad hyn	Söz, borç gibidir.
alımçı arslan berimçi sıçgan	الأخذ حلو ، العطا مر al-aħiz hılv, al-'ata mur	Almak çok tatlı, vermek çok acıdır.
ay tolun bolsa eligin imlemes	اشهر من العلم aşharü min al-'alem	(ünlü kişi) dağdan daha gösterişlidir.
tagığ uķruķın egmes. tenğizni ķaygıkın büğmes	البحر ما ينفذ فيه السحر al-baħir ma yenfez fihi al- sehr	Deniz sihirden etkilenmez.
ķaz ķopsa ördek	ان غاب القط العب يا فار	kedi giderse, fare serbest olur.

köliğ igenür	in g'ab al-kit il'ab ya far	
emgek eginde kalmas	إذا اشتد الكرب هان izze iştad al-karb hen	Her zorluktan sonra kolaylık gelir.
ermegüğe built yük bolur	رأس الكسلان بيت الشيطان ras al-kaslan beyt al-şeytan	Şeytan evi, tembel başıdır.
ķuruğ yıgaç egilmes ķurmiş kiriş tügülmes	الرايب ما يرجعش لبن al-rayiip ma yarg'aş labn	Yoğurt, hiç süt haline geri dönmez.
ķuđuğda suw barıt burnı tegmes	العين بصيره و الأيد قصيره al-'ayn basira ve al-ayd ķasira	Göz görebilir ama el alamaz .
ot tütünsüz bolmas, yiğit yazuķsuz bolmas	مفیش دخان من غير نار mefiş duħan min gyr nar	Ateş, dumansız olmaz.
muş oğlı muyavu togar	ابن الوز عوام ibn al-vez 'avam	Ördek (kaz) oğlu yüzer.
tütün ķopursa işlenür	النار ما تحرقش الا اللي كابشها al-nar ma tahraķş ila illi kapişaha	Ateş, onunla oynayan kişiyi yakar.
kökge saygursa yüzge tüşür	اللي يبص لفق توجعه رقيته illi yabus li fuk tave'au raķbetu	Yukarıya bakanın, onun boynu (başı) ağrır.
eğgölüğni suw ağakında kemiş başında	اعمل الطيب و ارميه البحر 'amil al-tayyip ve ermih al-baħr	İyilik yap, denize at .
arı ķafķıtasa ısrur	اللي يلعب مع القطه ما يسلمش من خرابيشها illi yal'ab m'a al-ķuta ma yaslamş min ħarabişeha	Kediyi kızdıran, yaradan korkmaz.
telim sözüğ uksa bolmas, yalım kaya yıksa bolmas	خير الكلام ما قل و دل ħayır al-kelam ma ķal w dal	Söz, az ve anlamlı olsa iyi olur.

yazın katıglansa kışın sewnür	اللي تعب ارتاح illi ta'b irtaħ	Küçüklükte yorulan kişi, büyüklükte rahat eder.
ķaynar öküź keçiksiz bolmas	لكل داء دوا li kul da' dava	Her hastalık için ilaç var.
böri ķoşnısın yemes	الكلب ما يععضش في ودن اخوه al-kalb ma y'audiş fy vedn aħu	Köpek, kardeşinin kulağını ısırmaz.
iki ķoçnđar başı bir aşaçta pışmas	الأبره اللي فيها خيطين ما تخيطش al-ibre illi fyha haytyn ma tahytş	iki ip varsa, iğne dikemez.
alp yağıda alçak coğıda	عند الطعن بيان الفارس من الجبان 'and al-t'an yaban al-feris min el-ceban	Yiğit ve korkak kötü durumlarda belli olur .
öd keçer kişi tuymas, yalnđuk oğlu menđđü ķalmas	اللي يموت اليوم ، يموت بكر illi me yamut al-yum yamut bukra	İnsan bugün ölmezse, yarın ölür
bir adamın yanında bu ilaçtan bulunursa ölmez	ان عاش العود الجسم يعود in 'aş al-ud al-cisim y' aud	Vücuda iyi ilaç bulunursa, vücut iyileşir.
öküz ağakı bolđınca buzağu başı bolsa yeğ	الطاحونه الخبرانه و لا الرحايه العمرانه Al-taħuna Al-ħarbana ve la Al-raħaya al-'amrana	Bozulmuş fırıldak, iyi bıçaktan daha iyidir .
tiriğ esen bolsa tanđ öküş korur	اللي يعيش يشوف كثير و اللي يمشي يشوف اكثر illi y'ayş yaşuf ketir ve illi yamşı yaşuf aktar	Dünyayı gezen, Dünya'da yaşayandan çok şey görür .
awci neçer al bilse ağığ ança yol bilir	لا تنفع حيله مع غيله la tanf'a ħile m'a ħile	Düşman (kötü arkadaş) ile hile olmaz.
uluķ yagırı ogulka kalır	العرق يمد لسابع جد al-ırk yemed li sab'a cid	Oğul damarı yedinci dedeye kadar varır.

kişi alası içtin . yılıklı alası taştin	زي الشياطين سره في بطنه zy al-şeyatin siru fi batnu	Şeytan gibi sırları, onun içinde.
adın kişi nengi negi sanmas	توب غيرك ما يخليش عليك tub g' irak ma yahlaş lik	Başkasının giyimi sana olmaz (yakışmaz).
ortak erden artuğ almas	الدال علي الخير كفاعله al- del 'ala al-ğayır ke f' alü	Hayır gösteren kişi, hayır yapan kişi gibidir.
emgek eginde kalmas	إذا اشتد الكرب هان izze işad al-karb hen	Her zorluktan sonra kolaylık gelir.
yılan kendu egrisin bilmes. tağı boynin egri ter	الجمال لو بص لصنمه كان قطمه al-camel lv bas li şanamu kan şatamu	Deve, onun boyuna bakarsa, onu kırar.
emiklig uragut kösekçi bolur	الجعان يحلم بسوق عيش al-cu'an yahlam bi suş 'ayş	Aç olan, ekmek pazarını düşünür.
alplar birle uruşma, beyler birle turuşma	ضرب الحاكم شرف darb al-ğakim şeref	Bey dövmesi şereftir.
usukmışa sağığ kamuğ suw körünür	كسر اب بقيعه يحسبه الظمان ما- ke sarab baqy'a yahsbahu al- zam'an m'	Susayan kişiye, serab suyu görünür.
yalnğuk ürülmüş kap ol, agzı yazlıp alkınur	الشي اذا زاد عن حده ينقلب ضده al-şey izze zad 'an ħadü yanğlıb didü	Herşeyin fazlası zarardır.
ögüngüçi üminde artatur	زي الطاووس يتعجب بريشه zy al-tavus yat' acib bi rişü	Tavus kuşu, tüyleri ile gurur duyar.
suw içürmesge süt ber	اعمل الخير مع اهله و غير اهله 'amil al- ħayır m'a ahlu ve g'yr ahlu	İyi ve kötü kişilere, hayır yap.
tüzün birle uruş, utun birle üsteme	إذا شاورت العاقل صار عقله لك izze şevvert al-'akıl şar 'aklu lek	Akıllı ile konuşursan, kazanırsın.
us üşğürse ölür	كالعصفور ان ارسلته فات و ان قبضت عليه مات ke al-'asfur in arsltu fat ve	Kuşu alırsan, ölecek !

	in kabledt 'alyhi mat	
kengeşliğ biliğ üdreşür, kengeşsiz bilig obraşur	شاور كبيرك و صغيرك و ارجع لعقلك şevir kebirek ve sağirak ve erc'a li 'aqlak	Küçük ve büyük ile danış, sonra karar ver.
sınamasa arsiķar, saķınmasa ustukar	اللي يحسب الحسابات في الهنا بيات illi yahsip al-hisabat fy al- hana yabat	Her şey hesaplanırsa, iyi olur
yaķadaķı yatgagalı eligdeki içđinu	اللي يترك . شي يعيش بلاه illi yatrak şey y'ayş belah	Şeyi bırakan, onu tekrar bulamayacak .
ulugnı uluglasa kut bulur	العين ما تعلق علي الحاجب al-'ayn ma t'alaş a'la al- ħacib	Göz, kaş a varamaz (geçmez).
köp söğütge kuş konar; körklüğ kişige söz gelir	المرسال لا ينضرب و لا ينهان al-murasil la yandrib ve la yanhan	Elçiye dövünülmez ve ihanet edilmez .
kim kür bolsa köwez	اكنم ابوك جندي داير تهز وسطك ikmen abuk cundi dair tihez vestak	Senin baban, asker olduğu için çok gurur duyuyorsun .
ķuzda ķar eksümes, ķoyda yağ eksümes	في كل رأس به صداع fy kul ras beyh sud'a	Her başın ağrısı var.
ķul yagi, it böri	زي القطط ياكلوا و ينكروا zy el- ķutat yaklü ve yankro	Kediler gibi yiyip inkar ederler.
künge baķsa köz ķamar	اذا زرعت الورد استحمل شوكة izze zara't al-varđ astahmil şuku	Çiçeği ekersen, onun dikenlerine dayan.
ķırķ yılķa tagin çıgay tüzlinür	أبو جوخه و ابو فله في القبر بيدلي abu cuķe ve abu file fy al- ķabir bydli	Ölümden sonra fakir, zengin ile buluşur.
ķarabulıtıđ yel açar, urunç bile el açar	هين قرشك و لا تهين نفسك hyn ķırşak ve la tehin nefsak	Parana ihanet et, kendine ihanet etme .
söğüt sülinge,	ان دبل الورد ريحته فيه	Çiçekler ölürsa, onun kokusu

kağıng kasiŋga	in dabel ryhtu feyhi	kalır.
it akır atka tegir, at akırıt ita tegmes	الللي تستهتر به يغلبك illi tasahtar byh yag'lbek	Bir Şey kolay sanırsan, sana zor olur.
ol keçisi suw ilette	الللي فات مات illi fet met	Geçen Őeyleri dűŐunme ; unkű bitti .
yadađ atı aruđ kűi azuđ	البيضة ما تكسرش الحجر al-byda ma taksarş al- acer	Yumurta, taşı kıramaz.
ķuruđ kaŐuđ ađızka yaramas, ķuruđ sűz ķulaķka yaķıŐmas	كلام الليل يمحوه النهار kelam al-lyl yamhu al-nahar	AkŐam sűzleri, sabaha kalmaz.
neçe yitik biçek erse űz sapın yonumas	الحديد بالحديد يفلح al- adid bil adid yuflaħ	Demir, demiri açar.
ķaynar űkűz keçiksiz bolmas	لكل داء دواء- li kul de deva'	Her hastalık için ilaç vardır.
ķarga ķarısın kim bilir, kisi alasin kim topar	ياما في الجراب يا حاوي yeme fy al-cirab ya havi	Sihirbaz çantasında belirsiz Şeyler çok var.
ewdeki buzagu űkűz bolmas	الولد ولد و لو حكم البلد al-valed valed ve lv akem bald	ocuk cumhurbaşkanı olsa, babasında ocuk kalır.
yazıdaķı sűwlin eđergeli ewdeki taķagu iđınma	عصفوره في الايد و لا عشره علي الشجره 'asfura fy al-yd ve la 'aşra 'ala al-Şagra	Eldeki bir kuş, ağaçtaki on kuştan daha iyidir
ķutsuz ķuduđka kirse ķum yagar	جاه يكحلها عماها ce yakaħlha 'amaha	Sűrme çekeyim derken kűr etmiŐ.
neçe munduz erse eŐ eđđű, neçe egri	ضل رجل و لا ضل حيطه dıl racul ve la dıl ھیta	Kadınlr için – adam gűlgesi, duvar gűlgesinden daha iyidir .

erse yol eğgu		
öz köz ir kışlağ	اللي تزرعه تقلعه illi tazr'au taql'au	Ne ekersen onu biçersin.
sawin sagrakça tegir	لسانك حصانك ان صوتته صانك lisank huşank in şuntu şanek	Dil at gibi; korursan seni korur.
at teküzligi ay bolmas	ضعيف و ياكل ميه رغيف dayif ve yakul meyt rag'if	Çok zayıf, ama yüz tane ekme yiyebilir.
buşmasar boz kız tutar, ewmeser ürünđ kuş tutar	اللي يتوضا قبل الوقت يغلبه illi yatvaza şabil al-vaşit yaglibu	Namazdan önce uzun süre abdest alanın, abdesti bozular.
taygan yürürgeni tilkü senmes	العين ماتكرهش الا اللي احسن منها al-'ayn ma takrahş ila illi aşsan minha	Göz (insan), ondan daha iyi olandan nefret eder.
küç eldin kirse törü tünlükten çıkar	اذا حضرت الشياطين ذهبت الملايكة izze hazret al-şeyatin zahbet al-malayka	şeytanlar gelseler, melekler giderler.
oglan suw töker, uluğ yanı sınır	يعملوها الصغار ، يقعوا فيها الكبار y'amluha al-sugar ve yaş'au fiha al-kubar	Çocuklar suç yaparlar ve büyükler onu taşır (başlarına gelir).
ewek ewge tegmes	العجله عطله al-'acele 'utla	Acele yürüyen istediği yere varamaz.
tikmeginçe önmes, tilemeginçe bulmas	انك لا تجني من الشوك العنب ink la tucni min al-şuwk al- 'anab	Diken ekersen üzüm biçemezsin.
bir karga birle kış kelmes	البركه في الله al-barka fy al-lame	Çoklukta hayır vardır.
tağ tağka ķawuřmas, kişi kişiğe ķawřur	الناس بالناس و الكل علي الله al-nas bil-nas ve al-kul a'la Allah	İnsanlar birbirlerine yardım ederler ve onların hepsi Allah'ın kullarıdır.
sözge süçünse bulun barır	ان من البيان لسحرا in min al-bayyan la sihra	Sözlerde sihir vardır.

küz keliği yazın belgürer	اللي يقدم السبت يلاقي الأحد illi yaqadim al-sebt yilaği al-ḥad	Bugünkü şey hesaplanırsa, yarınki şey iyi olur.
kiçik de kıatğlansa ulgağu sewnür	من تعب ارتاح men t'ab irtah	İnsan, küçükken çalışırsa büyüyünce rahat eder.
er sözi bir, eğer köki üç	لا خير في قول بلا عمل، و الرجل الرجل من اذا قال فعل la ḥayir fi kawl bile 'amal, ve al-racul racul men izze kal fa'al	Adam, onun sözüyle olur.
alın arslan tutar, küçün kösgük tutmas	ما تتم الحيله الا علي الشاطر ma tatim al- ḥile ila 'ala al- şatir	Zeki olan al ile tutulmaz.
anası twluk yuwğa yapar, oğlı telik koşa kapar	القط يحب خناقه al- kut yaḥbu ḥanaku	Kedi, onunla kavga yapanı çok sever.
yılan yarpuzdın kaçar, kaçça barsa yapruz utru kelür	اللي يخاف من العفريت يطلعه illi yaḥaf min al-afrit yatla'lu	Cinden korkan kişi, cini görür.
yazmas atım bolmas, yangılmas bilge bolmas	لكل جواد كبوه ly kul cevad kabve	her atın bir düşüşü vardır.
yalnguk menğgü tirilmes, sinka kirüb kirü yames	اخر الحياه موت aḥir al-ḥaya mevet	Hayat sonu ölümdür.
ata tonı oğulka yararsa atasın tilemes	مسير الابن ما يبقي جار mesir al-ibn ma yabka car	Gün gelir, oğul babasına komşu olmaz.
bor bolmağıp sirke bolma	ما يطلعش العلو الا اللي معاه سلم ma yatla'aş al-'alu ila illi m'ah silem	Yükseklığe merdivensiz gidilmez.

buzdan suw tamar	ابن الوز عوام ibn al-vez 'avvam	Kaz oğlu, yüzer.
suw bermeske süter ber	اعمل الطيب مع اهله و غير اهله 'amil al-tayyip ma' ahlu w g'yr ahlu	Hem kötüye hem iyiye hayır yap.
bir taşın başı agrısa kamuğ toyın başı agrımas	النار ما تحرقش الا اللي ماسكها al-nar ma taħrķş ila illi masikaha	Ateşı tutanın eli yanar.
kalın bulutuğ tüpi sürer karanğku ışığ urunç açar	من قدم هديته نال امنيته men kadem hedytu nel omytu	Hediye veren kişinin, dilediği olur.
kowı er kudugka kirse yel alır	المكتوب علي الجبين تراه العين al-maktub 'ala al-cabin tarah al-'ayn	Alın yazısında olan başa gelir.
yeti başlığ yıl büke	زي القطط بسبع ترواح zy al-ķutat by sab'a tarvaħ	Kedi gibi yedi canı var.
bugday katında sarkaç suwalır	المرء بخليله al-mar' bi ħalilu	İnsan, arkadaşına benzer.
arслан kırısa sıçgan ötın ködezür	العين بصيره و اليد قصيره al-'ayn basira ve al-ayd ķasira	Göz hala görebilir, ama el çok kısa.
öldeçi sıçgan mış taşakın kaçır	اللي يمسك القطه تخربشه illi yamsek al- ķuta taħraşu	Kediyi tutan yaralanır.
king ton opramas kengeşliğ bilig artamas	شاور كبيرك و صغيرك وارجع لعقلك şavir kabirek ve sagirak ve arc'a ly aķlak	Büyüğüne ve küçüğüne işlerinde danış ve öyle karar ver.
birin birin miğ bolur, tama tama köl bolur	طوبه علي طوبه تخلي العرکه منصوبه tuba a'la tuba taħali al- 'arka mansuba	Taş taşta kavga oluşur.
edgü er süngüki erir ati kalır	اهل المعروف في الدنيا هم المعروف في الاخره	Dünyada iyilik yapan kişi cennette iyilik bulur.

	ahl al-m'aruf fy al-dünya hum al-m'aruf fy al-aḥıra	
ḳalıñg berse ḳız alır, kerek bolsa ḳız alır	بفلوسك بنت السلطان عروسك bi falusak bent al-sultan 'arusak	Senin paran varsa, sultan kızıyla evlenebilirsin.
toyın tapuḡsak, teḡri setinçsiz	يعني بالشر من جناه yani bel sar men ceneh	Günahı yaptıḡı kişi, cezasını alır.
yalḡuḳ oḡlı yoḳadur eḡḡü atı ḳalır	من قدم شي بيدااه التقاه men ḳadam şey by yadah altaḳah	Dünyada iyilik yapan kişi, cennette onu bulur.
kökge suḡsa yüzge tüşür	اللي بيوص لفوق توجهه رقبته illi yabus ly fuḳ tavg'au raḳabtu	Yukarıya bakanın boynu aḡrır.
Ḳuř ḳanadın er atın	الجيده تتجع بسيدها Al – ceyde tanc'a bi seyidihe	At, sahibini korur.
im bilse er ölmes	الحرب خدعه Al- ḥarbü ḥud'a	Savaş hiledir.
alp yaḡıda alçak coḡıda	عند الطعن بيان الفارس من الجبان 'and al-t'an yaban al-feris min el-ceban	Yiḡit ve korkak kötü durumlarda belli olur .
öd keçer kişi tuymas, yalñuḳ oḡlu menḡḡü ḳalmas	اللي يموت اليوم ، يموت بكرا illi me yamut al-yum yamut bukra	insan bugün ölmezse, yarın ölür.
aşıç ayur tübüm altun, Ḳamıç ayur men ḳayda men	البلاد بلاد، و الخلق عبيد الله Al-bilad bilad ve al- ḥalḳ byd Allah	Bütün ülkeler aynı ve bütün insanlar Allah'ın kullarıdır.
bir adamın yanında bu ilaçtan bulunursa ölmez	ان عاش العود الجسم يعود in 'aş al-ud al-cisim y'aud	Vücuda iyi ilaç bulunursa, vücut iyileşir.
tilkü öz inge ürse	لما اشتد ساعده رماني	Güçlü ve büyük olduḡu zaman,

uçuz bolur	leme aşad s'adu remeni	beni bıraktı.
tiriğ esen bolsa tanđ öküş korur	اللي يعيش يشوف كتير و اللي يمشي يشوف اكثر illi y'ayş yaşuf ketir ve illi yamşi yaşuf aktar	Dünyayı gezen, Dünya'da yaşayandan çok şey görür.
ağılda oğlak toğsa arığ da otı öner	ان الليل طويل و انت مقمر in al-layl tavil ve enta muğmir	Akşam çok uzun, ama sen de çalışkansın.
sartnığ azuğı arığ bolsa yol üze yer	كلمه بكره زرعوها ما طلعتش kelmet bukra zar'auha ma tal'atış	"Yarın" sözünü ektiler ama biçmemiş.
uluğ yagırı ogulka kalır	العرق يمد لسابع جد al-ırk yemed li sab'a cid	Oğul damarı yedinci dedeye kadar varır.
künde irük yoğ begde kıyık yoğ	كلمه الفم سلف و لو بعد حين kelimet al-fem self ve lv b'ad ĥyn	Söz, borç gibidir.
erik erini yagliğ. ermegü başi kanlığ	ازرع كل يوم تاكل كل يوم izr'a kul yum, takul kul yum	Her gün ekersen, her gün yemek bulursun.
adam yuki aş bolsa açağa az körünür	الجعان يحلم بسوق عيش al- cu'an yahlem bi suç 'ayş	Aç olan kişi, ekmek pazarını düşünür.
alın arslan tutar ; küçin oyuk tutmas	انه يعلم من اين توكل الكتف inahu y'alemu min eyn tu'kal al-ketif	(insan hile ile) koçun omuz etini yiyebilir.
üri şopsa oguş aklışur, yağı kelse imrem teprşür	ايد واحده ما تسقفش id vahide ma tas'kaşş	bir el alkışamaz.
ula bolsa yol azmas. bilig bolsa söz yazmas	لكل مقام مقال li kul maşam maşal	Her şey için bilgisi var.

yurt küçük bolsa angut bedükur	آخرها اقلها شربا ahırha aqalaha şurben	Su bittiği zaman, bardağın sonunda az su kalır.
erkeç eti em bolur, eçkü eti yel bolur	المراه بنصف عقل al-mara bi nisif 'aql	Kadın, akıl yarısıyla yaşar.
ortak erden artuq almas	الدال علي الخير كفاعله al- del 'ala al-ğayır ke f' alü	Hayır gösteren kişi, hayır yapan kişi gibidir.
tagıg ukruxın egmes. tengizni qaygıkın büğmes	البحر ما ينفذ فيه السحر al-bahır ma yenfez fihi al- sehr	Deniz sihirden etkilenmez.
izlik bolsa er öldimes, içlik bolsa at yağırmas	خذ اللص قبل ان يأخذك ğuz al-liş qabl en ya' ğuzak	Hırsız, seni almadan önce, sen onu al.
endik uma ewlikni agırlar	اكرم الضيف ثلاثة ليال ikram al-dayf selaset leyli	Misafir ikramı üç gündür.
ıtqa uwut atsa oldang yemes	اذا لم تستحي فافعل ما شئت izze lem tastahi fa if' al ma ş'i't	Utanmazsan, istediğin gibi yapabilirsin.
ernğenge eliğ qarı bözüms tikemes	اسأل قبل ما تناسب بيان لك الردي من المناسب es'al qbl ma tanasib yaban lk al-rady min al- munasib	Evlenmeden önce sor, kim iyi kim kötü bileceksin.
oglak yiliksiz oglan bilgisiz	فتحوها الفيران ، وقعوا فيها الثيران fatahuha al-firan ve vaq' au fiha al-tiran	Sıçanlar bir delik açmış inekler içine düşmüşler.
açıglıg er şebük qarımas	زي الفراه رزقه تحت رجله zy al-fırağ rizku tğat riclu	Onun kazancı tavuk gibi ayağının altındadır.
azuqluğ aruq ermes	اللي في ايد الدوايه و القلم ما يكتب نفسى شقي illi fi idu al-davaya ve al - qalem ma yaktib nafsi şaqı	Elinde kalem varsa, kendi “yorgunum” yazmaz .
tasıg isrumasa öpmiş kerek	ان فات عام اترجي غيره in fatek 'am itrcı g'ıyrü	Bir yıl geçerse, başkasını bekle .
kümüş küngę ursa	اصرف ما في الجيب يأتيك ما في	Çok paran varsa, çok şeyleri

altun ağakın kelir	الغيب ıserif ma fi al-ceyb y'tik ma fi al-g'ayib	alabilirsin.
it ısırmas, at tepmes teme	اللي فيه ما يخليه illi fi me yahlyi	İnsan bir yaradılışı aldığı zaman, bunu bırakamaz .
ikki bogra iğeşür orta kökegün yançılur	القط ما يهرب من عرسه al- kut ma yahreb min irse	Kedi, sıçandan kaçmaz.
tay atatsa at tinur, ogul ereğse ata tinur	البطن ما تجيش عدو al-batn ma tacibiş 'adu	İyi babalar düşman getirmez.
kulağ eşitse köngül bilir. köz körse üdik kelir	اللي يحب شي يكثر من ذكره illi yahib şey yaksır min zikrü	Kişiyi seven, ismini çok söyler.
tolum anutsa kılun bulur, tolum unutsa bulun bolur	من خاف سلم men haf silim	Her şeyden önce hazırlayan, sağ (iyi) olur.
bütün ümlüğ kaçça kolsa olturur	صاحب الحق له مقام و له مقال sahib al-hağ lyh mağan ve mağal	Hak sahibi, hiçbir şeyden korkmaz.
bir toyın başı ağrısı kamuğ toyın başı ağrımas	اللي شاييل قربه تنز عليه illi şeyil kırbe teniz alyhi	Sızdıran poşeti taşıyan kişinin başına suyu düşer.
sağak bicar, sağal oxşar	يقتل القتيل و يمشي في جنازته yağıl al-đatil ve yamşı fy cenztü	Akıllı ile konuşursan, kazanırsın.
kız kişi sawı yorığlı bolmas	بيت المحسن عمار beyt al-muhsin 'amar	Cömert olanın evi her zaman ferahtr.
kül ürkünçe köz ürse yik	غالي السوق ولا رخيص البيت gali al-suç ve la rahiş al- beyt	Pazar pahalısı, evin ucuzundan daha iyidir.

bar bakır, yok altun	لا نحكم و لا نطيق فراقكم la niħbukum ve la natik furaħuħum	“Sizi sevmiyoruz” diyorlar ama onları bırakamazlar.
kök temür kerü turmas	سيف السلطنة طويل seyf al-saltana tavil	Sultan kılıcı çok uzundur.
kaçış bolsa kıya körmes	طوبه علي طوبه تبقي العرکه منصوبه tuba a’ala tuba tabka al- a’rka manşuba	Taş çok olursa, kavgaya başlarlar.
ol keçisi suw ilette	اللي فات مات illi fet met	Geçen şeyleri düşünme ; çünkü bitti .
keriş yağrı ogulka kalır	الأصل الردن يردي علي صاحبه al asil al- rydn yerdi a’ala sahibu	İnsan, kötü aslından olsa kötü kalır.
balık suwda közi taştın	تكون في ايدك و تقسم لغيرك takun fy idek ve taksim li g’yrk	Çok istesen de kismet değilse olmaz.
konak başı sedregi yeğ	الشي لما يزيد عن حده ينقلب ضده al-şey leme yezid ‘an ħadu yanklib didü .	Her şeyin fazlası zarardır.
tezek kıarda yatmas, eğğü ısız kıatmas	سمك لبن تمر هندي semek leben tamir hindi	Balık, süt ve demir hindi (karışık yenmez).
teşük suwda belgürer	أدي السما و أدي الارض kelam al-lyl yamhu al-nahar	Gök ve toprak bellidir.
aç ewek, tok tölek	الجوع كافر al-cua’ kafir	Açlık, dinsizdir.
kılı bilse kıızıl keçer, yaranu bilse yaşıl keçer	النسب زي اللبن أقل شي بغيره al-neseb zy al-labn akal şey yağyru	Evlenmek süt gibidir; küçük şeyler onu bozabilir.
ot tütünsüz bolmas, yiğit yazuqsuz	مفیش دخان من غير نار mefiş duħan min gyr nar	Ateş, dumansız olmaz.

bolmas		
kaş temiş kaşmadak, kaşın temiş kaşmış	نار جوزي ولا جنه ابويا nar cuzi ve la cennet abuya	Evli kadın der ki: “ Kocamın cehennemi, babamın cennetinden daha iyidir.
Kaşun Kaşma bolsa idisi ikki eligin tegir	القرش الأبيض ينفع في النهار الأسود al- Kırış al-abyd yanf' a fy al-nahar al- esved	Beyaz kuruş, kara (kötü) günde faydalı olur.
kalın kolan çufgasiz bolmas	اللي اوله شرط اخره نور illi evlu şart ahru nur	Bir şeyin başı şart olursa, sonu ışık olur .
kek kördi keregü yüdüti	رجع بخفي حنين rac' a by hufy hunin	Hunin ayakkabısıyla geri döner.
küzegü uzun bolsa eliğ köymes	اللي يلاقي من يطبخ له ليه يحرق صوابه illi yilağı men tabuh lehu lyh yahrağ savab' au	Yemek yapan kişiyi bulabilen, neden parmakları yaksın?
yer basruğ tağ, buğun basrki beg	بعد الراس الكبيره مفيش b' ad al-ras al-kabire mafiş	Büyük sözünden sonra hiçbir söz yoktur .
kız birle küreşme, kışrağ birle yarışma	لا تأمن للمره اذا صلت ولا للخيل اذا طلت و لا للشمس اذا ولت la tu'min ll mara izze sallat ve la ll hyl izze talat ve la ll şams izze vallet	Kıza, kaçan ata ve batan güneşe güvenme.
kalın kaş kulavuzsuz bolmas	اللي ملوش كبير يشترى له كبير illi maluş kebir yaştari lehu kebir	Büyük kişi olmadan hayırlı iş olmaz.
eşyek ayur başım bolsa sundur idu suw içgeymen	ان فاتك عام اترجي غيره in fetek 'am atrace g' yru	Bir yıl geçse, başka yıl gelir.
at teküzligi ay bolmas	ضعيف و يأكل ميه رغيف dayif ve yakul meyt rag' if	Çok zayıf, ama yüz tane ekmek yiyebilir.

yüzge körme erdem tile	ليس الجمال بالثياب lys al-cemal bi al-şyab	Güzellik, kıyafetle (giyimle) değildir.
ewek singek sütge tüşer	العجله من الشيطان al – ‘acele min al- şeytan	Acele, şeytandandır.
tılın tügmişni tışın yazmas	اشترى ما تبعش aşteri ma tab ‘aş	Kişilerle arkadaş ol, düşman olma.
tütüşmeginçe tüzülmes, tüpirmeginçe açılması	بعد البلا يكون الثنا b ‘ad al-bela y ‘ty al-san ‘	Bela (kavga)dan sonra barış var.
muş yakrıka tegişmes, ayur kişi nenği yaraşmas	زي الطبل صوت عالي و جوف خالي zy al-tabl şuvt ‘ali ve cuf hali	Sesi yüksek, içi boş, tabla gibidir.
evliğ toğgursa közi yolka bolur	الضيف المجنون ياكل و يمشي al-dayif al-mecnun yakul ve yamşı	Deli misafir, yemek yiyip gider.
boşlaglansa boxsuqlanur	لو يعطوا المجنون ميه عقل علي عقله ما يعجبه الا عقله lv y ‘atu al-mecnun meyt ‘akl fuk ‘aklu ma y ‘acibu ille ‘aklu	Deliye yüz akıl verseler, yine kendi aklını seçer.
tilkü öz yinige ürse uçuz bolur	اللي يخرج من داره يتقل مقداره illi yahric min daru yatkal miğdaru	Evini bırakan, kendini bulamaz .
yunt başın yularlap .	كرامه الفرس الأصيل ركوبها karamet al-fars al-aşil takubaha	Atın kıymeti, sahibinden gelir.
yituklig anasi köyun acar	أيد فرغت في اختها id farug ‘at fy ohtaha	El boş oldu.
aş tatığı tuz yogrın yemes	ان كان حبيبك عسل ما تلحسوش كله in kan habibek a ‘sal ma	Sevgilin bal gibi olsa da, hepsini yeme.

	talhsuş kulu	
neçene obrak keçük erse, yagmurça yarar	اللي تکرهه انه ارده تعوزه بکره illi takrahu inaharde t'azu bukra	Bugün sevmediğın bir şeye, yarın ihtiyacın var.
tapuğ taş yarar, taş başığ yarar	من زق بابنا اکل لبانا men zeğ babana akal libana	Evimize gelen hizmetçi, yemeğımızden yer.
tewey münüp koy ara yaşmas	البننت الملیحه فضیحه al-bent al malyha fadiha	Güzel kız bellidir.
tünle yorup kündüz sewnür, küçükde eflenip ulgağu sewnür	من تعب ارتاح men t'ab irtah	Küçüklükte yorulan kişi büyüklükte rahat eder.
tayağ bile taymas, tanuğ sözün bütmes	کل شی بیان علی حرف اللقان kul şey yiban ala ħarf al- lağan	Her şey zamanında belli olur.
el çalır törü çalması	اللي يحسب الحسابات في الهنا بیات illi yahsib al- ħisabat fy al- hana yabat	Her şey hesaplanırsa, mutluluk gelir.
çowı er çuduğka kirse yel alır	المکتوب علی الجبین تراہ العین al-maktub 'ala al-cabin tarah al-'ayn	Alın yazısında olan başa gelir.
çapuğın açar tavar	من قدم هدیته نال امنیته men çadem hedytu nel omnytu	Hediyeyi veren kişi, istediğiyi alır.
künining küline teğü yagı	tub al-dur mur ve men labasu atkal ħayah	Kuma elbisesi ateştendir.
çizlençü kelinde	الرجل و امراته زي القبر و افعاله al-racul ve amr'tu zy al-çabr ve afa'lu	Gelin ve kocası, mezarlık gibidir.
yazıda böri ulısa ewde it bağrı tartışur	ان كان في ايديك حنه اجلفها لأقرب الناس لك in kan fy idek ħine aglifha li	Elinde kına varsa, akrabana ver.

	aḳrab al-nas lk	
keḳüklüġ öliness, küfecliġ kürimess	اللي يحسب الحسابات في الهنا بيات illi yaḥsib al-ḥisabat fy al- hana yabat	Her Şey önceden hesaplanırsa mutluluk gelir.
ḳurtga büdik bilmes yerim tarter	زي الدبور يذن بلاش zy al-dabur tazin balaş	EŞek arısı gibi boşa ses çıkarır.
tegirmende toġmıŐ sıçgan kök kökreginge ḳorḳmas	من اكل القلايا صبر علي البلايا men akal al-ḳalaya sabir a'la al-balaya	Önceden ateş tutan kişi, beladan korkmaz.
yaḳadaki yalga galı eliġdeki içġınur	عصفوره في اليد و لا عشره علي الشجره 'asfura fy al-yd ve la a'Őara a'la al-Şagara	Eldeki kuş, aġataki on kuştan daha iyidir.
tengsizde tegirmen turgmrsa yaraġsızda yar barır	اللي يتوضأ قبل الوقت يغلبه illi yatwda kabıl al-vakit yaġlabu	Zamanından önce, abdest alanın abdesti bozulur .
kuş tuzakka menġ uçun ılınur	اللي ياكل حلوتها يتحمل مرتها illi yakul ḥalavetaha yathamil murtaha	Dünya tatlısını tadanın, acısını da tatması lazım.
erge munġ tegir tag sengirnġe yel tegir	جبل ما يهزو ريح cabel ma yahzu ryḥ	Rüzgar, daġı hareket ettiremez.
süsgen uḳka tengri münġüz berms	ما صنع الله فهو خير ma sana' Allah fa hva ḥayır	Allah'ın yaptıġı her Şey hayırdır.
yazmas atım yaġmur, yanġulmas bilġe yaġḳu	الغلط مردود al-g'alat mardud	Yanlış sahibine geri döner.
yalnġus ḳaz ötmes	ايد واحده ما تسقفش li id vaḥide ma taskaŐŐ	Bir elin sesi çıkmaz.
suw körmek inçe etük tartma	العجله عطله al-acele utula	Acele ederken geç kalmak var.

yalksa yeme yağ edgü, köyse yemekün edgü	نار القريب ولا جنه الغريب nar al- qarib ve la cenneti al-habib	Akraba ateşi, yabancı cennetinden daha iyidir .
--	--	--

- **Modern Arapçada Tespit Edilemeyen Atasözleri**

Aşağıdaki tabloda DLT'deki Karahanlıca 228 atasözünden 22 tanesi Modern Arapçada tespit edilememiştir:

er oğlu mınğadmas, it oğlu külemes
tağ tağka kawuşmas, kişi kişiğe kawşur
kılıç tatıksa iş yunçır, er tatıksa et tunçır
er sözi bir, eder köki üç
sağal oxşar, sağal bıçar
eliğ tutgınça ot tut
ödlek qarıtmişka boğuğ talkımas
yüfüşlüğ kelin küdegü yafaş bulur
kılınu bilse kızıl keçer, yaranı bilse yaşıl keçer
yatnıñ yağlığ tiküsinden özünğ kanlığ yudruk yeğ
yagınğ erse krek yundağı tegir
yıparlığ kesürgüdın yıpar kitse yiği kalır
qolan quduğka tüşse qurbaka aygir bolur
qorkmuş kişiğe qoy başı qoş körünür
tütün qopursa işlenür
köni barır keyiknıñ közinde adın başı yok
otağka öpkelep süge sözlemedük
bugday katında sarkaç suwalır
qadaş temiş qaymaduk qadın temiş qaymış
arслан qarısı sıçgan ötin ködeşür
öküş sewinç bolsa qatığ oxsunur
qanğdaş quma urur igdiş örü tartar

A- DLT'deki Arapça Atasözleri Dizini

الأبره اللي فيها خيطين ما تخيطش
أبو جوخه و ابو فله في القبر بيدلي
ابن الوز عوام
اخرها اقلها شربا
الأخذ حلو ، العطا مر
أخذ ابن عمي و اتغطي بكمي
اخر الحياه موت
اذا اشتد الكرب هان
اذا لم تستحي فأفعل ما شئت
اذا شاورت العاقل صار عقله لك
اذا زرعت الورد استحمل شوكة
أدي السما و أدي الارض
اذا جاء نهر الله بطل نهر عيسي
اذا اقبل اقبل و اذا ادبر دمر
اذا اصطلح الفار و السنور خرب دكان البقال
اذا اردت ان تطاع ، فسل ما يستطاع
ازرع كل يوم تأكل كل يوم
اسأل قبل ما تناسب ببيان لك الردي من المناسب
اشتري ما تبعش
اشهر من العلم
أطعم الفم تستحي العين
اصرف ما في الجيب يأتنيك ما في الغيب
الأصل الردن يردي علي صاحبه
اعمل الطيب و ارميه البحر
اعمل الخير مع اهله و غير اهله
اكرام الضيف ثلاثه ليال
اكنن ابوك جندي داير تهز وسطك
اللي فيه ما يخليه
اللي فات مات
ان فاتك عام اترجي غير
اللي تستهتر به يغلبك

اللي يحب شي يكثر من ذكره
اللي يعيش يشوف كثير و اللي يمشي يشوف اكثر
اللي يموت اليوم ، يموت بكرة
اللي يحسب الحسابات في الهنا بيات
اللي يترك . شي يعيش بلاه
اللي شايل قربه تنز عليه
اللي اوله شرط اخره نور
اللي يلاقي من يطبخ له ليه يحرق صوابه
اللي تزرعه تقلعه
اللي ملوش كبير يشتري له كبير
اللي يتوضا قبل الوقت يغلبه
اللي ببص لفرق توجهه رقبته
اللي يقدم السبت يلاقي الأحد
اللي يعطيه خالقه مين يخانقه
اللي يعمله الفقي في البنيه يلتقي
اللي يلعب مع القطه ما يسلمش من خرابيشها
اللي يخرج من داره يتقل مقداره
اللي تكرهه انهارده تعوزه بكره
اللي يخاف من العفريت يطلعه
اللي قرصه التعبان يخاف من الحبل
اللي تعب ارتاح
اللي تعرفه احسن من اللي ما تعرفهوش
اللي يحسب الحسابات في الهنا بيات
اللي يمسك القطه تخربشه
اللي يتوضا قبل الوقت يغلبه
اللي ياكل حلوتها يتحمل مرثها
اللي بعيد عن العين بعيد عن القلب
اللي ببوص لفرق توجهه رقبته
اهل المعروف في الدنيا هم المعروف في الاخره
ان عاش العود الجسم يعود
ان الليل طويل و انت مقمر
انه يعلم من اين توكل الكتف
ان غاب القط العب يا فار
ان المنبت لا أرضا قطع و لا ظهرا ابقى

ان مع العسر يسر
ان دبل الورد ريحته فيه
امشي في جنازه و لا تمشي في جوازه
انك لا تجني من الشوك العنب
ان من البيان لسحرا
انما توجد في قعر البحار الفصوص
ان كان حبيبك عسل ما تلحسوش كله
انا و اخويا علي ابن عمي و انا و ابن عمي علي الغريب
ان خرب بيت ابوك خذلك منه قالب
ان البغات بأرصنا يستنسر
انما المرء بأصغريه قلبه و لسانه
ان كان في ايدك حنه اجلفها لأقرب الناس لك
أيد فرغت في اختها
ايد واحده ما تسقفش
البحر ما ينفذ فيه السحر
البطن ما تجبش عدو
بعد البلا يكون الثنا
بفلوسك بنت السلطان عروسك
بفلوسك حني دروسك
البلاد بلاد، و الخلق عبيد الله
بيت المحسن عمار
البيضة ما تكسرش الحجر
تري الرجل النحيف فتزدرية .. و في اثوابه اسد مرید
تقاربوا بالموده ، و لاتتكلما عن القرابه
تكون في ايدك و تقسم لغيرك
توب الضر مر و من لبسه اتقل حيا
توب غيرك ما يخليش عليك
جاه يكحلها عماها
الجبل ما تهزو ريح
الجعان يحلم بسوق عيش
جمل في رقبته صرمه
الجمل لو بص لصنمه كان قطمه
جوزها له مالها الا له
الجوع كافر

الجيدہ تنجع بسيدھا
الحديد يالحديد يفلح
الحرب خدعه
الحسنه تخص و السيه تعم
الحيله انفع من الوسيله
خد الأصيله و لو كانت علي حصيره
خذ اللص قبل ان يأخذك
خير الأمور اوسطها
خير الكلام ما قل و دل
الدال علي الخير كفاعله
الرجل و امراته زي القبر و افعاله
رجع بخفي حنين
رأس الكسلان بيت الشيطان
الرايب ما يرجعش لبن
زي الشياطين سره في بطنه
زي الفراخ رزقه تحت رجله
زي الطاووس يتعاجب بريشه
زي القطط يأكلوا و ينكروا
زي الطبل صوت عالي و جوف خالي
زي الدبور يذن بلاش
سمك لبن تمر هندي
سيف السلطنه طويل
شاور كبيرك و صغيرك وارجع لعقلك
شوي اخوك حتي اذا انضح رمد
الشي لما يزيد عن حده ينقلب ضده
صاحب الحق له مقام و له مقال
ضعيف و يأكل ميه رغيث
ضرب الحاكم شرف
ضل رجل و لا ضل حيظه
الضيف المجنون ياكل و يمشي
الطاحونه الخربانه و لا الرجايه العمرانه
طوبه علي طوبه تبقي العرکه منصوبه
الظفر ما يطلعش من اللحم و الدم ما ييقاش ميه
العجله عطله

العجله من الشيطان
العرق يمد لسابع جد
عصفوره في الايد و لا عشره علي الشجره
علي قد لحافك مد رجلك
عند الطعن بيان الفارس م الجبان
العين ماتكرهش الا اللي احسن منها
العين بصيره و اليد قصيره
العين ما تعلاش علي الحاجب
العين ماتكرهش الا اللي احسن منها
غالي السوق ولا رخيص البيت
الغالي تمنه منه فيه
الغلط مردود
فتحوها الفيران ، وقعوا فيها الثيران
في كل رأس به صداع
قال الله يلعن اللي يسب الناس قال الله يلعن اللي يحوج للناس لسبه
القط يحب خناقه
القط ما يهرب من عرسه
القرش الابيض ينفع في النهار الاسود
كلام الليل يمحوه النهار
كالعصفور ان ارسلته فات و ان قبضت عليه مات
كرامه الفرس الأصيل ركوبها
كل شي بيان علي حرف اللقان
كل ما تزرع تحصد
الكلب ما يعضش في وذن اخو
كلمه بكره زرعوها ما طلعتش
كلمه الفم سلف و لو بعد حين
كوج الدين كرسا ترو تنكلك تن جقار
كوني له انثي يكن لك رجلا
لا خير في قول بلا عمل ، و الرجل الرجل من اذا قال فعل
لكل جواد كبوه
لسانك حسانك ان صوتته صانك و ان هنته هانك
لكل داء دواء-
لكل مقام مقال
لكل كلام جواب

لما اشدت ساعده رمانى
ليس الجمال بالثياب
ما صنع الله فهو خير
ما تتم الحيله الا على الشاطر
ما على الرسول الا البلاغ
ما يطلعش العلو الا اللى معاه سلم
لا تنفع حيله مع غيله
لا يلسع المومن من حجر مرتين
المرسال لا ينضرب و لا ينهان
المستعجل و البطي على المعديه يلتقى
المركب اللى ليها رأسين تغرق
المرء بخليله
مسير الابن ما بيقى جار
المكتوب على الجبين تراه العين
من اكل القلايا صبر على البلايا
من خاف سلم
من عتر في حجر و رجع له يستاهل ما يجري على
من زق بابنا اكل لبانا
من تعب ارتاح
من قدم هديته نال امنيته
من قدم شي بيداه التقاه
المومن للمومن كالبنيان يشد بعضه بعضا
نار جوزي ولا جنه ابويا
نار القريب ولا جنه الغريب
النار ما تحرقش الا اللى كابشها
النسب زي اللبن أقل شي يغيره
الولد لخاله
الولد ولد و لو حكم البلد
و يأتيك بالأخبار من لم تزود
ياما في الجراب يا حاوي
يقتل القليل و يمشي في جنازته

B- DLT'deki Türkçe Atasözleri Dizini

aç ewek, tok tölek
açıglıĝ er Şebük karımas
adam yuki aş bolsa açka az körünür
adın kişi nenĝi neĝi sanmas
agız yese köz uyağur
alım keç kalsa adağlanur
alımçı arslan berimçı sıçgan
alın arslan tutar, küçün kösgük tutmas
alın arslan tutar ; küçin oyuk tutmas
alp çekirde, bilge tirikde
alp çekirde, bilge tirikde
alplar birle uruşma, beyler birle turuşma
anası twluk yuwka yapar, oĝlı telik koşa kapar
anĝduz bolsa at ölmek
arslan karısa sıçgan ötin ködezür
aş tatıĝı tuz yogrın yemes
aşıç ayur túbüm altun . Kamıç ayur men kayda men
ata oĝlı ataç togar
ata tonı oĝulka yararsa atasın tilemes
atası açıĝ almıla yese oĝlınınĝ tişi kamar
awci neçe al bilse adıĝ ança yol bilir
ay tolun bolsa eligin imlemes
balık suwda közi taştın
bar bakır, yok altun
beş ernĝek tüz ermes
bilmiş yek bilmedük kişiden yeĝ
bir karga birle kış kelmes
bir taşın başı agrısa kamuĝ toyın başı agrımas
birin birin minĝ bolur, tama tama köl bolur
bor bolmağıp sirke bolma
böri koşnısın yemes

borining ortak, kuzgununġ . yıgaç başında
boş nenġge idi bolmas
boşlaglansa boxesuklanur
bugday katında sarkaç suwalır
buşmasar boz kuz tutar, ewmeser ürünġ kuş tutar
bütün ümlüġ kaçça kolsa oturur
buzdan suw tamar
çaksa tütnür, çalsa bilnür
eġgülüġni suw adakında kemiş başında
eger bolsa er ölmez
emgek eginde kalmas
emikliġ uragut kösekçi bolur
endik uma ewlikni ağırlar
er oġlı mınġadmas, it oġlı külemes
er sözi bir, eġer köki üç
erge munġ tegir tag senġirnġe yel tegir
erik erini yağlıġ . ermegü başı kanlıġ
erkeç eti em bolur, eçkü eti yel bolur
ermegüğe built yük bolur
ernġenge eliġ qarı bözüm tikemes
ersek erge tegmes . ewek ewge tegmes
eşyek ayur başım bolsa sundur idu suw içgeymen
etli tırnġaklı eġirmes
evliġ toġgursa közi yolka bolur
ewdeki buzagu öküz bolmas
ewek ewge tegmes
ewek sinġek sütge tüşer
iki koçnġar başı bir aşıçta pışmas
ikki bogra igeşür, orta kökegün yançlur
im bilse er ölmes
it çakır atka tegir, at çakırı itka tegmes
it ısırmas, at tepmes teme
ınġan ınġrasa botu bozlar
ıtka uwut atsa oldanġ yemes

kaçış bolsa kıya körmes
kadaş temiş kaymadak, kadın temiş kaymış
Kagun Karma bolsa idisi ikki eligin tegir
kalın bulutuğ tüpi sürer karanğku ışğ urunç açar
kalın kaz kulavuzsuz bolmas
kalın kolan çufgasiz bolmas
kalınğ berse kız alır, kerek bolsa kız alır
kanğdaş kuma urur igdiş örü tartar
karabulıtığ yel açar, urunç bile el açar
karga karısın kim bilir, kisi alasın kim topar
karga kazga ötgünse butı sınır
kaynar öküz keçiksiz bolmas
kaz kopsa ördek köliğ igenür
keğüklüğ ölimes, küfecliğ kürimes
kek kördi keregü yüğti
keriş yağrı ogulka kalır
kiçik de katğlansa ulgağu sewnür
kim kür bolsa köwez
kinğ ton opramas kenğesliğ bilig artamas
kişi alası içtin . yılkı alası taştın
kişi eti tiriğle tatır
kızlençü kelinde
kılıç tatıksa iş yunçır, er tatıksa et tunçır
kılınu bilse kızıl keçer, yaranı bilse yaşıl keçer
kılı bilse kızıl keçer, yaranu bilse yaşıl keçer
kırk yılka tagin çıgay tüzlinür
kız birle küreşme, kısrak birle yarışma
kız birle küreşme, kısrak birle yarışma
kız kişi sawı yorıglı bolmas
kök temür kerü turmas
kökge saygursa yüzge tüşür
kökge suğsa yüzge tüşür
kolan kuduğka tüşse kurbaka aygir bolur
konak başı sedregi yeğ

köni barır keyikning közinde adın başı yok
köp söğütge kuş konar; körklüg kişiğe söz gelir
korkmuş kişiğe koy başı koş körünür
koş kılıç kına sıgmas
kowı er kuğuğka kirse yel alır
közden yırasa köngülde yeme yırar
küç eldin kirse törü tünlükten çıkar
kuğuğda suw barıt burnı tegmes
kül ürkünçe köz ürse yik
kul yağı, it böri
kulak eşitse köngül bilir . köz körse üdik kelir
kümüş künge ursa altun adakın kelir
künde irük yok begde kıyık yok
künge baksa köz kamar
künining küline tegü yağı
kurmış kiriş tügülmes, ukrukun tağ eğilmes
kurtga büdik bilmes yerim tarter
kuruğ yıgaç egilmes kurmış kiriş tügülmes
kuruğ kaşuğ azıka yaramas, kuruğ söz kulakka yaqışmas
Kuş kanadın er atın
kutluğka koşa yogar
kutsuz kuğuğka kirse kum yagar
küz keliği yazın belgürer
kuzda qar eksümes, koyda yağ eksümes
küzegü uzun bolsa eliğ köymes
muş oğlı muyavu togar
muş yaqırka tegişmes, ayur kişi nengi yaraşmas
neçene obrak keçük erse, yagmurka yarar
öd keçer kişi tuymas, yalnğuk oğlu menğgü kalmas
oglak yiliksiz oğlan bilgisiz
oglan suw töker, uluğ yanı sınur
ögüngüçi üminde artatur
öküş sewinç bolsa katığ oxsunur
öküz adakı bolğınca buzağı başı bolsa yeğ

ol keçisi suw ilette
opraq yasıkdın tozluğ ya çıkar
ortaq erden artuğ almas
ot tütünsüz bolmas, yiğit yazuqsuz bolmas
sabanda sandırış bolsa örtkünde irteş bolmas
saçratgudın qorqmış kuş kırk yıl adrı yıgaç üze qonmas
saqaq bicar, saqal oxşar
saqal oxşar, saqal bıçar
sartnıñ azuqı arığ bolsa yol üze yer
sawın sagraqqa tegir
söğüt sülinge, kağınğ kasınğa
sözge süçünse bulun barır
sundılaç ış ermes örtkün tepmek
süsgen uğqa tenğri münğüz bermis
suw içürmesge süt ber
suw körmek inçe etük tartma
tağığ uqruqın egmes . tenğizni qaygıkın büğmes
tapuğ taş yarar, taş başığ yarar
tawgaç xanıning turqusı telim, tenğlemeğip biçmes
tay atatsa at tinur, ogul erede ata tinur
tayaq bile taymas, tanuq sözün bütmes
taygan yügrügin tilkü sewmes
taygan yürgürgeni tilkü senmes
taz at tafarçı bolmas
teğirmende togmış sıçgan kök kökreginge qorqmas
tenğsizde teğirmen turgmrsa yarağsızda yar barır
teşük suwda belgürer
tewey münüp qoy ara yaşmas
tewi silkinse eşekke yük çıkar
tezek qarda yatmas, eğgü ısız qatması
tikmeginçe önmes, tilemeginçe bulmas
tilkü öz inge ürse uçuz bolur
tilkü öz yinige ürse uçuz bolur
tiriğ esen bolsa tanğ öküş korur

tılın tergige tegir
tılın tügmişni tışın yazmas
toķum yüzüp ķudrukta biçek sıma
tolum anutsa ķulun bulur, tolum unutsa bulun bolur
toyın tapuğsak, teğri setinçsiz
tünle yorup kündüz sewnür, kiçikde eflenip ulgağu sewnür
tütün ķopursa işlenür
ula bolsa yol azmas . bilig bolsa söz yazmas
ulugni uluglasa kut bulur
uluķ yagırı ogulka kalır
üri ķopsa oğuş aklışur, yağı kelse imrem teprşür
us üşğürse ölür
usukmışa saķığ ķamuğ suw körünür
xan işi bolsa ķatun işi ķalır
yağağ atı çaruķ küçi azuķ
yaginğ erse krek yundaķı tegir
yaķadaķı yatgagalı eligdeki ıçğınu
yalksa yeme yağ eğğü, köyse yemekün eğğü
yalnğuk menğgü tirilmes, sinka kirüb kirü yames
yalnğuk oğlı yoķađur eğğü atı ķalır
yalnğuk ürülmüş ķap ol, agzı yazlıp alķınur
yalnğus ķaz ötmes
yaş ot köymes, yalafar ölmės
yatnıñ yağlığ tiküsinden özünğ ķanlığ yuğruk yeğ
yazıda böri ulısa ewde it bağrı tartışur
yazın ķatıglansa ķışın sewnür
yazmas atım bolmas, yanğılmas bilge bolmas
yazmas atım yağmur, yanğulmas bilge yağķu
yer basruk tağ, buğun basrķi beg
yeti başığ yıl büke
yılan kendu egrisin bilmes . taķı boynin egri ter
yituklig anasi ķoyun acar
yıparlığ kesürgüğın yıpar kitse yiği kalır
yıraķ yer sawın arķış keldürür

yogurkan da artuk ağuk kösölse üşiyür
yüfüşlüğ kelin küdegü yafaş bulur
yunt başın yularlap
yurt kiçük bolsa anğut bedükur
yüzge körme erdem tile
yüzge körme erdem tile

KAYNAKÇA

- Abdülmuhsin, Amal. **Amsal El-Arab -1**. Bs. Minia: Al-şirke Al-Massriyye, 2013.
أمل عبد المحسن، أمثال العرب - الكتاب الأول. الشركة المصريه المتحده للنشر و التوزيع، ٢٠١٣.
- Abdülmuhsin, Amal. **Amsal El-Arab -2**. Bs. Minia: Al-şirke Al-Massriyye, 2013.
أمل عبد المحسن، أمثال العرب - الكتاب الثاني. الشركة المصريه المتحده للنشر و التوزيع، ٢٠١٣.
- Abdülmunaim, İman. **Cevahir Al-hikme Fi Amsal Al-Şaub**. Gize: Dar Fasel, 2013.
ایمان عبد المنعم، جواهر الحكمة في أمثال الشعوب، دار فصول للنشر و التوزيع، ٢٠١٣.
- Aksoy, Ö. Asım. **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Atasözleri Sözlüğü -1**. İstanbul: İnkılap, kitabevi, 2014.
- Al-Guhari, Osman. **Amsalna Fi Al-Mizan**. Kahire: Al-hey'a Al-Massriyye, 2011.
عثمان الجوهری، أمثالنا في الميزان، الهيئة المصريه العامه للكتاب، ٢٠١١.
- Alptekin, Ali. “*Türk Halk Hikâyelerinde Atasözleri*”. Türk Dili Dergisi, S. 712 (2011): 309-318.
- Atalay, Besim. **Divanü lugat-it Türk (çeviri)**. 6. Bs. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2013.
- Birtek, Ferit. **En Eski Türk Sıvları**. Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 1944.
- Boratav, Pertev. **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**. İstanbul: Gerçek yayınları, 1969.
- Çobanoğlu, Özkul. **Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü**. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2004.
- Dilçin, Dehri. **Edebiyatımızda Atasözleri**. Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 2000.
- Durmuş, İsmail. “**Mesel, TDV İslam Ansiklopedisi**”. İstanbul: Diyanet Vakfı Neşriyatı, 2004.
- El-Meydani, **Mecm'aul El-amsal**. Kahire, 1310 Hecri.
الميداني، مجمع الأمثال، القاهرة، ١٣١٠ هجري.
- Emin, Ahmed, Zehra Özli. “**Arap Edebiyatında Meseller**”. Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi. C. XIV. S. 26 (2012): 219-223.
- Gökyay, Orhan. **Dedem Korkudun Kitabı**. İstanbul: 2004.
- Günşen, Ahmet. “**Divânü Lügati't-Türk'teki Sıvların Cümle Yapısı**”. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü yayınları, C. III (2006).
- Kamel, Magdi. **Hikayet Al-amsal Al-Arabiyya**. 1. Bs. Kahire: Dar Selma, 1997.
مجدي كامل، حكايات الأمثال العربيه، دار سلمى للنشر و التوزيع، الطبعة الأولى ١٩٩٧.

Kâşgarlı, Mahmud. **Divanü lugat-it Türk**. 1. Bs. Bağdat: Dar Al-hilafa Al-ullyya, 1333.

محمود بن الحسين بن محمد الكاشغري، ديوان لغات الترك، دار الخلافة العلية (مطبعة عامره) ٤٦٦ هجري، ١٣٣٣ ميلادي.

Koçak, İnci. “**Arap Atasözleri**”. C. 35. (1991): 171-179.

Özyetgin, Melek. **Ebu Hayyan Kitabı’l-idrak li lisani’l-Etrak**. 1. Bs. Ankara: KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar vakfı, 2001.

Samir, Muhammed, Amer Fuad. “**Modern Arap Dilinde Atasözleri ve Deyimler-Sıkça Kullanılan Kalıplar**”. 1. Bs. İstanbul: Cantaş yayınları, 2011.

Sayed, Fahd. **Ala R’y Al-masal**. 1. Bs. Kahire: Dar Al-marif, 2013.

فهد سيد أحمد، علي رأي المثل، دار المعارف بالقاهرة، ٢٠١٣.

Şahin, Sener. “**Mecmau’l-Emsal’da Yer Alan”Afal” Vezindeki Hayvan Konulu Deyim ve Atasözleri Üzerine Bir İnceleme**”. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi. C. 17 s.1 (2008): 177-191.

Timur, Ahmed. **El-amsal El-amiyya**. 6. Bs. Kahire: Merkezi Al-ahram, 2011.

أحمد تيمور باشا، الأمثال العامية، مشروحه و مرتبه حسب الحرف الأول من المثل مع كشف موضوعي. مركز الأهرام للترجمة والنشر، الطبعة السادسة، ٢٠١١ ميلادي

Tuğluk, Mehmet. 2012. **Atasözlerinin Sınıflandırılması ve Yapısal Özellikleri**. Yüksek lisans Tezi. Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü.

Türkay, Kaya. “**Kaşgarlı’dan Günümüze Gelen Atasözleri**”. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, Türk Tarih Kurumu Basımevi. (1983): 39-42.

Yazar, Sadık. “**XIV. Ve XVI. Yüzyıl Türkçe Divanlarında Yer Alan Arap Meseller(Atasözleri)**”. İstanbul: 1996.

Yılmaz, Selahattin. “**Arap Atasözleri ve Kurandaki Darb-ı Meseller**”. Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi. S. 9 (1996): 139-145.

ÖZ GEÇMİŞ

Mısırlı. 18.03.1992 tarihinde Macaristan'da doğdu. İlk ve orta öğrenimi İskenderiye'de tamamladı. 2008 yılında İskenderiye üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu dilleri bölümünden 2012'de fakülte ikincisi olarak mezun oldu. 2013 yılında bursu kazandıktan sonra yüksek lisans öğrenimi için Yıldız Teknik Üniversitesine girdi.

İskenderiye Üniversitesinden ideal (en iyi) öğrenci ödülünü kazandı. Pek iyi derecede Arapça, Türkçe, İngilizce, orta derecede Farsça, İbranice ve başlangıç düzeyinde Almanca bilmektedir.